

מראי מקומות והערות בענייני ציצית – מס' מנחות

דף ל"ז ע"ב

ד' ציציות מצוה אחת או ד' מצוות ואם מעכבין זה את זה

א. במשנה דף כ"ח ע"א לת"ק ד' ציציות מעכבות זא"ז ומצוה אחת הן ולר"י ארבעתן ארבע מצוות, ובגמ' דף ל"ז ע"ב מאי בינייהו וכו', ותמחו האחרונים דהא בפשיטות איכא בינייהו דלמ"ד ארבע מצוות הן גם כשחסר לו אחד חייב ליתן השאר לקיים מצות ציצית וכמו בתפילין שיש לו רק של ראש.

ובחי' המיוחסים לרשב"א עמד בזה ותי' דגם לר"י מעכבין זא"ז ובציצית אחת אינו מקיים מצוה כלל ודייק כן מרש"י ד"ה מאי בינייהו **בין למר בין למר בעינן ד' ציציות**, ולא אמר ר"י אלא דד' מצוות הן והיינו דכל אחד הוא מעשה מצוה אבל אינו גמר מצוה אלא אם יטיל בכולן עיי"ש היטיב. אמנם צ"ע מהא דאמרין בסמוך דלר"י אף בג' ציציות אינו עובר משום איסור כלאים, ועיי"ש דאף דאינו מקיים מצוה מ"מ כיון שמעשה מצוה בפ"ע היא אינו עובר משום כלאים. ועוד יל"ע מהא דבשבת אינו חשיב משוי וצ"ת. ועיי"ש בקר"א בנוס"א דאמנם מקיים מצוה בכל אחד בפ"ע אבל אין חייב אלא כשיש לו ד' ציציות וצ"ב. אמנם בהשגות הרמב"ן לסה"מ שורש י"א מפורש דהא דקאמר ר"י דד' מצוות הן הוא לענין דאין מעכבין זא"ז [אלא שלמנן המצוות מצוה אחת הן, וכעיי"ז ברמב"ם שם ובפ"א מציצית ה"ה לענין תכלת ולבן עיי"ש, וצ"ת] וכ"כ בשאלתות פ"י שלח. ועכ"פ לפי"ז הדק"ל.

ועיי' ב"ח ריש סי' י"ג דאיה"נ איכא נפ"מ אי מברך על ג' ציציות דלת"ק הוי ברכה לבטלה, ומשמע דלר"י לא הוי ברכה לבטלה כיון דמקיים מצוה אמנם להרשב"א דמעכבין זא"ז לכאורה הוי ברכה לבטלה¹. עוד כתב הב"ח דאיכא נפ"מ אי הוי ביטול עשה והפמ"ג משב"ז ה' תמה דגם לר"י איכא ביטול עשה משום הציצית הרביעית. ועיי' שעה"צ דכוונת דהב"ח דאינה ביטול עשה גמורה וצ"ב כוונתו.

ובשפ"א הוכיח מזה דמי שאין לו ציצית אסור ללבוש הבגד - ודלא כהמרדכי [סי' תתקמ"ד] שאין איסור ללבוש בגד בלא ציצית אלא שמחויב להטיל ציצית - ולכן אף למ"ד דד' מצוות הן כל זמן שלא הטיל ציצית בדי' כנפות הרי הוא מבטל העשה בכנף רביעי, וכ"כ בעמק הנצי"ב פ"י שלח. אולם למרדכי קשה כנ"ל [ועיי' חזו"א שנדחק בזה]. ובשו"ת עונג יו"ט סי' א' תי' דאף למרדכי דשרי ללבוש בלא ציצית מ"מ אם מטיל ג' ציציות אסור ללבוש דעובר בבל תגרע כיון שעושה מצוה משא"כ כשאינו מטיל ציצית כלל לא שייך בל תגרע עיי"ש. וכ"כ בארצה"ח סי' י"ט [ארץ יהודה א'] אלא שנסתפק שמא לר"י דכל אחד מצוה בפ"ע לגבי הציצית הד' הוי כאינו מטיל ציצית כלל. [ובעונג יו"ט שם בהגה"ה הביא מהשאג"א להיפך דלת"ק אין עובר כיון שאין מקיים מצוה כלל משא"כ לר"י, והקשה עיי"ז דא"כ אמאי לא אמרו דאיכא בינייהו אי עובר בבל תגרע].

טלית בעלת חמש כנפות

ב. שם רבא בר אהינא אמר טלית בעלת חמש כנפות איכא בינייהו. עיי' פרש"י דלכו"ע חייבת אלא דלת"ק בעינן רק בד' ולר"י בעינן ציצית בחמש כנפות דכל כנף מצוה בפ"ע היא. ומשמע דלר"י דהוי ד' מצוות אין המצוה להטיל בדי' כנפות אלא שכל כנף מחייב ציצית²,

¹ [וכן מצינו באחרונים לענין ספירת העומר ולפ"ז גם בקרבנות דאיכא ברכה על השחיטה ועל הזריקה אי לבסוף נפסל ולא זרק הוי ברכה לבטלה וצ"ע].

² בפ"י הגר"ח עמ"ס ציצית [הובא בהגהות לקר"א] הקשה על הרמב"ן דשו"ט אי למנן המצוות חשיב מצוה אחת או כמה מצוות דוודאי לא חשיב ד' מצוות דכולהו אותה מצווה, וכן כתב בעמק הנצי"ב עמ' ס"ח דדמי לב' פתחים בבית שכל אחד מחייב בפ"ע והוי אותה מצוה והיינו כרש"י דהכנף מחייב ציצית, אמנם י"ל דהרמב"ן ס"ל דהבגד מחייב בכל כנף. ועיי' היטיב ברשב"א דמשמע דאף לרש"י החיוב הוא על הבגד ולכן מעכבין זא"ז ודו"ק.

ולכן מחייב גם בחמישי. מיהו בלאו ריבוי לא הוי חייב בחמישי, וגם משמע דהפלוגתא היא דלר"י א"א לומר דקרא פטר לגמרי וצ"ע אמאי תלוי בפלוגתתם ועי' שפ"א. ועי' בחי' הרשב"א שהאריך לבאר אמאי לת"ק א"א לומר שיטיל חמש ציציות.

ובקר"א כאן ובזבחים י"ח הקשה מהא דאמרין התם דטעמא דבעלת חמש חייבת משום דכל יתר כמאן דליתא³ והרי לר"י דחייב בכל הה' כנפות ע"כ כמאן דאיתא ובפרט דהתם קאי כשמואל דס"ל בסוגיין כר"י. ולכן נטה לפרש איפכא דגם לר"י א"א לחייבו בחמש ציציות ועי' לדידיה פטורה לגמרי והיינו משום דלדידיה כל כנף מחייב ציצית וכיון דא"א לחייב בחמש פטור [ולכאורה זה רק לשיטתו דאף לר"י מעכבין זא"ז וצ"ע]. ועי' כע"ז בפ"י רגמ"ה דלר"י ממעטינן בעלת חמש דחמשתן אינן חמש מצוות ופטורה לגמרי וצ"ב. [אלא ששם כתב דבעלת שלוש חייבת כיון שהוא מצוה על כל כנף. וצ"ע דא"כ גם בעלת חמש נחייב ואי משום מיעוטא נימא איפכא דבעלת חמש תתרבה כיון שבכלל חמש ארבע כהגמ' דף מ"ג, וצ"ע].

ובהג"מ פ"ג מציצית פ"י להיפך מהרגמ"ה, דלת"ק פטורה לגמרי וכן פ"י היראים מצוה ת"א ועי' קר"א דסברתו דכיון דמצוה אחת היא להטיל בכל כנף, ולא מצינו לחייבו בחמש ציציות ע"כ דפטורה לגמרי.

ובעיקר דין בעלת חמש עי' להלן דף מ"ג ע"ב דמשמע דלכו"ע בת חמש חייבת, אולם בזבחים י"ח ב' איכא מ"ד דממעט בעלת חמש ועי' תוס' דף מ"ג. והרא"ש בהל' ציצית סי' ג' הביא מהספרי דילפינן לפטור בעלת חמש ופ"י דכוונת הספרי דא"צ להטיל בכנף חמישי, ובברכת הזבח בזבחים שם הקשה לפי"ז על הגמ' מנלן דמאן דממעט בעלת חמש ס"ל דפטורה נימא דס"ל כהספרי דממעט דא"צ ציצית אלא בדי' כנפות ומזה הכריח דהספרי פטור לגמרי בעלת חמש וכהראשונים שפסקו שפטור. עי' יראים סי' ת"א. [ועי' רש"י פ"י שלח]. ועי' ב"ח סי' י' דיש לחוש ליראים ולא יעשה טלית בעלת חמש.

ומדברי הרא"ש שם משמע דגם המיעוט לבעלת ג' כנפות הוא רק משום דבעינן להטיל ד' ציציות בדי' כנפות. וזה א"ש למ"ד דמצוה אחת היא אבל אי ד' מצוות הם הרי גם ג' כנפות יהא צריך להטיל בג' כנפות [וכהרגמ"ה] ועי' קר"א שתמה לר"י אמאי בעלת שלש פטורה. ועי' צ"ל דלר"י הוי מיעוט על הבגד דבעינן בגד של ד' כנפות. ולפי"ז משמע דלכו"ע אינם מצוות נפרדות ממש, וצ"ע.

לבישת טלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת

ג. שם רבינא אמר דר"ה איכא בינייהו דאמר ר"ה היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת. עי' רש"י דכו"ע אית להו דר"ה אלא דפליגי בהטיל ג' ציציות אי חשיב דאינה מצויצת כהלכתה. דלר"י הנך ג' ציציות מצוה הן ואינם משאוי. וזה א"ש אי מקיים מצוה גם בג' אבל להרשב"א דמעכבות זא"ז ואין מקיים מצוה צ"ב אמאי לא הוי משאוי, וכנ"ל.

ועי' שו"ת הרשב"א כת"י [נדפס בחי' הרשב"א לשבת קל"ט בהוצאת אוריתא] דהשואל פ"י דר"ה מיירי בטלית שהטיל בה ג' ציציות ודלא כר"י [וכי"מ קצת בתוס' שבת קל"ט]. והיינו דאמרין דפליגי בדר"ה. וכ"מ בשאלות קכ"ז ובבה"ג ועי"ש בשו"ת הרשב"א, וצ"ע.

בעיקר דינא דר"ה דהוי משאוי עי' שבת קל"ט ב' דכילה מותר ללבוש אף שיוצאין חוטים, ומפרשין דלא דמי לדר"ה דהתם לא חשיבי ובטלי אבל ציצית חשיבי ולא בטלי לבגד, ופרש"י דתכלת חשיבא, והתוס' הביאו בשם ר"ח דכיון שדעתו להשלים ציצית רביעית לא בטלי דחשיבי אצלו, וכ"כ הרמב"ם שבת פ"ט ה"כ [והא דשרי במצויצת אינו משום המצוה אלא דכיון שצריכה היא לבגד חשיבא מנוי הבגד]. ועי' בר"ן שם דנפ"מ לדידן שאין לנו תכלת דלרש"י בציצית פסולה לא הוי משוי משא"כ לרמב"ם ותוס'. אמנם כתב הט"ז סי' י"ג דכל זה בדעתו להשלים אבל אם בנפסק הציצית שאין דעתו להשלים גם לתוס' לא חשיב משוי דבטל לבגד [ובכה"ג אם יהא תכלת איכא חומרא לרש"י דחשיב ולא בטיל⁴]. וכן הביא הב"י בשם שו"ת הרא"ש כלל ב' ט' לענין טליתות קטנות דאף להצד דפסולות מותר לצאת בזה משום דאין דעתו להשלים. ועי"ש ברעק"א שתמה מהשו"ע סי' י' ס"ז דבגד שחציו סתום הוי ספק ואזלינן לחומרא ואסור להוציאו בשבת והתם נמי נימא דאין דעתו להשלים. ועי' פמ"ג משב"ז א'. ותו"ד נראה דרש"י ותוס' לא פליגי אלא רש"י קמ"ל דאף בנמצאו

³ ויל"ע דבגמ' שם [וכן להלן מ"ג] ילפינן לה מאשר תכסה בה, ואי כמאן דליתא ואיכא ד' כנפות אמאי בעינן לילפותא תיפול"ל דהוי בגד של ד' כנפות. ועי"ש באחרונים שעמדו בזה.

⁴ ובפמ"ג משב"ז א' נראה דרש"י מודה לסברת התוס' אלא דקמ"ל דאף באין דעתו להשלים בתכלת דחשיבא לא בטלה.

פסולים דאין דעתו להשלים [ובהכי מיירי לר' ישמעאל] אפי"ה לא בטלי ולפי"ז באופן שנשארו ג' חוטי ציצית כשרים חשיבי והוי משוי אף באין דעתו להשלים.

לצאת בשבת בטלית שאין בה תכלת

ד. להלן בפי' התכלת נחלקו תנאי אי התכלת מעכב את הלבן, ועי' בעה"מ שבת פרק במה מדליקין שפסק דמעכבין זא"ז, והרמב"ן שם הקשה דא"כ לדידן יהא אסור לצאת בטלית בשבת דאין מקיים המצוה ומזה הכריח דאין מעכבין זא"ז⁵. ועי' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רנ"ט דאי תימא דאין יוצאין בה בשבת א"כ אמאי מברכים עליה. ובשו"ת משיב דבר סי' ב' תי' דלענין ברכה מקילין טפי עי"ש. אמנם בעיקר קושית הרמב"ן עי' ביהגר"א דהכא ממ"נ מותר דלרש"י רק תכלת חשיב ולא בטיל ולתוס' רק כשדעתו להשלים משא"כ האידנא דאין דעתו להשלים, וכ"מ ברא"ש שהובא בב"י וכדכתב בגליון רעק"א שם.

ולדעת הרמב"ן שהקשה משמע דאף באין דעתו להשלים לא בטל, ועי' נשמי"א כלל נ"ד ג' דהקשה סתירת השו"ע בזה. ועי"ע שו"ת משיב דבר סי' ב' - ג' [מכתב למ"ב] דלהמ"ב כל שיכול להשלים הוי משוי אף אם אין דעתו להשלים, והמשיב דבר חולק עי"ז דרק אם דעתו להשלים אסור שכן דעת רוב הראשונים [עי"ש דנפ"מ בנפסל חוט אחד מהציצית ונשאר אחד שלם דהמ"ב אסור משום דחוט אחד כשר והנצי"ב פליג כיון שאין דעתו להשלים] וצ"ע.

ובפמ"ג פתיחה להל' ציצית כתב לדעת בעה"מ דאף דאין בו מצוה מ"מ כיון שאמרו חז"ל להטיל ציצית שלא תשתכח תורת ציצית ממילא הוי נוי וכסכוסו של הבגד. ועוד י"ל דעת בעה"מ לדברי ח' הרשב"א הנ"ל דאף לר"י ד' ציציות מעכבין זא"ז ואפי"ה אין חייב חטאת דחפצא דמצוה היא, ה"נ בלבן בלא תכלת. ועי"כ דהרמב"ן וסברי דכל דאין ראוי לקיים המצוה כמות שהיא חייב חטאת, ודו"ק.

ה. גמ' האי מאן דבצריה לגלימיה לא עבד כלום, ופרש"י לפוטרה מן הציצית והיינו דבגד של חמש חייב כציצית. וביראים סי' ת"א פי' להיפך דלא עבד כלום ופוטרה ומזה הוכיח דבעלת חמש פטורה ובארצוה"ח תמה מאי ראי', ועי"ש בתוע"ר דלפרש"י פשיטא דהו"ל כבעלת חמש מתחילה דחייבת משא"כ ליראים קמ"ל דלא אמרינן דעומד לעשותה בעלת ארבע דומיא דחייטיה.

בדינא דהמרדכי בלבישת בגד שאין בו ציצית בשבת

א. גמ' רבינא הוה קאזיל כו' איפסיק קרנא דחוטיה וכו' והא אמר מר גדול הבריות וכו'. המרדכי סי' תתקמ"ד הוכיח מכאן בשם ר"י דבשבת מותר ללבוש בגד דאין בו ציצית ואינו עובר איסור משום דאנוס הוא מלהטיל ציצית, וראיתו מדשו"ט רק משום משאוי בשבת, דאי משום ציצית לא מהני כבוד הבריות לדחות כיון דהוי איסור תורה. ועי"כ דליכא איסור ודלא כהר"ש מדרי"ש שם שאסר [עי' להלן דנחלקו הפוסקים לדעת הרמב"ם]. אמנם עי' מ"א סי' י"ג ח' דמדרבנן מיהא איכא איסור אלא שגם זה נדחה משום כבוד הבריות, ובזה ביאר דברי הרמ"א ס"ה שהוסיף דמותר בשבת משום כבוד הבריות ותיפוט"ל דאנוס הוא ות"י המ"א כנ"ל דאל"ה אסור מדרבנן. אולם הט"ז חולק עי"ז דאף מדרבנן מותר. ות"י דברי הרמ"א משום דחשש לדעת הר"ש שהביא המרדכי ובמקום כבוד הבריות התיר.

ויסוד דברי המרדכי דאין האיסור בלבישה אלא כשלוש בגד איכא מצוה ליתן בו ציצית וכיון דא"א להטיל ציצית אינו מבטל מצוה דאנוס הוא. ומה שלובש הבגד אינו איסור. וכ"כ בשטמ"ק אות ה' והוכיח כן מדאמרינן ביבמות דף צ' דסדין בציצית התירו חכמים

⁵ ומטיין בשם הגר"ח שהחמיר בזה משום דעת בעה"מ דמעכבין, ועי' שו"ת משיב דבר סי' ב' דזהו טעם המהר"ם שהובא בב"י שהחמיר שלא לצאת בטלית ולא משום שמא נפסק הציצית. אמנם עי' פמ"ג שנסתפק אם המחמיר בזה נקרא הדיוט.

משום דהוי שוא"ת. ועיי"ש שהוסיף דמותר משום כבוד הבריות, ונראה כוונתו כהמ"א דמדרבנן איכא איסור, ולזה מהני היתר דכבוד הבריות.

ב. אך בעיקר הוכחת המרדכי הקשו האחרונים דאף אם איכא איסור מה"ת כבוד הבריות דוחה כשהאיסור בשוא"ת כמבואר בברכות דף כ', וא"כ אין ראי' מסוגיין דבלא היתר כבוד הבריות נמי מותר. ועי' בשו"ת קדושת יו"ט [תלמיד הגר"ח מוואלזין] סי' ל"ד דאין כוונת המרדכי להוכיח את עיקר הדין דאין איסור כלל בשבת אלא כוונתו להוכיח דאין האיסור בקום ועשה דא"כ אף כבוד הבריות לא מתיר באיסור תורה וע"כ דהוי רק שוא"ת מטעם הנ"ל דהמצוה היא רק להטיל ציצית ואין המצוה בעצם הלבישה שהבגד יהא עם ציצית, וממילא מסברא מותר בשבת לגמרי כיון שאנוס הוא על עשיית הציצית, וכ"מ בשטמ"ק שהוכיח מהגמ' יבמות דהוי שוא"ת וממילא בשבת מותר מסברא. ועי' פמ"ג משב"ז ה' שמבואר כן. אמנם לפי זה קשה דאם ההוכחה רק דהוי שוא"ת הרי מבואר כן להדיא ביבמות דף צ"ב ע"ש. ועי' קדושת יו"ט וקה"י שם.

ובעיקר קושית האחרונים כבר עמד בזה המ"א ס"ק ח' דכיון דהוי שוא"ת מותר משום כבוד הבריות ולכן אף בחול מותר, ונתקשה בדברי הרמ"א דאסר בחול ותי' דהכא דלבוש טלית גדול אין הפשיטה גנאי גדול וכבוד הבריות כה"ג אין דוחה איסור דאורייתא אף בשוא"ת.

עוד הקשו האחרונים דאף אם האיסור בשוא"ת מ"מ יאסר ללבוש משום דמכניס עצמו לאנוס כדחזינן בשוחט ביו"ט דאם אין לו עפר תיחוח למצות כיסוי אסור לשחוט ולא אמרינן דהשתא אינו חייב ואח"כ אנוס הוא. ועי' קה"י סי' כ"ג שהקשה כן בשם הגר"י [ועיי"ש דתלוי אם אנוס הוי עבירה]. ואפשר דמה"ט אסר המ"א מדרבנן.

ג. ולדעת הר"ש מדרי"ש שאוסר ללבוש הבגד בשבת, יל"פ דאין המצוה רק לאחר שלבש אלא המצוה שהלבישה תהא עם ציצית והוי מצוה בקום ועשה ולכן אף בשבת אם לובש בלא ציצית הוי ביטול מצוה בעצם הלבישה. אך קשה מהגמ' יבמות דמבואר דהוי שוא"ת. ובקה"י כתב דמודה דהוי שוא"ת אלא ס"ל דאפי"ה איכא איסור ללבוש משום דלא חשיב אנוס כיון שיכול שלא ליכנס לאנוס כנ"ל.

ד. בתוס' יבמות דף צ' ע"ב ביארו דחשיב שוא"ת משום דאין איסור בשעת לבישה אלא רק אחר שלבוש בו ולא הוי מעשה. ושוב הקשו מכלאים דאף לאחר שלבש עובר בעשה ותי' דהתם עיקר האיסור בלבישה דעצם הלבישה אסורה משא"כ הכא. ועי' שאג"א סי' ל"ב שנקט דפליגי על המרדכי דמשמע דאיכא איסור בלבישה אלא שכיון שכבר לבוש בו חשיב רק שוא"ת, ולהמרדכי אין איסור כלל אלא מצוה לעשות ציצית. מיהו כבר הביאו דבתורא"ש לאחר שהביא דברי התוס' כתב עפ"י בשם ריצב"א כהמרדכי דבשבת מותר ללבוש הבגד משום דאין זה איסור במה שהוא לבוש אלא במה שאינו עושה ציצית ובשבת דאנוס הוא בזה ליכא איסור כלל. ועי"כ דמש"כ דהאיסור לאחר הלבישה הוא מה"ט גופא דאין זה איסור בלבישה אלא מצוה להטיל ציצית וכשאנו עושה ציצית הרי הוא מבטל עשה ומשא"כ בכלאים. ולכן באנוס ליכא איסור כלל. ועי' פמ"ג משב"ז ה' דהתוס' שם סברי כהמרדכי וכ"כ בקדושת יו"ט [אמנם הפמ"ג בא"א ח' נראה מסופק בזה וצל"ע].

ולדינא גם השאג"א נקט כהמרדכי דאין המצוה להיות לבוש בגד עם ציצית אלא דכשלוש בגד יטיל ציצית. מיהו עיי"ש דהמצוה חלה בשעת לבישה ולא רק אח"כ וכדהוכיחו התוס' מהא דמברכים להתעטף. [ונפ"מ דמברכים קודם העיטוף ולא הוי קודם דקודם לעשייתן עיי"ש]. וצ"ל דמ"מ אין המצוה עצם העטיפה אלא בשעת עיטוף יהא ציצית בבגד. ועי' העמ"ש ש' קכ"ו ז' דלמ"ד חובת גברא הוא הוי איסור ללבוש ולמ"ד חובת טלית הוי רק חיוב להטיל ציצית, ועיי"ש דזה דלא כהמ"א סי' י"ג ח'.

בדעת הרמב"ם

ה. והנה בפשוטו לדעת המרדכי אף בחול שיכול לעשות ציצית מותר לו ללבוש הבגד ואח"כ להטיל הציצית כיון דאין הלבישה אסורה. ועי' רמב"ם פ"ג ה"י דמבואר שצריך להטיל הציצית קודם הלבישה, ובחמד משה סי' י"ד הוכיח מזה דפליג על המרדכי. אמנם הפמ"ג בפתחה לה' ציצית וכן בס"י י"ג א"א ח' כתב דאין ראי' דלא כסברת המרדכי ד"ל דהמצוה מיד בשעת לבישה [ולכאורה כ"מ בשאג"א הנ"ל] וכיון שיכול להטיל ציצית הרי הוא עובר על ועשו להם ציצית. [והיינו דכיון דמצווה מיד בלבישה מעיקרא מוטל עליו להכין הציצית שיוכל לקיים המצוה שמצווה בשעת עיטוף כהא דצריך להכין סוכה וד' מינים קודם החג]. ויל"ע באופן שהיה לבוש בבגד

ונקדע הציצית דשמה אף לפמ"ג אי"צ להפשיטו דזהו מצוותו להטיל ציצית [וכן הביאו במעשה איש מהחזו"א] וצ"ע. אמנם ע"י מ"א סי' י"ט א' דמחוייב לפושטו מיד וכ"ה במ"ב סי' י"ב, אמנם במח"ש פ"י דהיינו מדרבנן כהמ"א סי' י"ג ח' אבל מדאורייתא מותר.

טלית שכפלה

א. גמ' האי מאן דחייטיה לגלימיה ע"י רש"י דמיירי שתפר הטלית והיינו דקמ"ל דלא מיבעיא שקשר הכנף אלא אף שכפל ע"י תפירה מ"מ רואים אותה כפשוטה והתוס' דחו זה מהגמ' להלן מ"א דמבואר דכשתפרה מטילין הציצית על הכפלים דהתפירה חשיבא חיבור, וכבר הקשה כן רש"י להלן ל"ח ע"א ובדף מ"א ע"ש. וע"י שטמ"ק אות כ"ג דהכא כפל הכנפות ולא הבגד ובזה אין עומד להתיר. וכ"ה במרדכי סי' תתקמ"ה. ומשמע דמפרש כן לל"ק דרש"י אבל מרש"י משמע דמיירי שכיפל כל הטלית.

ובל"ב דרש"י שם פירש דמיירי שכיפל הכנף לעשותו עגול ולכאורה זו כוונת התוס'. והנה המ"א סי' י' ס"ק ד' הוכיח מתוס' דאם כפל הכנף ונשאר כנף מרובע ס"ל דמטיל הציצית בכפל וכן נקט הלבוש ס"ג לדינא. וע"י במח"ש וכ"מ בפמ"ג שם דכוונתם דתוס' פליגי על המרדכי והשטמ"ק וסברי דגם כה"ג שכיפל רק הכנף כיון שתפרה נעשה שם כנף דהתפירה כחיבור. אך צ"ב מאי שנא מאם עשה הכפל עגול דלא חשיבא התפירה לבטל הכנף לפטור. וע"י ארצה"ח שתמה על המ"א [וע"י מ"ב שהביא הפלוגתא], ומדבריו נראה דס"ל דהתוס' לא פליגי על המרדכי ולא תמהו אלא בכפל כל הטלית אבל בכפל הכנף עומד להתירו ולא חשיב חיבור ולכן גם בעשה כפל עגול לא נפטר מציצית. ולפי המ"א צ"ב מ"ש.

ובדרישה משמע דסברא היא דאם כפל לבטל שם קרן לפטור מציצית אמרינן דדעתו להחזירה ולא כפל אלא לפטרה אבל כשגם לאחר הכפל חייבת דמי לכפל כל הטלית שעומד לישאר כך. וצ"ב. ובלבוש משמע שגם בכפל הכנף ועשאו מרובע קיימא סברת הגמ' דלא בטל הקרן הראשונה מהבגד דסוף הבגד הוא במקום הפשיטות, אלא דאפי"ה עושה הציצית במקום הכפל. וצ"ל דאף שהבגד נגמר בכנף הפשוט דרואים הבגד כאילו התיר התפירה, מ"מ גם הכפל אית ליה שם כנף לענין עשיית הציצית, [משא"כ בעשאו עגול דלית ליה שם כנף].⁶ ונמצא דשתי הלכות נאמרו בכנף א' דהבגד יהא בעל ד' כנפות ובזה לא אזלינן בתר התפירה ועוד במקום הנחת הציצית הוא בכנף ובזה תלוי באופן השימוש ולכן אזלינן בתר התפירה. וצ"ע.⁷

וע"י גליון הרעק"א בשו"ע על המ"א [ומדבריו נמי נראה שדברי המ"א אינם מוכרחים מהתוס' ורש"י בל"ב וכנראה משום דאפשר לפרש כנ"ל דכוונתם כהמרדכי]. מיהו לשונו צ"ב שכתב דמשמע דאם עשה הכפל עגול אף שלא נפטר הבגד מ"מ אין יכול להטיל ציצית במקום הכפל וצ"ב דאדרבה הא גופא הטעם דכיון דלא נפטר הבגד ע"כ דאזלינן בתר מקום הפשיטות ולכן יעשה הציצית במקום הפשיטות ולא במקום הכפל שאינו הכנף. ולהנ"ל י"ל קצת דס"ד דכנף עגול אף שאינו כנף לענין שם הבגד מ"מ לענין הנחת הציצית שפיר חשיב כנף. ודו"ק.

ג. בארצה"ח שם אות י"ב נסתפק בטלית שקרנותיה עגולות וכפל הקרנות ונעשה מרובע, אי מהני הכפל לחיבה. ע"י דתלוי במחלוקת הנ"ל דלבוש והמ"א דהתפירה מהני לחיב במקום הכפל ה"נ יהא חייב משא"כ לדבריו דרואים את הכפל כמאן דליתיה ה"נ יהא פטור. אמנם להנ"ל גם לדעת הלבוש אין מקום הכפל נחשב כנף אלא לענין מקום הטלת הציצית, ולפי"ז בעגולה שכפלה לא יתחייב וצ"ע.

⁶ ולפי"ז נראה שגם בכפל כל הטלית כההיא דדף מ"א שעושה הציצית המקום הכפל אין הטעם משום שבזה אין עומד להתירו אלא משום דמ"מ אית ליה שם כנף.

⁷ ובלשון המ"א דשרי משמע קצת שאם ירצה יכול לעשות הציצית במקום הפשיטות. וכע"ז במרדכי לענין טלית כפולה דלא יטיל במקום הפשוטות משום דד' אמר רחמנא, ומשמע דתרווייהו חשיבי כנפות עכ"פ לענין הטלת הציצית זה משום שהוא סוף הבגד וזה משום דכך משתמשים בו וצ"ב. אמנם בתוס' מבואר דלא מהני להטיל ציצית בקרנות [ובכה"ג מיירי בדף מ"א כדפי' במלוא הרועים ע"י דמשו"ה אמר ר"ש התם פטור וכ"כ הפמ"ג סעי' ו' וצ"ל דמש"כ המ"א דשרי היינו דשרי לכפול],

ד. עי' מ"א סי' י"א ס"ק י"ד, דשיעור כנף ג' אצבעות תלוי קודם הקשירה ואף שאח"כ ע"י הקשירה הוי פחות מג' אצבעות פסול וכן להיפך אם היה שיעור אצבע ואח"כ נעשה פחות מאצבע כשר [וכן מנהגינו] ועי' צריך לחלק בין תפירה לקשירה, וכ"כ הפמ"ג א"א סי' י' ד' ועי' תהלי"ד ושו"ת מהרש"ם סי' רע"ב. [ובמחאה"ש מדמה זאת לדברי המ"א כאן שיכול להניח במקום הכפל וצ"ע דהתם דנים ללא הקשר וזה סותר לכאן].

דף מ"א ע"א - טלית כפולה

ה. גמ' ת"ר טלית כפולה חייבת בציצית ר"ש פוטר, ופשטות הלשון שפטור לגמרי וכ"כ הדרכ"מ סי' י', אולם הבי"י כתב דאינה פטורה לגמרי אלא דאיי"צ להטיל בכפל. ובמרדכי סי' תתקמ"ה נסתפק בזה. [ועי' פמ"ג משב"ז ז' דלבי"י לשון פוטר היינו אם כבר היה ב' ציציות בפשוטות וכ"כ במלוא הרועים דף ל"ז עפ"י התוס' שם]. והבי"י דייק מלשון הרמב"ם פ"א הי"ז שכתב אין כופלין את הטלית ומטילין ציצית על כנפיה כמו שהיא כפולה אא"כ תפרה, ומשמע דחייבת אלא שלא יטיל על הכפל אלא על הפשוטים. אמנם בביהגר"א ס"ו מבואר דהרמ"א פ"י גם לדעת הרמב"ם דפטור לגמרי וכ"כ בהג' מהר"ם בנט וצ"ע בלשון הרמב"ם ועי' בא"ר דכוונת הרמב"ם שאחר שיפשטה יטיל במקום הפשיטות אבל כשהיא כפולה פטורה לגמרי וא"ש הגמ' להלן דרך אחר שנפשטה א"ל שיטיל במקום הפשיטות.

ועי' רש"י דטעמא דר"ש משום שאם תפשט נמצאו הציציות באמצעיתה וטעם זה הוא רק שמקום הכפל אינו כנף אבל בכנפות הפשוטים משמע דחייב כהבי"י. ובנמוק"י פ"י הטעם משום דמיירי בארוכה יותר מכדי מדתו ואין ראויה ללבישה אלא ע"י שכפל ולר"ש לא מהני הכפל [אלא אם תפרה], ועי' מ"א ס"ק ז' דלפ"ז פטורה לגמרי, וכ"כ ה"ט"ז ס"ק ו', ועי"ש דלדינא לא פליגי דרש"י מיירי דראוי ללבושו⁸ אבל כשארוד שאין ראוי מודה דפטור, אמנם לפ"ז לרש"י אף לת"ק פטור [ועי' מהר"ם בנט על המרדכי]. ולנמוק"י יש לדון איפכא דבראוי ללבושו מודה ר"ש דחייבת במקום הכפל ורק לא מהני הכפל לקבוע גודל הבגד. ועי'.

ולשיטת הרמ"א דלר"ש פטור לגמרי [אף שלא ס"ל כהנמוק"י דמיירי דאינו ראוי ללבושו דא"כ הרי נקטינן בזה לכו"ע דפטור כמבואר בט"ז, ועי' מאמ"ר] צ"ב הטעם וכדחקשה הבי"י. ועי' ארצה"ח דבעינן כנף הבגד וגם שיהא כנף בלבישה ובקה"י סי' כ"ד פ"י הטעם משום דבעינן כנפות לפניה ולאחריה וכשהיא כפולה אין לה כנפות אלא לאחריה [דהכנפות של הכפל לא חשיבי כנפות], עי"ש. וכן מבואר בכתבי הגרי"ז. וכ"כ בפי' הגר"ח"ק שליט"א למס' ציצית.

ו. ולדעת ת"ק לדברי רש"י והרמב"ם ע"כ דחייבת במקום הכפל [וכ"מ בתוס' דף ל"ז עכ"פ בתפרה, עי' פמ"ג שרמז לזה]. וכ"כ המרדכי אמנם שם כתב דטעמא דאין חייבת במקום הפשיטות דד' כנפות אמר רחמנא ומשמע דגם מקום הפשיטות חשיב כנף והוי טלית בעלת שש כנפות אלא דאיי"צ להניח אלא בדי' [ומשמע שאם ירצה יוכל להטיל בפשיטות וכנ"ל, ועי' להלן דבפוסקים ל"מ הכי]. ולנמוק"י איכל"מ דלת"ק חייבת במקום הפשוט [אך בפשוט כיון דדנים כאילו אינה פשוטה הרי הכנף הוא במקום הכפל, ויל"ד]. ועי' שפ"א וקה"י סי' כ"ד שפי' כן אלא שנתקשו מהא דשונים בתפרה והתם ודאי חייב במקום הכפל, דמשמע דהנידון על מקום הכפל. ועי' פמ"ג ודו"ק.

ז. ולהלן בעובדא דרבה בר רב נחמן דהטיל על הכפל ואמרינן דלאו היינו כנף נקט הבי"י דהיינו כר"ש וכ"כ ביראים סי' ת"א, ולפ"ז מבואר דמ"מ חייבת אלא דא"א להטיל במקום הכפל וכהרמב"ם. וצ"ע לדעת הדרי"מ דלר"ש פטורה. ועי' משכנ"י דמפרש איפכא דקאי כת"ק וס"ל דמטיל על הפשוטה ולא על הכפל. ויש שפי' דהגמ' מיירי רק אחר שנפשטה אבל קודם שנפשטה אין זה כנף ופטורה. ועי' בבי"י ובפמ"ג.

עוד עי' במהר"ם בנט דלנמוק"י איכל"מ דרר"ב"נ מיירי בראוי ללבשו, ולשיטתו בזה כו"ע מודו דחייבת במקום הפשוטות. ועי' משב"ז ז' שפי' לרש"י להיפך.

⁸ ובא"ר תמה דרש"י פ"י דמיירי בארוכה פי' שתיים אכן כתב הפמ"ג משב"ז ז' וכן במאמ"ר דכוונת רש"י דארוכה פי' שתיים משיעור בגד דא"כ כשכפלה ליכא שיעור בגד לציצית, אבל לנמוק"י מיירי בארוכה פי' שתיים ממידת בני"א. אמנם העיר הפמ"ג מרש"י בסמוך בעובדא דרבב"ה דפי' ארוכה כפליים בקומתו, ועי' מסיק שגם לרש"י הכא מיירי כהנמוק"י ולכו"ע אינה ראויה בפשוטה ומה"י פטורה ולכן לא מיחה מתחילה קודם שנפשטה דמה"י ליכא חייוב ציצית אין ורק אחר שנפשטה מדרבנן חייבת משום מראית העין. עי"ש

ח. לדינא הרמב"ם פסק שלא יעשה הציצית במקום הכפל ולב"י הוא כר"ש, וכתב הטור דברא"ש משמע דחייבת, והב"י פי' כוונתו דמסתימת הרא"ש שלא כתב הכרעה משמע דפסק כת"ק שחייבת במקום הכפל. אך קשה שהרי הרא"ש הביא עובדא דרבב"ח והתם מבואר דלא יטיל במקום הכפל. אמנם המהר"ם בנט [במרדכי] פי' דכוונת הטור דלרמב"ם פטור לגמרי כר"ש וכהרמ"א ולרא"ש חייבת במקום הפשוט ותרוויהו כר"ש. ובמשכנ"י סי' י"א וכן בקר"א הכריחו מזה דלא כהטור אלא גם הרא"ש מחייב רק במקום הפשוט כרבב"ח ולכן הביאו, וס"ל כהרמ"א דלר"ש פטורה לגמרי ולת"ק חייבת במקום הפשוט ופסק כת"ק ולכן הביא דברי רבב"ח.

בדברי הרמ"א

ט. בשו"ע ס"ו הביא דברי הרמב"ם שלא יטיל בכפל וזה דלא כהטור אליבא דהרא"ש שחייבת במקום הכפל [ועי' ב"י דגם לדעת הרא"ש יל"פ כר"ש דחייבת במקום הפשוט] וגם הרמ"א הוסיף שעושה בכנפיים הפשוטות והיינו כהב"י דלרמב"ם אליבא דר"ש חייבת. אמנם הרמ"א אח"כ הביא ד"א דחייבת והיינו כהטור אליבא דהרא"ש, ועי' ארצה"ח דהרמ"א לשיטתו דלר"ש פטור לגמרי וא"כ ע"כ הגמ' כרבנן וס"ל דחייב במקום הפשוטות והלכה כוותיהו. ומסיק שטוב שיעשה ציצית ולא יברך. ותמהו המ"א והגר"א דהרי פליגי היכן יעשה הציצית ומאי מהני שלא יברך⁹. ועי' בביהגר"א דהרמ"א לשיטתו בדרכ"מ דלרמב"ם פטור לגמרי [והגהתו לפני זה שחייב במקום הפשוטות קיימא אליבא דהב"י ולדידה לא ס"ל וכ"מ בלבוש שלא הביא הגהה זו]. ונמצא דהספק אי פטור לגמרי או שיעשה במקום הכפל אבל במקום הפשוט ודאי אי"צ ולכן יטיל ולא יברך. אמנם המאמ"ר חולק ע"ז דודאי מודה הרמ"א לב"י דלרמב"ם חייב במקום הפשוטות אלא דלדינא ס"ל לעיקר דחייבת כהרא"ש ורק לענין ברכה חשש לרמב"ם דספק ברכות להקל משא"כ לענין עיקר דין ציצית ובפרט למרדכי דאין בזה איסור. ובפמ"ג א"א ז' צידד דכוונתו שיעשה ציצית בכל הכנפות וכיון שעושה משום ספק ליכא בל תוסיף עי"ש.

⁹ ומבואר דס"ל דלרא"ש דחייב כת"ק היינו דווקא במקום הכפל ועי' לעיל שהערנו בדעת המרדכי דמשמע דיכול להטיל במקום הפשוט. וצ"ע.

פרק התכלת

דף ל"ח ע"א

מתני' התכלת אינו מעכב את הלבן וכו' ע"י רמב"ם פ"א ה"ה דמ"מ אינם ב' מצוות ויליף לה מקרא והיה לכם לציצית, וכ"כ בסה"מ שורש י"א וכ"כ הרמב"ן שם אלא דפי' מטעם אחר דענין אחד הם עיי"ש.

רש"י ד"ה התכלת וכו' דמצוה לתת תכלת ב' חוטין, וכ"מ בתוס'. אמנם הרמב"ם פ"א ה"ו כתב שנותן שבעה חוטין לבן ואחד תכלת והיינו שצובע חצי החוט ועיי"ש בה"ז שבתכלת עושה הכריכה. והראב"ד שם כתב דבעינן ששה לבן ושתיים של תכלת [כלומר אחד שלם].

שם ברש"י ואי עביד ארבעתן תכלת או לבן יצא. וע"י תוס' שהאריכו בזה. והרמב"ם פ"א ה"ד כתב עושה לבן לבדו ומשמע דאיי"צ ד' חוטין ועוד שם אם נפסק הלבן ונשאר תכלת לבדו כשר. ועוד עיי"ש בכס"מ שלרמב"ם א"א לתת תכלת לבד אלא רק בגרדומים כלומר שמתחילה היה לבן ואח"כ נפסק [וע"י להלן בגמ' בע"ב]. והיינו משום דתכלת אינו מצוה בפ"ע אלא לכרוך את הלבן ע"י היטיב בלשונות הרמב"ם שם ה"ל ב' - ג'. ואזיל לשיטתו דרק חוט הכריכה הוא מתכלת.

ביאורים וצינונים בדברי התוס' ד"ה התכלת

תוס' ד"ה התכלת וכו' ומשמע לכאורה דאין זה מעכב את זה שאם הטיל שני חוטין מן האחד יצא כי היכי דקתני תפילה של יד אינה מעכבת. אבל בקונטרס פי' אי עבד ארבעתן תכלת או ארבעתן לבן יצא. וע"י ח"י הרשב"א יבמות דף ד' ע"ב שנקט דאיי"צ אלא ב' חוטין לבן. וכ"כ בשו"ת הרא"ש כלל ב' סי' ט' דמדינא אי"צ אלא ב' חוטין אלא משום זכר לתכלת עבדינן עוד ב' חוטין אמנם בהלכותיו כתב כרש"י. וברמב"ם פ"א ה"ד כתב שעושה לבן לבדו ומשמע דאיי"צ אלא ב' חוטין [וכנ"ל] אמנם בה"ט כתב שכשאיין לו תכלת ולוקח שמונת חוטין לבן וכו' והכי משמע לשיטתו דתכלת הוא רק חצי חוט אחד וא"כ כשעושה לבן לבדו צריך ליתן ד' חוטין דאל"כ הרי חסר גם במנין הלבן. ועמדו בזה האחרונים.

שם ובגמ' מוכיח כן וכו' לא יהא אלא לבן משמע דאי הוי לבן אין כאן איסורא אע"ג דבלא הני דקלא אילן איכא ב' חוטי לבן. ור"ל דהרי הלו בשו"ס סבור שזהו תכלת וע"כ דהטיל עוד ב' של לבן ואפי"ה ליכא איסור כלאים וע"כ משום דבעינן ד' חוטין. אמנם הרשב"א ביבמות [דס"ל דאיי"צ אלא ב' לבן] תי' בשם תוס' דהתם מיירי שלא היה לו לבן והטיל רק ב' חוטין אלו משום תכלת, וע"ז אמרו דגם אם הוא לבן כיון שמקיים בו מצוה ה"ה דוחה איסור כלאים.

שם ומיהו יש לדחות וכו' כי רמי טפי ליכא איסור כלאים דאין זה מוסיף על המצוה דגדיל שנין וכו' לאו למיעוטי טפי קאתי. ותמהו האחרונים דאע"ג דאין עובר בבל תוסיף מ"מ הרי כיון דאין בזה מצוה אמאי לא עבר בב"ת. ובס' טה"ק תי' דכיון שכל חוט איכל"מ שבזה הוא מקיים המצוה ליכא איסור כלאים אמנם נתקשה דכיון דמיירי בבגד פשתן והקלא אילן שעשה לשם תכלת ע"כ צמר הוא א"כ הלבן הוי טפי מין כנף ותי' דלשיטת תוס' אף צמר הוי מין כנף עיי"ש. אך ילי"ע דא"כ אף אי איכא משום ב"ת מ"מ הרי כל חדא איכל"מ דזו היא המצוה ואמנם אם כשעובר בב"ת לא קיים המצוה א"ש דהוצרך לומר דאין ב"ת ולהכי מקיים מצוה. עוד תי' שם דכלאים בציצית לאו דחוויה היא אלא הותרה וכל דראוי למצוה ליכא איסור כלאים. ובקרא כתב דכיון דליכא ב"ת מתקיימת המצוה בכל החוטין ולכן אין איסור כלאים [וכן מצינו באוכל מצה יותר מכזית, ואע"ג דהתם הכזית השני אין דוחה ל"ת ע"י תוס' קידושין ל"ח, י"ל דהכא הוי מעשה אחד משא"כ התם]. וכ"מ בכתבי הגר"ז.

שם ומהתם נמי יש ראי' דכי ליכא אלא לבן או תכלת בעינן ד' חוטין דמשמע דבטלית בת ד' חוטין לא חיישינן שמא יסיר ב' מהן ויניח בטלית אחרת דארבעתן מצוה. והיינו רק לפרש"י דטלית בת ד' היינו ד' חוטין שהם שמונה ובת ח' היינו ח' כפולין דליכא ב"ת. אבל למה שצדדו אח"כ דאיכא ב"ת ובת ח' היינו ד' כפולין ובת ד' היינו ב' כפולין אין ראי' דהרי אין חוטין מיותרים ואין לחוש שיסיר ב' מהן.

שם והאי דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת משום דדלמא לא מיפסלא בכך. בעול"ש העיר אמאי כתבו דלמא שהרי דמי להוסיף חוטין למ"ד דקשר עליון לאו דאורייתא דהאי לחודיה קאי וכו'. אמנם הרמב"ם פ"א ה"טו כתב דאם נתכוון להוסיף פסל הכל. וקשה מ"ש מהוסיף חוטין דהאי לחודיה קאי עיי"ש בראב"ד. וגם יקשה קושית התוס' על הגמ' בסנהדרין דאמאי לא משכח"ל דין זקן ממרא

בציצית, וכ"ה בשאג"א סי' ל'. ותי' בעול"ש דזקן ממרא אינו מתכוון להוסיף אלא דסובר דכך היא המצוה ובוה אין עובר בב"ת ואין גורע המצוה, אבל במוסיף חוטי' כיון דהוי חלק מהגדיל אף אם אין מתכוון ואינו עובר הרי זה הוספה. ודו"ק. ואכמ"ל.

שם ומאן דמפליג וכו' ה"פ בטלית בת ד' דהיינו שנים חוטי' שהן ד' כשהן כפולין שלא היה לו תכלת ונותן אלו שצבועין קלא אילן במקום לבן. וכו'. ובטה"ק הקשה דכיון שהוכיחו דאיכא ב"ת חזרה ראייתם מהא דלא יהא אלא לבן ואינו עובר בבל תוסיף, דע"כ המצוה היא בד' חוטי' שהם ח', וא"כ איך מהני טלית בת ד' חוטי'. ותי' דכיון שסבור שהקלא אילן הם תכלת הרי אינו מכוון להוסיף ואין עובר בב"ת ובכה"ג ליכא איסור כלאים כיון דחזי למצוה. עי"ש. ואולי י"ל עוד דהשתא ס"ל כהרשב"א ביבמות דהתם מיירי דליכא אלא ב' לבן.

שם ומיהו קשה לפי"ז דבת ד' נמי יסבור שהוא תכלת וכו', ביאור דבריהם, דבבת ח' חיישינן שהרואה יסבור שהן תכלת ויטילנו בבגד אחר, משא"כ בבת ד' שאין חוט מיותר לא יסיר החוטי' משם ליתנם בבגד אחר. ועי"ז הקשו תוס' דמ"מ גם בטלית בת ד' ניחוש שיתן עוד חוטי' לבן של פשתן, ועובר משום כלאים [דהבגד של תכלת הוי צמר] דיסבור שמקיים מצות תכלת והותר איסור כלאים גם למצות לבן ובאמת זה קלא אילן ולא הותר איסור כלאים אלא במקום תכלת [עי' עול"ש]. ועי"כ חזרו לפרש דמייירי בטלית בת ד' כפולין ולפי"ז בת ח' היינו ח' כפולין ומוכרח דאין עובר משום ב"ת. ועי"כ הוכרחו לפרש דעד ח' חוטי' כפולין אינו עובר בב"ת אלא רק ביותר מח' חוטי'.

שם ושמא משום דדרשינן גזיל שנים גדילים ד' בין יש בו מין אחד בין יש בו שני מינים. ויל"פ דאף דאין התכלת מעכב מ"מ בעינן ד' חוטי' וזה אינו דין בתכלת דווקא אלא מצות ציצית היא ד' חוטי', אמנם לשון התוס' להלן ע"ב שנים משום תכלת ושנים משום לבן משמע דמדין התכלת הוא. ועי' בעיטור דכתב כן להדיא דאף דליכא תכלת מ"מ בעינן גם ב' חוטי' לבן משום התכלת והוסיף שם דלכן צריך צמר דווקא דומיא דתכלת והיינו דקאמר בגמ' להלן אין לו תכלת מטיל לבן, ור"ל דמדין התכלת מטיל לבן. והי"נ י"ל אף לדין דאיי"צ צמר מ"מ עצם החוטי' בעינן אף דאינם תכלת.¹⁰

שם וקצת קשה הא דאמרינן בגמ' אם הקדים תכלת ללבן יצא וכו' אלמא אע"ג דחיסר מצוה דלבן קיים מצוה דתכלת בב' חוטי'. וי"ל דלהכשיר תכלת מיהא מהני לבן דקרינן ביה גדילין ד'. והשטמ"ק בע"ב הקשה כן על רש"י ולא תי'. והנה אי נימא דמצות ד' חוטי' היא משום דבעינן גדילין ולא שייכא למצות לבן ותכלת צ"ב מאי ס"ד דכשחיסר מצות הקדמה לא קיים גדילין ויותר קשה לשטמ"ק שהניח בקושיא על רש"י. ומשמע כנ"ל דמצות ד' חוטי' היא שנים משום לבן, ומשו"ה קשיא להו דה"נ כיון דבהקדמה חיסר מצות לבן ליכא ד' חוטי'. ולתי' יל"ע אי חזרו מזה ור"ל דאין שייך למצות לבן אלא בעינן גדילין או דאע"ג דלא קיים מצות לבן מ"מ סו"ס איכא לבן ואין צריך שיקיים מצוה בד' חוטי' אלא דלמצות ב' החוטי' בעינן ד' חוטי'.¹¹ ובטה"ק בע"ב פי' כן לדעת רש"י אבל לדעת תוס' נראה דפי' דמקיים מצוה בכל הד' חוטי'.

גמ' מצוה להקדים הלבן לתכלת ופרש"י להקדים ליתן הלבן לתכלת וכ"מ בתוס' שכתבו דהוא רק דין סדר [עי' חזו"א]. ובשטמ"ק אות ג' חולק עי"ז ופי' דמקדים בכריכה שיכרוך הלבן לפני התכלת. ובקר"א העיר אמאי השמיט הרמב"ם ד"ז, ובחזו"א סי' ג' י"א וכן בכתבי הגרי"ז כתבו דס"ל כהשטמ"ק ופי' כן בהל' ז'.

¹⁰ ובבימ"ד הביאו רא"י לזה ממה שהעירו התוס' דמשמע דדמי לתפילין ש"י וש"י דלכאורה הרי גם לרש"י הוי כמו תפילין שאין מעכבין זא"ז אלא דמדין הלבן גופיה בעינן ד' חוטי'. ומשמע דנקטו דלרש"י בעינן ד' חוטי' מדין התכלת והלבן. וי"ל דאין כוונת התוס' בתורת קושיא דאי הוי דומיא דתפילין ודאי אי"צ ד' חוטי' אלא כוונתם דמנלן לפרש דבעינן ד' חוטי' דלמא הוא כתפילין דאין מעכבין זא"ז וסגי בחד וה"נ כשאין תכלת סגי בב' חוטי' ולא נימא דבעינן ד' חוטי'. וכן משמעות השטמ"ק. ולפי"ז לדינא דבעינן ד' חוטי' איכל"מ דאין זה משום תכלת אלא משום מצות ד' חוטי' וכ"ה בלבוש. ודו"ק.

¹¹ ויש שר"ל דאיי"צ דוקא שנים משום לבן ושנים משום תכלת אלא בעינן שיתקיים בחוטי' או מצות לבן או מצות תכלת.

ולשיטת רש"י ותוס' הוכיח החזו"א דעשית הציצית היא בתחיבה דהרי הקשירה היא בכולן יחד, ועי' קר"א [ד"ה מידי צבעא] שתמה בזה.

רש"י ד"ה הכנף וכו' ואם הקדים התכלת אין הלבן מעכב ואי"צ לפסוק התכלת. עי' בס' טהרת הקודש שנתקשה אמאי לא יפסוק כדי לקיים מצוות הקדמה, ונימא שרק כשא"א להטיל ציצית כגון בשבת כשר וקיים המצוה. ועי"ש שמזה מוכרח דהתכלת כשר וצ"ב דמ"מ כיון שחיסר מצות לבן שנתנו אחר התכלת יסיר בתכלת כדי לקיים מצות לבן. ועי'.

בגמ' ע"ב אילימא חיסר מצוה דלבן וכו' לרבי עיכובי נמי מעכבי, ומשמע דלרבנן אי"ש. עי' תוס' לעיל ד"ה התכלת וכן בשטמ"ק שהקשו מכאן לרש"י דס"ל דלרבנן נמי אף דאין מעכבין זא"ז מ"מ בעינן ד' חוטין וא"כ ה"נ כיון דלבן כמאן דליתיה כדפרש"י גם לרבנן לא קיים גם מצות תכלת. והתוס' תי' דלענין זה מהני הלבן דאיכא ד' חוטין, ומבואר דשתי מצוות הן לבן ותכלת ועוד מצוה דד' חוטין. אמנם בעיקר דבריהם עי' טה"ק דממש"כ רש"י הכא דכאילו לא נתן משמע דבלבן לא קיים מצוה כלל. ועי"ש שתי' שיטת רש"י דדבריו קיימי למסקנא דלא חיסר מצוה. עוד כתב דיל"פ דבעינן ד' חוטין רק משום מצות גדילין ואיכל"מ דאמנם המצוה מקיים רק בב' חוטין אלא דכדי שיהא גדילים בעינן ד' חוטין ולזה מהני הלבן. וא"ש גם בשיטת רש"י.

שם חיסר מצוה דלבן בתוס' הקשו דהול"ל דחיסר מצוה דתכלת ור"ל דאין החסרון בלבן שנתן אחר התכלת דלא איכפ"ל שיש גם תכלת אלא החסרון בתכלת שנתנו בלא הלבן ודין הוא שכשמניחו יהא עם לבן [ולכאורה הביאור שדין התכלת שיהא חלק מהלבן אך יל"ע מהתוס' לעיל דדין סדר הוא]. ובחי' הרשב"א צידד דהחסרון בשניהם¹². ובהג' הגראמ"ה תמה על תוס' דהרי משמע בגמ' שדין זה הוא גם לרבנן דאין מעכבין זא"ז ולדידהו הרי אף שנותן התכלת בלא לבן קיים מצוה [אמנם לתוס' להלן ד"ה לרבי בתי' ב' באמת לא קאי לרבנן], ועי"כ דהחסרון בלבן דדין הוא ליתנו בלא תכלת. ועי"ע בעמק ברכה שהקשה דהא דין זה ילפינן מהכנף מין כנף ומשמע דהוא דין בלבן, וי"ל. עוד צ"ע תי' התוס' דמלשון המשנה נלמד שהתכלת כשר ויקשה על המשנה גופא.

ובס' טהרת הקודש פ"י דגם התוס' סברי דדין הוא גם בלבן שיהא ראשון אלא דמאחר שגם מצות תכלת לא קיים ממילא לא חשיב שהקדים התכלת ללבן ושפיר הוי הלבן ראשון. ועי"ז תי' דבמשנה משמע דלא חיסר מצות תכלת כלל וממילא הלבן אינו ראשון. ועי"ע שם דלשון התוס' שאינו מעכב כלל היינו דלא נימא דרק קיים מצות ד' חוטין אבל לא קיים מצות תכלת [כמש"כ לעיל ע"א], ועי"ז תי' דמתני' משמע דלא מעכב כלל וקיים גם מצות תכלת.

ובתוס' ד"ה לרבי בתי' ב' כתבו דלרבנן דלא מעכבי אהדדי ודאי ליכא למימר דחיסר מצוה, וצ"ע דאמנם אין מעכבין ויכול לקיים מצות לבן לחוד מ"מ בעינן שיהא הלבן ראשון. ובטה"ק פירש דהחסרון הוא בלבן משום דבעינן שיהא החשוב ולהכי צריך ליתנו תחילה, אבל לרבנן דלבן כשר לבד ע"כ דלא בעינן שיהא הלבן חשוב, אולם העיר דיל"פ דבעינן שהלבן לא יהא טפל לתכלת ואחר שנתן התכלת הרי הוא טפל ואין מקיים מצות לבן אלא רק מצות גדילים וא"כ גם לרבנן נימא הכי.

ויל"ע אם כוונת התוס' דלרבנן ליכא כלל מצוה להקדים או רק דלא חיסר מצוה, ובטה"ק משמע דכוונת תוס' רק שאינו מעכב. [ולדברי תוס' הכא ל"ק קושיתם לעיל על רש"י דבעינן ד' חוטין. מיהו מרש"י משמע דקאי גם כרבנן וכמש"כ התוס'].

גמ' לא נצרכה אלא לטלית שכולה תכלת דמצוה לאקדומי תכלת ברישא דהכנף מין כנף. וקשה דא"כ מנלן דבעינן לבן כלל דהא בעינן ב' חוטין מין כנף וב' חוטין תכלת והכא לתרוויהו בעינן תכלת. [ורש"י דף מ"א ע"ב כתב דבעינן לבן משום דבעינן שני מינים דאזלינן בתר רוב טליתות, ולכאורה זהו רק למסקנא ועכ"פ לדבריו אי"צ דווקא לבן אלא גם שאר צבעים וכדכתב שם] ועי' חי' הרשב"א ותו"ד דגם לס"ד עיקר מין כנף הוא הלבן כשאר טליתות אלא דלגבי מה שלמדו דין הקדמה חשיב התכלת מין כנף וצ"ב [וקצת משמע הכי ברש"י שגם דחית הגמ' אינה בעיקר פ"י מין כנף אלא לענין הקדמה]. ובטה"ק כתב דבעינן ד' למצות גדילים כדברי התוס' בע"א הנ"ל. ולפי"ז נמי אפשר ליתן גם שאר צבעים ועי' רש"י דף מ"א ע"ב. ובשפ"א ר"ל דהא גופא דחית הגמ' אלא שרש"י ותוס' לא פ"י כן.

¹² [ולפי"ז נתקשה דנימא דמתני' דאין הלבן מעכב את התכלת ואין התכלת מעכב את הלבן תרוויהו קיימי דחד גוונא שאיחר את הלבן וקמ"ל דהתכלת כשר אף שנתנו בלא לבן, וגם הלבן כשר אף שנתנו אחר התכלת והיינו דקתני דאין התכלת מעכב את הלבן כלומר דאין מעכב שיתנו אחר הלבן. עי"ש בתירוץ וכנראה דר"ל דאין מתיישב הלשון שאין התכלת מעכב את הלבן דמשמעות הלשון דבעינן שיהא גם תכלת וקמ"ל דזה אין מעכב ואי הנידון משום ההקדמה אין זה משום שלא נתן התכלת אלא אדרבה משום שנתנו קודם הלבן].

תוס' ד"ה לא נצרכה, וכו' הא נמי משכחת לה דהא תכלת וצמר חד מינא הוא והיינו דבטלית של צמר התכלת הוא מין כנף. עיי' טה"ק ושפ"א שתמהו דמ"מ גם הלבן הוא מין הצמר ומהיכי תיתי דיקדים התכלת, וע"כ דכוונת התוס' דמיירי בלבן של פשתן וכדכתבו בסמוך [ולא גרסינן אי נמי אלא היינו חוטי פשתן ותי' אחד הוא] ולכן התכלת שהוא צמר הוא מינו. ולכן הכריחו דמין כנף הוא בצבע.

גמ' מידי צבעא גרים. עיי' רש"י ולכאורה כוונתו דלמסקנא לא בעינן מין כנף אלא דילפינן מקרא דבעינן חוטי לבן שברוב טליתות הם מין כנף. אולם בתוס' משמע דהבינו בדעת רש"י דשייך מין כנף [וכ"מ לפשטות דברי רש"י להלן דבעינן ציצית בצבע הטלית, עיי' בסו"ד התוס'] ורק בתכלת אינו מין כנף משום דרוב טליתות הלבן הוא המין כנף, ולכך הקשו דכ"ז לגבי לבן של צמר אבל לבן של פשתן והבגד של צמר הוי התכלת מין כנף משום המין אלא דאם הוא לבן ממש אזלינן בתר הצבע אבל בטלית של צמר ושאר צבעים דהלבן אינו מין כנף בצבעו ולא במין הוי התכלת מין כנף משום מין הבגד. ומשו"ה פי' באו"א דגזה"כ דתכלת לעולם אינו מין כנף. **כ"נ עפ"י הטה"ק ועולת שלמה.**

עוד תי' דצבע שאינו של מצוה אינו מין כנף דאין משמעות לצבע שאינו של מצוה והרי הוא כלבן דאין בו דין צביעה, [וכנראה דמפרשים שזה גופא תי' הגמ' מיד צבעא קגרים דלהכי טלית של תכלת לא חשיב מין כנף משום דאינו של מצוה]. אולם הקשו ע"ז לשיטת רש"י להלן מ"א דגם בשאר צבעים בעינן ציצית בצבע הבגד כגון טלית אדומה בעינן ציצית בצבע אדום. ותי' דזהו רק מדרבנן, או דנפרש דלא כרש"י שם אלא בעינן מין הבגד ולא צבע הבגד, ויתבאר להלן דף מ"א.

ולחנ"ל ברש"י ותוס' משמע דבלבן מתקיים מין כנף אף בטלית של תכלת. אולם עיי' רש"י דף מ"א ע"ב דמבואר דבטלית של תכלת לא מתקיים מין כנף והא דבעינן חוטי לבן הוא משום דילפינן דבעינן ב' מינים ולדין לבן דהיינו שיהא עוד מין יכול לקיים גם בשאר צבעים. וצ"ב מהיכי תיתי לומר כן נימא דכוונת התורה שיהא גם מין כנף וגם תכלת ובטלית של תכלת מקיים שתיהם בתכלת, וצ"ע. [והנה לדעת הרמב"ם שדין תכלת הוא בחוט אחד איכא נפ"מ בהנ"ל דאי מתקיים בתכלת גם דין מין כנף, יהא צריך בטלית של תכלת ג' חוטים אבל אי הביאור דלא בעינן מין כנף אלא לבן כדי לקיים ב' מינים י"ל דסגי בחוט אחד של תכלת].

גרדומין

א. גמ' אמר רבא לא נצרכה אלא לגרדומין דאי איגרדם תכלת וקאי לבן וכו' לית לן בה וכו' וכמה שיעור גרדומין כדי לענבן. עיי' תוס' דמשמע בגמ' דאי איגרדום כולם מיפסלי ובעינן שישאר ב' חוטים של לבן שלמים. ופי' ב' פירוש. א. דטעמא דגרדומי תכלת כשרין משום שנשאר מין לבן וכיון דחדא מצוה היא אם נשאר לבן מהני ליחשב גרדומים לתכלת ומ"מ בעינן נמי שישאר גרדומי אותו מין שיעור כדי עניבה. וצ"ב מ"ש מגרדומי אזור דכשר אף שלא נשארו שלמים, וכן לעיל דף ל"ה ב' דס"ד דגם ברצועות תפילין מהני גרדומים. וכן הקשו הרא"ש והמרדכי. ב. דבנשארו חוטי לבן מהני לגרדומי התכלת לרבי דחדא מצוה היא, ובזה נקטו תוס' [בצד זה] דלרבנן לא מהני ליחשב גרדומים דלאו חדא מצוה היא. ודין זה מהני אף אם אין גרדומין כדי עניבה. אבל הא דחידשו בני ר"ח דין גרדומין כדי עניבה היינו כשנפסקו כולם. וכן פי' הרא"ש.

והנה מלשון הגמ' דלא נצרכה אלא לגרדומין שבזה הוא דאמרינן אין התכלת מעכב את הלבן משמע דהגרדומין מהני רק לענין דאין מעכבין זא"ז דאע"ג דלא מקיים מצוה דתכלת מ"מ כיון שנשאר גרדומים חשיב דאיכא תכלת וסגי בזה שלא יעכב את לבן. אמנם מדברי הגמ' לעיל דאם בהקדים התכלת חיסר מצות לבן ממילא גם תכלת לא קיים משמע דכל שלא קיים המצוה הרי הם מעכבים זא"ז. וע"כ דע"י הלבן גם קיים מצוה בגרדומי התכלת, וכמש"כ תוס' ל"מ דהשלם מועיל לחבירו וכ"כ הרא"ש דלהכי בעינן שישאר ב' חוטים שלמים דכיון דאיכא לבן שלם מועיל לחבירו. וכ"כ המרדכי ס"י תתקל"ט. ולפי"ז תרוייהו באין כאחד דהתכלת מהני ללבן והלבן מהני לתכלת ודו"ק וק"ק הלשון התכלת אין מעכב את הלבן.

ב. אמנם בביאורי מהר"ם בנט על המרדכי [וכן בכתבי הגרי"ז] מבואר דשייך לומר דמהני רק שלא יעכב את הלבן אבל בתכלת עצמו לא מהני גרדומים ליחשב שמקיים מצוה, ועפ"י זה ר"ל דהא דכתב ר"ת דגם לרבי בעינן גרדומין כדי עניבה י"ל דהיינו רק בשביל לקיים מצות תכלת אבל בשביל מצות לבן סגי בגרדומים כ"ש, דבכה"ג אין התכלת מעכב את הלבן כיון דאיכא גרדומים ולא חשיב שאין כאן

תכלת אבל לקיים מצות תכלת בעינן שישאר גרדומים כדי עניבה ורק בכה"ג הלבן מועיל לתכלת. אך צ"ע מהגמ' הנ"ל דבהקדים התכלת אי חיסר מצות לבן גם תכלת לא קיים, ולכאורה כ"ש בגרדומים. וי"ל.

ולפי"ז נמצא דנתחדש תרתי, חדא דאף דאין מקיים מצות תכלת מ"מ אין מעכב והלבן כשר אף לרבי כיון דאיכא גרדומים, ועוד דגם הלבן מהני לתכלת¹³. [ולפי"ז אי"צ לדוחק הנ"ל דהוי כבאין כאחד דהתכלת מהני ללבן רק משום דהלבן מהני לתכלת].

ג. ולפי"ז אי דלא מהני גרדומין אלא כשנשארו ב' שלמין שו"ט התוס' אם זה רק לרבי דס"ל דמעכבין זא"ז והוי חדא מצוה משא"כ לרבנן דאין מעכבין זא"ז לא הוי חדא מצוה וא"כ לא מהני הגרדומים כלל או דגם לרבנן חשיב חדא מצוה כיון דאף לרבנן בעינן ד' חוטין וזה מעכב [כדנקטו בע"א כשיטת רש"י].

אמנם כתבו התוס' דלדידן דאין לנו תכלת ממ"נ כשר בגרדומים, דאי בעינן ד' חוטין גם בשביל הלבן הרי הם מצוה אחת ואי נימא דלרבנן לא בעינן ד' חוטין ואינה מצוה אחת ולא מהני השלמים לחוטין שנפסקו א"כ בלא"ה כשר כשנשארו ב' חוטין דאף אם החוטין שנפסקו פסולים הרי אי"צ להם. וזה נראה דעת ר"ת דמהני ב' שלמים גם לרבנן [והיינו כלפי מצות ד' חוטין שהיא מצות גדילים אבל למצות תכלת לכאורה ודאי דלרבנן אינה מצוה אחת]. אמנם ליי"מ וכן ברא"ש נקטו דלרבנן לא מהני הלבן לתכלת אלא כשיש כדי עניבה דמהני הגרדומים מצד עצמם, ומשמע דלא ס"ל הך סברא דממ"נ אי אינה חדא מצוה הרי אי"צ ד' חוטין וע"כ דגם אי בעינן ד' חוטין איכל"מ דאינה חד מצוה ולא מהני השלמים להשלמים הגרדומים וצ"ב הטעם. ואף שלענין מצות תכלת לא חשיב חדא מצוה ואין מועיל להשלמים שיקיים מצות תכלת וצריך ליתן תכלת כשרה במקומה, מ"מ לדידן דבלא"ה ליכא תכלת אמאי לא סגי בשנים שלמים שהרי לדין זה הרי הוא ודאי חדא מצוה.

ובביהגרא ריש סי' י"ב פי' בדעת הרא"ש דלרבי אי"צ גדילין ד' חוטין אלא תכלת ולבן, ולרבנן בעינן גדילין ד' חוטין והיינו דלרבי מתפרש גדילין שיהא תכלת ולבן משא"כ לרבנן, ומשמע דר"ל דלענין שם גדילין לא מהני דין גרדומים שיועילו השלמים לגרדומים ורק התכלת ולבן מהני אהדדי. ולזה הכריח הגר"א דלרבי לא בעינן לעיקר המצוה גדילין ד' חוטין, וצ"ב. וצ"ל דלא מהני להשלמים אלא כשנשארו פרט שלם שמקיים בו מצוה כמו לרבי דמקיים מצות לבן אבל לרבנן דאינו פרט במצוה כלל דלעיקר קיום המצוה בעינן ד' חוטין חשיב חצי מצוה ממש והוי כמו חוט אחד לרבי ודו"ק¹⁴. אמנם לשון התוס' דלרבנן הוי כב' מצוות וצ"ע.

שיטת הרמב"ם

ד. הרמב"ם פ"א ה"ד פסק כחכמים דאין מעכבים זא"ז והא דאין הלבן מעכב את התכלת היינו דאם נפסק הלבן ונשארו התכלת כשר. ומשמע דאם לא היה לבן כלל גם לרבנן פסול, וצ"ל כמש"כ הכ"מ שם דתכלת בלא לבן לא שייך כלל וכשיטתו דעיקר מצוותו הוא לכרוך על הלבן¹⁵. ובפשוטו מקורו מגמ' דידן דמהני מדין גרדומין, ובכס"מ נראה דהרמב"ם מפרש גמ' דידן אליבא דרבנן והא גופא מקשה הגמ' היכי משכח"ל לרבנן דתכלת כשר בלא לבן [וצ"ע דהגמ' מקשה מאי אין התכלת מעכב את הלבן והו"ל להקשות איפכא היכי משכח"ל אין הלבן מעכב את התכלת]. מיהו בגמ' מפרשין לה גם על הא גרדומי לבן ואיכא תכלת וע"כ דקאי לרבי. ועי' קר"א בע"א [בסו"ד התוס'] דכוונת הגמ' דבהא דאין הלבן מעכב את התכלת ע"כ אף לרבנן היינו בגרדומים וה"נ איכל"מ לרבי גם באין התכלת מעכב את הלבן. מיהו יל"ע דהא לרבנן סגי לומר דהגרדומים מהני לתכלת אף אם הלבן לא יהא כשר ולרבי הא בעינן שגם התכלת יהא כשר, ולדברי מהר"ם בנט הנ"ל אי"ש ועצ"ע. ודו"ק. ועי' משכנות יעקב ס"ח דבאמת הגמ' קיימא לרבי אלא דזה רק לרבא דגרדומין מהני אף שאין כדי עניבה אבל למסקנא דנפסק מעיקרו פסול ובעינן כ"ע, מתני' קיימא כרבנן ולא מהני ללבן אלא לתכלת ועצ"ע.

¹³ אך לפי"ז יש להעיר דמנלן דבגרדומים מהני הלבן לתכלת דלמא לא מהני אלא לענין זה דאין התכלת מעכב את הלבן אלא כשאין תכלת כלל, אבל לא מצינו דיכול לקיים המצוה ע"י גרדומים. ואמנם מצינו כן באזוב אבל למבואר הרי בלא"ה ציצית ל"ד לאזוב. [ולו"ד לא קשה דאם לא יתכשר התכלת ממילא גם מצות לבן לא קיים אבל לדבריו יקשה כנ"ל] וצ"ע. שוב ראיתי בכתבי הגר"ז שצידד דבאמת לא קיים מצות תכלת אלא רק דין גדילים וגם בזה נתקשה מנלן, ועי"ע בשי' הגרמ"ד, וצ"ע.

¹⁴ ולדברי מהר"ם בנט דהלבן כשר גם אם לא יועיל לגרדומי התכלת אי"ש טפי דלכן חשיב פרט שלם במצוה אבל אי נימא דהגרדומין מהני ללבן רק בצירוף שהלבן מכשיר את התכלת לכאורה הוי נמי חצי מצוה ולא מהני כמו לרבנן ויל"ד בזה וצ"ע.

¹⁵ ובכס"מ הי"ח צידד דבאמת גם תכלת בלא לבן כשר אלא דקמ"ל נמי דגם בנפסק בלבן כשר מדין גרדומים וזה נלמד מרבי. מיהו לשון הרמב"ם קשה מאוד לפי"ז ועי' קר"א שתמה בזה. ולפי"ז זה ע"כ דכוונתו דמהני גם לקיום דין תכלת דאל"כ תיפו"ל דאי"צ לבן כלל. ועי"ע בסמוך.

ה. ובהל' י"ח כתב הרמב"ם אם נתמעטו חוטי ציצית אפי' לא נשתיירו אלא כדי עניבה כשר ואם נפסק החוט מעיקרו אפי' חוט אחד כשר. ובכס"מ שם הקשה סתירת דברי הרמב"ם דבה"ד הכשיר אפי' שנפסק הלבן לגמרי ואילו בהל' י"ח הצריך כדי עניבה ובנפסק לגמרי אף חוט אחד פסול¹⁶. ותי' בכמה אופנים. א. דבה"ח מיירי שלא נשאר מין שלם אלא חוט אחד מאותו המין משא"כ בה"ד שנשאר מין תכלת שלם מהני. וזה כשיטת הרא"ש וי"מ בתוס' דבתרי גווי משכח"ל דין גרדומין או שנשאר כדי עניבה או שנשאר מין שלם. ב. שגם בה"ד מיירי שנשאר כדי עניבה וסמך שם על מש"כ בה"ח. ג. דבה"ד לא נפסק מעיקרו אלא שנשאר כל שהוא וזהו שכתב

עד הכנף וכיון שנשאר מין אחד שלם כשר, ובה"ח שהצריך כדי עניבה מיירי שלא נשאר מין שלם ומש"כ שם שאם נפסק חוט אחד פסול אף שנשאר מין שלם מיירי שנפסק מעיקרו ולא נשאר כלום. עיי"ש. ועי' קר"א שהאריך שדברי הכס"מ דחוקים ברמב"ם. ופשטות דברי הרמב"ם בהל' ד' שלא הכשיר את הלבן אלא את התכלת ובוזה אי"צ כדי עניבה וכ"כ מהר"ם בנט עפ"י הנ"ל דלענין שאינו מעכב סגי בגרדומין כ"ש, משא"כ בה"ח שהנידון להכשיר את מה שנפסק בוזה בעינן כדי עניבה. וכ"כ במשכנות יעקב סי' י"ח. [ובדעת הכס"מ י"ל לדבריו כאן דגם לרמב"ם מהני התכלת בלא לבן אלא שהוסיף שגם בנפסק הלבן כשר ולפי"ז מה שהוצרך לגרדומין הוא להכשיר גם את הלבן ולכן הקשה דסותר להל' י"ח. אמנם פ"י זה דחוק בלשון הרמב"ם וכנ"ל]. ועיי' בכתבי הגר"י בשם הגר"ח.

ו. לעיל הובא ב' שיטות בתוס' בדין גרדומין לר"ת לדין גרדומין בעינן גם כדי עניבה וגם שיהא מין אחד שלם ולפי' ב' וכן הסכים הרא"ש מהני כדי עניבה לחוד ומין אחד שלם מהני אף כשאין כדי עניבה, אלא דלרבנן דמעכבין זא"ז לא מהני מין אחד לחבירו. ונמצא דלדינא שאם אחד מהם נפסק לגמרי לבי הפירושים פסול דעכ"פ לרבנן לא מהני מין אחד לחבירו כשלא נשאר כדי עניבה, ורק בכדי עניבה פליגי דלר"ת לא מהני כדי עניבה בליכא ב' שלמים ואילו לרא"ש מהני כדי עניבה לבד. ונפ"מ כשנפסקו ג' חוטים ונשאר כדי עניבה לרא"ש כשר ולר"ת פסול אא"כ ידוע שנשארו ב' שלמים כגון שדקדק לקשור כל ראשי החוט מצד אחד ונפסקו שנים באותו צד. ועי' ב"י דשיעור כדי עניבה הוא מכל החוט ולכן אם נפסק מצד אחד ונשאר ראש השני של החוט כדי עניבה כשר, ור"ת שאסר משום דס"ל דבעינן שנים שלמים. ולכן בנפסקו כל החוטים מצד אחד לגמרי כשר כיון שמצד שני נשאר כדי עניבה. ועי' בשו"ע סי' י"ב שהכריע כר"י אלא שטוב לחוש לר"ת היכי דאפשר אבל הרמ"א כתב **דנוהגין** כר"ת.

ז. בגמ' דף ל"ה ע"ב שו"ט ברצועות של תפילין אי איכא דין גרדומין, ומסקינן דרק בתשמישי מצוה מהני גרדומים ולא בתשמישי קדושה. ובקו"ש ח"ב סי' כ"ד הביא בשם הגר"ל שביאר דלא מהני גרדומין אלא לשיעור החפצא דמצוה אבל אי בעינן שיעור בקיום המצוה לא מהני גרדומים, ומשו"ה בתשמישי קדושה לא מהני גרדומים כיון דהשיעור הוא בקיום המצוה. והקו"ש פ"י באו"א עיי"ש.

ובנמוק"י שם פ"י דבתשמישי מצוה השיעור הוא לנוי מצוה ובוזה מהני גרדומין דסגי במה שבתחילתו היה כשיעור, ועי' בלבוש שנקט דשיעור י"ב אגודלין הוא מדרבנן משום נוי מצוה ולכן הוא דמהני דין גרדומין ומשמע דפ"י כן בדעת הנמוק"י. ולו"ד יל"פ כוונת הנמוק"י לבאר דאין השיעור מעצם קיום המצוה ולזה פ"י דהוא רק משום נוי אבל ה"ה אי מטעם אחר אינו מעצם המצוה מהני גרדומין ואפי' אי מדאורייתא הוא מהני. ויל"ע לדברי הלבוש אי גם באזוב דין גרדומין הוא רק מדרבנן. וצ"ע. ועי' ח"א דס"ל דכדי עניבה הוא מה"ת ויל"ע אי ס"ל כהלבוש דגרדומים אינו מה"ת ולהכי לא מהני גרדומים בדליכא כדי עניבה. אמנם בהא דמהני לרבי [אליבא דהרא"ש] שנים שלמים אף בנפסקו לגמרי ע"כ דמה"ת הוא.

עוד עי' שו"ת חת"ס סי' רנ"ו שהקשה אמאי בלולב ושופר לא מהני גרדומים בנפסק מהשיעור. ותי' דרק בציצית חשיב גרדומי מצוה כיון דבעינן עשיה לשמה משא"כ בלולב ושופר דאינו חפץ דמצוה אלא למצוה שקיים ולענין מצוה אחרת אי"ז גרדומים¹⁷. אולם הקשה מגרדומי אזוב דאי"צ עשיה לשמה. ונדחק דשאני התם דהוי שיירי טהרה. וצ"ב. וסיים שאם יבוא מי שחכם ממנו ויישב יותר טוב יקבל דבריו באהבה. ועי' מש"כ בזה באו"ש הל' לולב. ובעיקר דבריו עי' תרוה"ד ח"ב סי' נ"ב דמבואר דבאתרוג החסר כשר מדין גרדומין.

נפסק קודם לבישה - אי חשיב גרדומין

¹⁶ ועוד הקשה איך פסק בה"ד כרבי וצ"ע דלהדיא מפורש ברמב"ם דקאי לרבנן.

¹⁷ ובשו"פ א"ש טפי דאין המצוה בשופר אלא היכי תמצוי למצוה והמצוה היא הקול שופר אבל בלולב המצוה היא ליטלו וצ"ל דמ"מ כיון דלא בעינן עשיה לשמה אין זה חפץ דמצוה ממש, ועצ"ע.

ח. נחלקו האחרונים אם כדי ליחשב גרדומים בעינן שכבר נתקיימה בו מצוה ע"י שלבש או דכל שנעשה לשם ציצית כבר חל עליו שם ציצית. המ"ב סי' י"א ס"ד בביאור"ל כתב דמיד בשעת עשיה מהני גרדומים [ואף כשכרך חוליא אחת] וכ"כ החזו"א סי' ג' ו"כ"מ בארצה"ח סי' י"ב ארץ יהודה אי' [עיי"ש שהקשה אמאי הוצרכו להתיר סדין בציצית יעשה ציצית עם תכלת ומיד קודם לבישה יסירם ויועיל מדין גרדומים] וכן משמע בחת"ס סי' רנ"ו עי' בסמוך. אמנם בס' זרע אברהם הביא בשם הגאון מקוטנא דרך אחר לבישה איכא דין גרדומים. וכ"כ בתפארת ישראל פ"ט מ"א.

שיעור כדי עניבה

ט. בגמ' מספק"ל אי שיעור כדי עניבה הוא לענוב כולו או כל חד וחד לחודיה, ופרש"י דלענוב כולם אחדדי הוי שיעור גדול יותר ועי' ברא"ש דאזלינן לחומרא ולרש"י היינו לקשור כולו אחדדי. ועי' ביאור"ל דהח"א כתב דשיעור כ"ע הוא ד' אצבעות והמ"ב חולק דהוא כמו ב' אצבעות, עיי"ש.

הרי"ף והרמב"ם השמיטו ספק הגמ' וכתב הב"י וכ"ה בכס"מ הי"ח דמשמע דנקטינן לקולא, ופי' משום דמה"ת סגי בכ"ש, ויל"פ כוונתו כהלבוש דעיקר שיעור כדי עניבה הוא מדרבנן ומה"ת סגי בכ"ש אמנם יותר נראה דר"ל דגרדומין מהני אף בכ"ש אבל מתחילה בעינן ד' אצבעות מה"ת [ועי' שו"ת משכנ"י סי"ט דקצת משמע הכי בגמ' דאמרין שייריו וגרדומיו בכל שהו אלא דבתוס' מבואר דכל שהוא איכא שיעורא]. אמנם המשכנ"י שם והחזו"א ס"ק ט"ו נקטו דודאי השיעור דאורייתא וכנ"ל דהכי משמע בתוס' דשיעורא מה"ת והא דפסקו לקולא הוא משום דתלוי בספק דלהלן בחוטין עבים. וביארו דהנידון אי בעינן כ"ע לכולהו הוא משום דבהכי מינכר מילתא ולמסקנא אזלינן בתר החוט עצמו וכיון דהתם נקטינן דסגי בשיעור חוט דק ה"נ כוותיה עיי"ש.

במרדכי סי' תתקל"ט נסתפק בשיעור כל חד וחד אי הכוונה בכולן כדי לענוב כל אחד ואחד או רק בחוט אחד עיי"ש דמהסמ"ג משמע דסגי באחד. ובכוונתו פי' הב"י סי' י"ב דלהצד דסגי לענוב חוט אחד היינו שיהא בו לענוב חוט אחר, והמ"א חולק [עי' מחה"ש] דאי"כ לדינא אין נפ"מ דמ"מ בעניבת כולם הוי שיעור גדול וא"כ נקטינן לחומרא דבעינן לענוב את כולם, אלא כוונתו להסתפק אי כל אחד היינו כדי עניבה לחוט אחד בלבד והוי קולא מכולם יחד ומספק נקטינן לחומרא דכולם יחד כרש"י או דלענוב כל אחד ואחד היינו לענוב באותו חוט כל אחד ואחד בפ"ע, ולפי"ז השיעור בכל אחד הוי שיעור גדול יותר מכולם יחד וא"כ נקטינן מספק לחומרא דבעינן כל אחד ואחד ודלא כרש"י [ומשמע כוונתו שיוכל לענוב באותו חוט כמה פעמים חוטים ולפי"ז הוי שיעור גדול מאוד וצ"ע].

והא דלענוב כולם יחד פי' הב"י עפ"י המרדכי דהיינו כל החוטין שנפסקו וכ"כ בביהגר"א וכ"ה במ"ב, אמנם החזו"א סי' ג' י"ד פי' דהיינו כל החוטים עיי"ש שהאריך.

כדי עניבה מהגדיל או מהכנף

י. עי' תוס' בשם רש"י דלפרש"י כדי עניבה הוא בענף עצמו [וכוונתם למש"כ בשטמ"ק בשם רש"י דרבא לית ליה גרדומין כ"ע. ועי' מרדכי תתקל"ט]. ותוס' פי' דהשיעור הוא בגדיל ואף שלא ישאר בענף כלום. והיינו דרש"י ס"ל דבעינן גרדומין גם בענף דהא בעינן ענף עי' להלן ל"ט ב', [וי"ל עוד דס"ל דבגדיל ל"מ גרדומין וכן משמעות הקר"א דף מ"ב וה"ט דשיעור גדיל הוא בקיום המצוה]. ולדעת תוס' צ"ב, ואפשר דע"ז גופא מהני דין גרדומין והיינו דאין דין פתיל בפ"ע אלא דצורת הגדיל הוא שיש בו פתיל וכיון דבשעת עשיה היה פתיל ונשאר כ"ע הרי שמו עליו. ועי"ע בקו"ש ח"ב סי' כ"ד. ועי' בביאור"ל ד"ה יש לסמוך דבנפסק בגדיל עצמו יש להכשיר גם לרש"י כיון שמצד שני נשאר כדי עניבה.

ולהלן בגמ' דף מ"א ב' משולשת ד' ופרש"י שם דהיינו בפתיל אמנם התוס' שם הביאו בשם ר"ת דהיינו בגדיל ואפשר דלשיטתייהו אזלי. ובברייתא שם איתא אין ציצית אלא משהו ופרש"י [בדף מ"ב] דמשהו היינו גרדומין, ולשיטתו דמייירי בשיעור הענף מבואר דבעינן בגרדומין נמי שיצא מהענף. [והא דאמרין משהו צ"ל דהיינו כדי עניבה וכ"כ מהר"ם בנט וכ"מ בגמ' דף ל"ט דגרדומין משהו הוא כדי עניבה ובעול"ש שם לא כתב כן]. ובמרדכי הביא מגמ' הנ"ל ראוי דאי"צ כ"ע בענף וזה לשיטתו דהגמ' שם מייירי בשיעור הגדיל ושי"מ דסגי בכ"ע מהגדיל.

י"א. ובשו"ע סי' י"ב ס"ג הביא מחלוקתם וכתב דנהגו להחמיר כרש"י ורק כשלא אפשר יש לסמוך על ר"י. ועיי"ש בפמ"ג וכן הרעק"א דלכן אם יש שיעור ד' אצבעות בגדיל יתיר מקצתו כדי שיהא גם פתיל. אלא שכתבו ד"ל דהוי תעשה ולא מן העשוי וצריך להתיר כל

הגדיל ולקשור שוב מקצתו. וכ"כ בגליון רעק"א סי' י"א אמנם ברעק"א מכ"י שם צידד דכיון דמתחילה היה בכשרות ליכא משום תול"מ. עיי"ש.

והנה בגמ' להלן ל"ט ע"ב אמר רב דכולו גדיל פסול דבעינן שיהא פתיל וגדיל. וכ"כ המ"א סי' י"א סק"כ עפ"י הב"י. והקשה במשכנ"י סי' י"ט לתוס' דגרדומין כשר אף בלא ענף דה"נ יהא כשר משום דקודם שגמר הכריכות היה ענף והשתא הוי גרדומין. וי"ל דכיון שדעתו מתחילה שיהא גדיל לא חל ע"ז שם ענף כיון שהוא באמצע עשיה וכע"ז צידד בביאור"ל סי' י"ב ס"א דבאמצע עשיה לא שייך גרדומין. [אמנם ברעק"א בשו"ע סי' י"ב מבואר דחשיב תחילתו בכשרות ואי נימא דכיון שדעתו לעשותו גדיל לא חשיב ענף לא חשיב תחילתו בכשרות]. וע"ע בחזו"א סי' ג'.

י"ב. והנה הב"י כתב דא"צ כדי עניבה מכל צד אלא מהחוט וכל שיש כ"ע מצד אחד אף אי מצד שני נפסק לגמרי כשר. עיי"ש שהכריח כן מהרא"ש. ויל"ע לדעת רש"י דבעינן גרדומין מהענף לכאורה הוא דין ח' חוטי ענף ולא רק ד' חוטי ציצית. וא"כ בעינן כ"ע מכל אחד מהענפים. וצ"ע.

והב"י שם נסתפק אם אפשר לצרף כדי עניבה משני הראשים ועי' מ"א. ובחזו"א ס"ק י"ד תמה על זה דהא שיעור כדי עניבה מהענף הוא אף שהחוט עצמו הוא ארוך וא"כ בעינן שענף זה יהא בו כ"ע ולכאורה היינו כסברא הנ"ל וצ"ע אמאי לא תמה גם על הא דסגי בכ"ע בצד אחד, וכנראה דס"ל דענף היינו ד' חוטין שבצד אחד, אך צ"ב דהא משמע דרק מדין גרדומין מכשירין.

י"ג. גמ' מאן תנא דפליג עליה דרבי וכו' ריב"נ הוא דאמר אין לו תכלת מטיל לבן. האחרונים העירו אמאי לא אמר גם להיפך דאין לו לבן מטיל תכלת. והק"ר"א הוכיח מזה כהרמב"ם דא"א לקיים תכלת בלא לבן דמצותו היא הכריכה. ועי' בעיטור דפי' דמטיל לבן היינו משום תכלת, והיינו שיעשה אותו מין בגד של תכלת כלומר שיעשה הציצית מצמר. ולפי"ז מיירי הכא רק במצות תכלת ולא במצות לבן וזה לא שייך כשאין לו לבן שיעשה תכלת.

י"ד. בגמ' אמר רבא ש"מ צריך לקשור כל חוליא וראיתו מבני ר"ח דהכשירו גרדומין והרי כיון שנפסק נותר הקשר. והשטמ"ק הביא בשם רש"י דלית ליה כדי עניבה דא"כ הרי נשאר הקשר, והתוס' הנ"ל כתבו לשיטתם דכ"ע היינו מהגדיל וא"כ נותר הקשר. והנה לפי ב' בתוס' דבני ר"ח מיירי שנפסקו כולם נמצא דלרש"י אליבא דרבא אף בנפסקו כולם מותר אף שלא נשאר כ"ע וצ"ע דהא רבא גופיה ס"ל דלא שרי אלא באיגודם תכלת וקאי לבן ועי"כ דעכ"פ בנפסק לגמרי בעינן מין אחד שלם. אמנם אי ס"ל כר"ת דבני ר"ח נמי מיירי בנשאר שלמין ואפי"ה הצריכו כדי עניבה, איכל"מ דרבא נמי דהתיר אף שלא נשאר כ"ע היינו כשנשאר מין אחד שלם [ואף שנשאר שלם אם לא יקשור בכל חוליא יותר הקשר]. ויהא מוכח דרש"י מפרש כר"ת וצ"ע. ועי' בסמוך.

ובחזו"א ס"ק תמה על רש"י דהא להלן אמרינן דנפסק מעיקרו פסול ורבא הסכים לר"נ [וצ"ע אמאי פשיטא ליה הכי] ולזה פי' דאף אי בעינן כ"ע הרי א"צ שיהא כ"ע באותו ראש החוט אלא מהני גם מצד שני [וכמש"כ הב"י] ולהכי אמר רבא דיותר הקשר שלמעלה כיון שבצד אחד נפסק מעיקרו. ולכאורה משמע דרש"י שלא פי' כהחזו"א ס"ל דבעינן כ"ע מהענף ולא סגי בכ"ע מהחוט ודלא כהב"י. אולם הראו שבס' הפרדס [לרש"י] כתב כהב"י ועי' שו"ת לב חיים סי' וצ"ע.

בעיקר דין גרדומין יל"ע אם זה כשר לכתחילה או דלכתחילה צריך להחליף החוטין. וסתימת הפוסקים דכשר לכתחילה. ועי' כתר רא"ש דלא יחליף הגרדומין דהוי בזוי מצוה וכ"מ דאסור להוריד מזוזה אף אם ישים אחרת במקומה דהוי ביזוי למזוזה. ומשמע דס"ל דגרדומין כשר לכתחילה. אמנם עי' סי' כה"ח בשם חס"ל דלכתחילה ראוי שיהא חוטין שלמים במספר ל"ב. ומבואר דאין איסור להוריד הציצית. אמנם לא נחית להא דגרדומין הוי בדיעבד ומשמע דנקטו דהוא לכתחילה. ועי' לשון התרוה"ד ויל"ד.

אמנם יל"ע אם מותר לכחילה לעשות גרדומים כלומר לחתוך החוטים באופן שישאר גרדומין. ובביאור"ל סי' י"א ס"ד ד"ה יותר, כתב לדון באפן שלאחר שעשה חוליא אחת יש י"ב גודלין אבל אח"כ כקושר מתמעט השיעור, ושו"ט אי חשיב גרדומין, וכתב דמש"כ הב"י שיעשה החוטין ארוכים שיהא בהם שיעור לכל הקשרים היינו לכתחילה שגם אחר שיתמעט איכא שיעור אבל בדיעבד מהני אף שאח"כ לא ישאר שיעור. ומבואר דאף אי חשיב גרדומין מ"מ לכתחילה בעינן שיעור שיהא כשר בלא גרדומין. וצ"ל דאף אי לאחר שעשה גרדומין כשר לכתחילה מ"מ לעשות גרדומין אינו לכתחילה. ודו"ק.

דף ל"ט ע"א

ט"ו. גמ' נפסק מעיקרו פסול וכו' לכאורה כוונת הגמ' לאשמעין דין הנ"ל דבעין כדי עניבה וכ"מ ברא"ש דלאו דווקא נפסק מעיקרו אלא כל שאין בו כ"ע חשיב כנפסק מעיקרו. ולמבואר לעיל לר"ת מיירי אף בנשאר מין אחד שלם, אולם לפי ב' בתוס' דבנשאר מין אחד שלם אי"צ כ"ע והרי הכא משמע דנפסק רק אחד, וצ"ל דקאי כרבנן וכתוס' הנ"ל דלרבנן לא מהני אחד על חבירו, וכ"כ בחזו"א ג' ז'.

לרבא דהוכיח מברייטא דשייריו וגרדומין כל שהוא. לרש"י שייריו היינו שנפסק מקצת החוטין וגרדומיו היינו שנפסק מעיקרו ולפ"ז כתבו תוס' דהא דבעין כל שהוא מיירי בשייריו. ויל"ע דכיון שאף נפסק מעיקרו כשר כ"ש שייריו שנשאר כל שהוא [ודוחק לומר דלא זו אף זו קתני]. וצ"ל דגרדומיו מיירי כשנשארו ב' שלמים [וכדפי' התוס' בשייריו ונמצא דרש"י ותוס' לא פליגי אלא בפ"י לשון הברייטא ולא לדינא] ולפ"ז רבא דמקשה סבר דאף לרבנן מהני השלם לחבירו וכ"כ החזו"א. [ועיי' אמאי לא תי' דברייטא כרבי ועי' משכנ"י סי' י"ח]. ובקרא הקשה לרבא אמאי כשר בנגרדמו כולן ונשאר כל שהוא. אמנם י"ל דלרבא נמי כ"ש היינו כדי עניבה ורק בנשארו שלמין סבר דאף נפסק מעיקרו כשר אף לרבנן.

ולפרש"י לעיל [בשטמ"ק ובתוס'] דרבא סבר דאי"צ כדי עניבה צ"ל דהוא כשיטתו הכא דסבר דברייטא מיירי אף בנפסק מעיקרו ולא קיבל דברי רבב"א. מיהו למבואר בברייטא מוכח דעכ"פ כשלא נשארו שלמים בעין שייריים כל דהו ואף אי נימא דאי"צ כ"ע מ"מ נפסק מעיקרו פסול. וצ"ע. אמנם לפרש"י דהכא מיירי בנפסק בראש המחובר לטלית, איכל"מ דהכא גרע דלא נשאר כלום וגם רבא הסכים לרבב"א ורק דאי"צ כדי עניבה. וכ"מ בכס"מ בפ"י ג' בדעת הרמב"ם דאם נשאר משהו מהני גרדומין אלא דבנפסק מעיקרו גרע.

קשר עליון דאורייתא

גמ' ש"מ קשר עליון דאורייתא וכו' מצינו ב' פירושים, לרש"י שלפנינו מיירי בקשר שאחר הגדיל, וכ"מ ברמב"ם פ"א ה"ז שכתב דקושר אחר הכריכה וכ"ה בנמוק"י דף י"ב ע"ב. אמנם התוס' הביאו בשם רש"י דקשר עליון היינו סמוך לכנף מלבד הקשר שאחרי הגדיל דקשר זה לא סגי לכלאים [והיינו דהחוטין צריכים להיות מחוברים בבגד שבו הפשתן]. וכ"כ הראב"ד שם בשם ר' נטרונאי גאון דקושר סמוך לכנף וזהו קשר עליון דאורייתא. ועי' חזו"א סי' ג' ד' דלפ"ז הוא דלא כרבא לעיל שהוכיח דבעין קשר בכל חוליא [וכמדומה דכוונתו לפי' התוס' דהוכחת רבא היא דאל"כ בגרדומין אין החוטין מחוברים לבגד וע"כ דס"ל דליכא קשר סמוך לכנף אבל לרש"י שם ולפי' א' בתוס' דקושית רבא משום הגדיל איכל"מ דאיכא קשר סמוך לכנף אלא שהוכיח דמלבד זה איכא עוד קשר בשביל לקיים הגדיל].

ולפי' א' כתב הנמוק"י שהקשר כדי לקיים הגדיל ומשמע דבעין דווקא שם ולא סגי בקשר הסמוך לכנף. מיהו למש"כ רש"י שע"ז אין הוכחה מכלאים אלא דמ"מ כדי לקיים הגדיל יעשהו אחר הגדיל משמע שמה"ת אי"צ דווקא אחר הגדיל, [דמשום הגדיל יכול לקיימו יום אחד בכריכה בעלמא] ועי' חמד משה סי' י"א שהוכיח כן מרש"י. ועי' ביאור"ל סי' י"ב ס"ג דמבואר דלא סגי בקשר סמוך לכנף וכן מבואר בפוסקים דאם חותך החוט אחר הכריכה והקשירה פסול משום תולמ"ה כיון שנעשה בפסול ופי' דהיינו דווקא כשקשר גם הקשר שאחר החוליא אבל אם רק קשר סמוך לכנף לא חשיב עשיה בפסול כיון שעדיין לא קשר קשר שאחר הגדיל, עי' מ"ב ס"ק ס"ד. והחזו"א סי' ג' י"ג חולק דסגי בזה וקשר שאחר הגדיל אינו אלא לקיים הגדיל ובה מהני גרדומין אף דאין גדיל. עיי' [ועי' שם ס"ק י"א דאף אי נימא דקשר עליון הוא רק לאחר הגדיל מ"מ בקשר הסמוך לכנף נמי פסול משום תולמ"ה דכל חלק מהעשיה בעין שלא יהא בפסול]. ועי' שו"ע סי' י"א שכתב דצריך לקשור סמוך לבגד וגם אחר הכריכות ועיי' בביהגר"א ובמ"ב דחיישין לשיטה שצריך קשר סמוך לכנף וכ"מ בלבוש, אמנם בב"י מבואר דסמוך לכנף בעין משום דברי רבא דצריך קשר לכל חוליא ודו"ק. ועיי' במ"ב ס"ק ס"ו.

ובגמ' סנהדרין משמע דמספק"ל אי קשר עליון דאורייתא וכתב רש"י שם דפלוגתא היא במנחות והקשו התוס' שם דהכא ליכא פלוגתא. [ובחי' הר"ן שם כתב דאין הכוונה דפלוגתא ממש היא]. ובחזו"א שם ד' תי' עפ"י הנ"ל דלפי' ב' דמיירי בקשר הסמוך לכנף ורבא ס"ל דלאו דאורייתא. אלא דלפי' ב' קשה לאידך גיסא דכיון דאף אי לאו דאורייתא הוא בעין קשר אחד אחר הגדיל, אי"כ אמאי אמרינן התם דאי לאו דאורייתא האי לחודיה קאי ואין עובר בב"ת דהרי הן מחוברים אחר הגדיל. וכן הקשה החזו"א שם. אמנם למבואר בחזו"א י"ד דקשר זה הוא רק לקיים הגדיל י"ל דאכתי האי לחודיה קאי דאי"צ קשר לחברם [ודין גדיל ע"כ אינו לחבר החוטים דא"כ יחשבו כאחד לענין ב"ת משום הגדיל, וצ"ע]. ע"ע בארצה"ח סי' ט' ד"ל דהיינו ב"ש בדף מ' א' דלא דרשי סמוכין לפרש"י שם.

יל"ע אם דין הקשר הוא לחבר החוטי לבגד או לחברם ביחד להיות גדיל אחד. דלענין כלאים בעיני חיבור לבגד אולם מהגמ' סנהדרין דשו"ט אי האי לחודיה קאי ותלי לה אי קשר עליון דאורייתא מוכח דבעינן קשר המחברים¹⁸. והנה איכא נפ"מ אם יקשור כל חוט בפ"ע לבגד דאי משום חיבור לבגד סגי בזה ובכה"ג לא יעבור על כל תוסף דעדיין כל אחד עומד בפ"ע, וע"כ דבעינן קשר המחבר כל החוטים. והחזו"א שם ס"ק י"א הכריח כן מהוכחת רבא דבעינו קשר לכל חוליא וחוליא. ועי' ערול"י בסנהדרין שם שמהני קשר לכל חוט בפ"ע דסגי בזה לענין כלאים¹⁹. שו"ר בחזו"א להלן שם דבשביל קשר עליון דאורייתא סגי בחיבור לבגד ולכן הקשה דאם חיבר החוטי לבגד ע"י תפירה כבר נעשה הציצית ולא מהני חיתוך להכשיר הבגד. וע"כ צ"ל שרק משום דין גדיל בעינן חיבור החוטי.

והנה בתוס' מבואר דגם מה דילפינן מכלאים הוא שיהא גדיל טוב, ולפי"ז ע"כ הקשר הוא לחברם יחד. ומזה משמע גם כהמ"ב דילפינן דבעינן קשר דווקא לאחר הגדיל ולא סמוך לכנף ודלא כחזו"א. מיהו יקשה לפי' א' דהקשר סמוך לכנף, ועי' טה"ק שעמד בזה וע"ע במלוא הרועים דלהסוגיא דיבמות ילפינן לה רק מגדיל ואי"צ לילפותא מכלאים ודלא כסוגיין ולפי"ז לסוגיין איכל"מ דאין הקשר לקיום הגדיל. ועי' היטיב בחי' הר"ן בסנהדרין. [הרבה מהדברים כאן מס' קדושת דוד]

שזירה

עי' תוס' ד"ה קשר בסוה"ד דהוכיחו מכלאים דבעינן שזירה. ונחלקו בזה הרמב"ם והראב"ד הל' י', עי"ש. ובשו"ע סי' י"א ס"ב פסק דצריך שזירה, ועי' עוד שם ס"ג לענין גרדומין כלומר דנתפרקה השזירה אי נשאר גרדומין כדי עניבה כשר. ועי"ש במ"ב דלדעת ר"ת דכדי עניבה לא מהני אלא אם נשאר שלמין ה"נ הכא לא יועיל, אלא דבשזירה דלהרמב"ם אין צריך כלל סמכין על שיטת הראשונים דלא כר"ת. אמנם בנמוק"י משמע דאף לר"ת עצמו מהני גרדומים, וצ"ל דדוקא בשיעור החוט ס"ל דלא מהני גרדומין דהוא מעיקר החפצא דציצית ולכן לא חשיב שיירי מצוה אי לאו דאיכא שלמים משא"כ בשזירה דהחוט קיים הוי שיירי מצוה. וצ"ע. ועי"ע במשכנ"י סו"ס י"ג שר"ל דהחוט עצמו הוא הגרדומין ואף אם לא נשאר כ"ע מהשזירה חשיב גרדומין.

גמ' תכלת שכרך רובה כשרה יל"פ דרב לשיטתו דבעינן ענף וקמ"ל דסגי במיעוטו ענף, אף שלכתחילה בעינן ב' שליש ענף ושליש גדיל. [ובשיעורי הגרמ"ד פ"י דקמ"ל דלא נימא דכיון דרובה ככולה הוי כאילו כולה גדיל וליכא ענף. ותמוה מנלן לומר דרובו ככולו מבטל שם ענף, ובפשוטו לא אמרינן אלא דרובו ככולו ליחשב כולו גדיל ועוד דל"א אמרינן רובו ככולו אלא לקולא כשצריך כולו].

שם ואפי' לא כרך אלא חוליא אחת כשרה. הכא קמ"ל דבחוליא אחת מתקיים דין גדיל אלא שלכתחילה צריך שליש. ועי"ע במרדכי סי' תתק"מ שהביא בשם ר"י דאף לרב אי"צ גדיל אלא שאם יעשה גדיל בעינן חוליא אחת והמרדכי נתקשה דכמו דכרך רובה אשמעינן דאף דכרך כולה פסולה מ"מ כרך רובה כשרה דסגי בזה לקיים דין ענף, ה"נ הכא קמ"ל דאף שכולה ענף פסולה מ"מ בכרך חוליא סגי לקיום דין גדיל.

שם תכלת שכרך רובה, עי' רש"י דתכלת זהו שם כל הציצית וכ"כ הרא"ש בסוגיא דגרדומין. אמנם עי' משכנ"י סי' י"ג בדעת הרמב"ם דמפרש לה דווקא על חוט התכלת עי"ש שהאריך וכן בפלוגתא דגדיל ופתיל דהכל קאי על חוט התכלת דלהרמב"ם הוא חוט הכריכה ובזה פליגי אי מהני שכולו גדיל או בעינן נמי שיהא פתיל אבל חוטי הלבן ודאי בעינן פתיל ומיושב קוית התוס' דהא ילפינן לה מציצית דהתם קאי על חוטי הלבן. ועי' הגהות הגרמ"ה.

שם ונוי תכלת שליש גדיל ושני שליש ענף. ובפשוטו היינו שהגדיל לא יהא יותר משליש לאפוקי כרך רובה דאינו לכתחילה. ועי' שו"ע סי' י"א ס"ד אין שיעור לכריכות רק שיהיו כל הכרוך והקשרים רוחב ד' גודלים והענף ח' גודלים וכתב הרמ"א דאם האריך הציצית יראה ששליש יהא גדיל וב' חלקים ענף. ומשמע כוונתו שלא יעשה ענף ארוך יותר מב' שליש. ולעיל ס"ד כתב הרמ"א ואם עשאו ארוך יותר מדאי יכול לקצרו ועי"ש בביאור"ל דאע"ג דקודם הקציצה הוי הענף יותר מב' שלשים ליכא משום תעשה ולא מן העשוי כיון

¹⁸ ואמנם יל"ד דכוונת הגמ' דאי בעינן קשר מאיזה טעם ממילא ליכא למימר דהאי לחודיה קאי וכו' אמנם הראב"ד הל' ט"ו כתב דקשר שאינו נצרך עדיין חשיב דכ"א לחודיה קאי.

¹⁹ ולפי"ז איכל"מ דהגמ' סנהדרין לא מיירי בדין קשר עליון דסוגיין, דהיינו הקשר הסמוך לכנף כדמוכח מכלאיים. דעדיין ליכא ראי' דאיכא ב"ת ורק אי בעינן קשר אחר הגדיל והיינו לחברם יחד עובר בב"ת. ואולי מש"כ רש"י דפלוגתא היא במנחות היינו פלוגתא דלעיל אי בעינו קשר לכל חוליא. ודו"ק.

שאינן זה לעכובא והיינו כנ"ל דאף כשיש שיעור מספיק בגדיל מ"מ בעינן שלא יהא הענף ארוך יותר מבי' שליש. ויותר מזה מצינו בב"י שבאורי"ח כתב דאיכא בזה משום תולמ"ה. אולם בחזו"א סי' ג' י' כתב דלא מצינו דין זה דבגמ' לא אמרו אלא שלא יהא הענף פחות מבי' שלשים. ולכן פי' דברי הרמ"א דאף אם יש בו שיעור ענף מ"מ כשהגדיל ארוך יעשה גם הענף ארוך אבל אם הוא ארוך יותר לא איכפ"ל והעירו דבלשון הדרכ"מ ל"מ הכי מדכתב שיעשה הגדיל שליש. ועכ"פ בב"י והמ"ב מבואר דלא כחזו"א, וצ"ע אמאי לא נהגו להקפיד בזה שו"ר שהמהרש"ל על הסמ"ג מצ' כ"ו כתב כחזו"א [וציינו המ"ב]²⁰. וע"ע בלבוש דכתב שיכול לכוך רובה וצ"ע דלכתחילה ודאי בעינן שליש גדיל וצ"ע.

דף ל"ט ע"ב

גמ' רבה בב"ח סבר וכו' או גדיל או פתיל, ורב סבר לעולם פתיל בעינן [ולא סגי בגדיל לחודיה] וההיא גדילים למנינא אתא. והתוס' הקשו דהול"ל דקמ"ל דתרווייהו בעי. אמנם במרדכי הנ"ל הביא בשם ר"י שפי' דלרב אי"צ גדיל אלא אף פתיל לחוד סגי ולפי"ז ליכא למ"ד דבעינן גדיל, והא דלעיל אמרינן אפי' לא כרך אלא חוליא אחת כשר דמשמע דבעינן חוליא, תי' המרדכי דהכי דאיכא גדיל בעינן חוליא אבל בליכא גדיל נמי כשר. וצ"ב. ולדבריו א"ש דהוצרך לפרש מ"ט בעינן גדילים. אמנם המרדכי חולק על זה וס"ל דבעינן גדיל. ועי' כתבי הגר"י שדן למ"ד או גדיל או פתיל אם הפירוש דכשיש גדיל מועיל רק מדין גדיל או דהכל שם אחד ואין נפ"מ אם הוא בצורת גדיל או פתיל ונפ"מ לתולמ"ה ולגרדומין ועי'.

צמר פוטר בשל פשתן

גמ' אמר שמואל חוטי צמר פוטרין בשל פשתים, ופרש"י דקמ"ל דאע"ג דאינו מין כנף כשר, ובגמ' אמרינן דכשם שתכלת פטרה לבן נמי פטר, ורש"י לשיטתו פי' דכשם שהתכלת פוטר אע"ג דאינו מין כנף כך לבן פוטר. וצ"ב דבתכלת לא בעינן מין כנף. ועי' טה"ק דבתכלת אף דבעינן צבע התכלת אבל המין היה יכול להיות מין הכנף וכיון דהתירו של צמר שמעינן דחשיב מין כנף. ומבואר מזה דגם בתכלת בעינן מין כנף אלא משום דא"א בצבע המין כנף דבעינן תכלת התירו אף דאינו מין כנף. אמנם מש"כ דאפשר שלא בצמר צ"ב דהא תכלת מוכרח להיות צמר כמש"כ החינוך דאין הצבע נקלט בפשתן, ועוד להעיסור בעינן צמר אף בלבן שכנגד הצמר. והתוס' פליגי על רש"י דאף דאינו מין הבגד חשיב מין כנף.

היתר כלאים בציצית בחוטי לבן - ובסתירת הסוגיות

א. התוס' מפרשים דנידון הסוגיא משום כלאים, וקמ"ל דאף הלבן שאפשר בפשתים מותר גם צמר אף דהוי כלאים מיגו דהותר לתכלת. ולמסקנא אף פשתים בצמר מותר. ולפי"ז משמע דהיתר כלאים בציצית אינו משום דחיה אלא משום דהותרה. וכ"מ בתוס' להלן [מ"א סוד"ה תכלת] דאף בלילה דאין מקיים מצוה וכן לנשים מותר כלאים בציצית.

ובגמ' להלן מ' ע"א אמרינן דבקלא אילן לא הותר כלאים אף שמקיים בו מצות לבן, ומשום דר"ל דכל שאפשר לקיים שניהם אין עשה דוחה ל"ת. וקשה מסוגיין דשרי אף הלבן ואף בפשתים בצמר דליכא מיגו דבתכלת אין כלאים. ועי"ש בתוס' ד"ה כיון שגם למסקנא דשרי אף פשתים בצמר אע"ג דגם לתכלת אין צריך להיתר כלאים מ"מ ההיתר רק כשיש תכלת דעדיין איכא מיגו כיון דבתכלת איכא היתר לציצית אף בלבן הותר. ובתוס' יבמות ה' ע"א פי' המיגו דבי' חוטי לבן של צמר מותר כלאים משום מיגו דתכלת כיון שכבר נעשה כלאים, ושוב אמרינן מיגו מדשרי בי' חוטי לבן של צמר בי' חוטי פשתן בצמר נמי פוטרים ומ"מ כל זה רק כשיש תכלת [וצ"ל דכשיש תכלת איכא תרי מיגו עי' תורא"ש שם ועצ"ע], וכן פי' התוס' בכתובות מ' א' אמנם שם נסתפקו אי בי' חוטינן מותר גם כשאין תכלת, והא דבקלא אילן לא התירו כלאים, היינו אם יהא עוד בי' חוטי לבן עמהם ודי' חוטינן לא הותר דבזה ודאי ליכא מיגו.

עוד תי' בתוס' להן דמה"ת מותר בכל גוויי והא דאסרינן מדר"ל מדרבנן הוא דאסרו, ולפי"ז משמע דאף באיכא תכלת אסור מדרבנן ליתן לבן של צמר בפשתים מטעמא דר"ל.

²⁰ והנה בדף מ"א ב' אמרינן דשיעור ציצית הוא ד' ולרש"י היינו בענף וכתבו התוס' שלדבריו שיעור החוט ו' דהגדיל הוא ב', וראיתי להעיר דלחזו"א דאי"צ גדיל שליש אלא שלא יהא הענף פחות מבי' שליש, א"כ לרש"י דשיעור ד' קאי על הענף לימא דסגי בגדיל פחות מבי'. [הגר"ר בהגרמ"ש].

ב. עוד תי' דלמסקנא לא קיימין הכי ור"ל דלמסקנא מותר אף בקלא אילן אע"ג דאפשר במינו. וביאור דבריהם דלמסקנא שרי אף דאפשר במינו, יל"פ בתרתי או דליתא לדרי"ל ועשה דוחה ל"ת אף באפשר באו"א, או דציצית שאני דהותרה בכלאים ולא דחוייה. [ולכאורה יש להוכיח מהתוס' להלן מ"א בשם ר"ת דאף שלא במקום מצוה מותר כלאים דלאו דחוייה היא אלא הותרה, אמנם י"ל דאחר דנדחה איסור כלאים לבגד זה מחמת המצוה ממילא נעשה הותרה]. ונחלקו בזה הראשונים, דהרמב"ן יבמות דף ד' ע"ב הביא ד"מ כצד ב' דרק בכלאים ליתא לדרי"ל משום דהותרה, ודחה דהא מכלאים בציצית ילפינן לכל התורה וע"כ דהכא נמי מדין דחיה הוא ולכך פ"י כצד א' דנקטינן דלא כר"ל ואף באפשר לקיים שניהם דוחה ל"ת. אמנם הרמב"ן בשבת קל"ב הוכיח מסוגיין דשרי אף לבן פשתים בצמר אף דאפשר לקיים שניהם דע"כ לאו מדין עדל"ת הוא אלא מהקישא ילפינן להתיר כלאים בציצית והיינו כה"מ

ויש להעיר לדברי הרמב"ן א"כ מאי ס"ד דפשתים בצמר לא הותר כלאים ובשלמא אי הוי דין מיוחד בציצית איכל"מ דהא גופא קמ"ל אבל אי בכל עדל"ת ליתא לדרי"ל קשה. [ויש שהוכיחו מזה דהרמב"ן מפרש כרש"י דהנידון משום מין כנף וכן ראיתי בחי' ר' נחום יבמות, וצל"ע].

ג. והרשב"א שם כתב דנקטינן כר"ל והכא מיירי בלית ליה אלא חוטי צמר, וכ"כ הריטב"א²¹. ועי' ב"י סי' י"א שהביא כן בשם רבינו ירוחם והב"י חולק דכיון שאם היה לו חוטי פשתן היה אפשר לקיים שניהם זה לא חשיב דא"א לקיים שניהם ואמנם ברשב"א מבואר כר"י. ועי' שאג"א סי' צ"ו דשו"ט בזה והוכיח מהגמ' שבת קל"ג במילה בצרעת דבליכא אחר מותר לאביו למול אף דאי איכא אחר ליכא דחיה, וצ"ע להב"י. ועי' קוה"ע סי' ז' שהאריך בזה.

אמנם הרשב"א כתב שם דבעינן למיגו כנ"ל [אמנם בד' חוטינן משמע שפ"י הטעם דליכא היתר משום דהוי שלא במקום מצוה כלל דס"ל דבלבן אי"צ ד' חוטינן דלא כרש"י ריש פירקין] וצ"ע דלדבריו דנקטינן דלא כר"ל ומותר אף דאפשר לקיים שניהם אמאי צריך למיגו. ומשמע כהב"י דבאמת ליכא דחיה דלא חשיב כא"א לקיים שניהם ורק משום מיגו נכלל במה שהתירה תורה לצורך הציצית והוי כא"א לקיים שניהם, והדברים צ"ע רב. ועי' חי' ר' ראובן יבמות וצ"ע. [ולדברי ר"י דשרי משום דא"א לקיים שניהם אי נימא דאי"צ למיגו יהא מוכרח כרש"י דנידון הסוגיא משום מין כנף וכנ"ל ברמב"ן ושו"ר כן בחי' הגרנ"פ יבמות].

ד. ובעיקר דברי התוס' דגם בצמר בפשתים ואיכא תכלת בעינן למיגו אף דבלא"ה הוי כלאים מחמת התכלת, יל"ע דכיון הוי כלאים משום התכלת לכאורה ליכא עוד איסור במה שיש עוד חוט צמר. [ומש"כ התוס' דף מ' דבאיכא כלאים מותר כיון דבלא"ה איכא כלאים אין כוונתם דליכא איסור כלל וצ"ע דברי העמודי אור סי' ס"ד שפ"י דבריהם דמשו"ה ליכא איסור כלל וצ"ע דרק משום מיגו התירו וצ"ע] וכ"ה בחזו"א מנחות סי' מ"ב ה'. ועי' כס"מ פ"ג ה"ו בתו"ד דכל מה שאפשר למעט באיסורא ממעטינן. וע"כ מבואר דבכל חוט איכא איסור ויותר מוכח כן בתוס' כתובות דף מ' דלא הותר אלא ב' חוטינן אבל ד' חוטינן אסור אף דהוי כלאים מחמת ב' החוטינן, ועי' קובה"ע סי' ז' מש"כ בזה. ובחי' מהגר"ש רוזובסקי יבמות האריך בזה ותלה זאת אם איסור כלאים דהבגד הוא חפצא דאיסורא או דהאיסור הלבשה של צמר שהוא כלאים דלצד זה איכל"מ דכל חוט צמר שהוא כלאים הוי איסור בפ"ע. וצל"ע.

ובחי' ר' נחום יבמות דף ד' תי' דלק"מ דכיון דהוי כלאים בלא התכלת ליתא לכל ההיתר דכלאים בציצית כיון שהבגד עצמו הוא כלאים. וכוונתו כהרעק"א בשו"ע סי' י' דבבגד שהוא עצמו כלאים ליכא היתר לאיסור כלאים ואסור ללבושו²². [מיהו יל"ד בזה דבשלמא אי כל הבגד הוא כלאים א"ש אבל הכא דרק שני חוטינן הם עושים את הכלאים ויכול להסיר את חוטינן אלו ויהא מותר ללבוש הבגד, ושוב אחר שהותר כלאים מחמת התכלת ממילא גם אי"צ להסיר את ב' החוטינן].

²¹ והוסיף הרשב"א דלא אמרינן שיוציא מהטלית כמה חוטינן דאי"צ לקרוע הטלית והריטב"א כתב דאין טוויין לשמה. והעירו דמהיכי תיתי שיצטרך לקרוע מהטלית הרי כמו דלא אמרינן ליה דלא ילבש הטלית של פשתן ומשום דכשלוש בגד זה א"א לקיים שניהם כמ"כ לא נימא דיתלוש מהבגד. ועי' חי' ר' ראובן יבמות סי' ב' דפ"י שזה תי' הרשב"א עיי"ש בארוכה. ועי' קובה"ע סי' י"ד.

²² והרעק"א ביאר דבכל עיקר הדחיה שדוחה איסור כלאים אע"ג דיכול שלא ללבוש הבגד הוא משום דברי המרדכי דמותר ללבוש בגד בלא ציצית ונמצא דאם יהא אסור להטיל ציצית יהא מותר ללבוש בגד בלא ציצית ומתבטל העשה וע"כ משום ביטול העשה דוחה הל"ת. משא"כ כשהבגד של כלאים לא שייך דברי המרדכי ואמרינן ליה שלא ילבש. אולם בתוס' כתובות דף מ' משמע קצת דלא כרעק"א אלא דלא חשיב אפשר לקיים שניהם אף בלא דברי המרדכי אלא דהך דינא דאפשר לקיים שניהם הוא דאפשר לקיים העשה וה"נ א"א לקיים שניהם אלא דאפשר למנוע את המחייב וממילא לא יתבטל העשה, ובנוס"א דדין אפשר לקיים שניהם הוא שיוכל לקיים העשה אבל הכא לא יתקיים העשה אלא שלא יתבטל. עי' חי' הגרש"ר [שיעורים כללים] יבמות.

ה. ויש להקשות עוד דתיפו"ל שהרי גם אם יהא הלבן פשתן יהא כלאים משום התכלת וא"כ לא חשיב אפשר לקיים שניהם. ויש שתי דאי נימא דהוי איסור בכל חוט וחוט כדמשמע בתוס' דבלא מיגו אסור אף דבלא"ה הוי כלאים א"כ כשהלבן הוא כלאים עם הבגד הוי יותר כלאים מהתכלת כיון דכל חוט שבבגד הוי באיסור כלאים ועי' ח"י הגרש"ר שם.

ועי' בחי' ר' ראובן יבמות סי' ב' שתי' דלכלאים משום התכלת לא איכפ"ל, דכמו שהתכלת מותר אף דהוי כלאים עם הבגד אף שיכול שלא ללבוש את הבגד וכמשי"כ התוס' בכתובות דף מ' דזה לא חשיב א"א, כמו"כ מותר עם הלבן דהלבן נמי הוא חלק מהבגד מאחר שנצרך הלבן לבגד וממילא התכלת מותר לעשותו כלאים גם עם הלבן, משא"כ אם הכלאים הוא מחמת הלבן עם הבגד ליתא להיתר התכלת, ובעינן להיתר הלבן עצמו אמנם מדין מיגו מהני. עיי"ש עוד.

ו. ובהא דאמרינן מיגו להתיר פשתן בצמר אף דבתכלת לחוד ליכא איסור כלאים. עי' חזו"א סי' ב' ב' [וכן נדפס במנחות סי' מ"ב ה'] וכעיי"ז בחי' ראובן שם בהרחבה, דחוטי הלבן הוי כלאים גם כלפי התכלת והא גופא סיבה להיתר משום דכלפי התכלת חשיבי חלק מהבגד שהותר איסור כלאים ואי"צ לפשוט הבגד, וה"נ אם רק ב' חוטינן יהיו כלאים עם התכלת נמי אי"צ להסירם וכגון בבגד של שאר מינים ואיכא ב' חוטינן של פשתן מותר ליתן תכלת ואי"צ להסירם, וה"נ בנידו"ד דב' חוטי הלבן הם של פשתן, אי משום דהוי כלאים מחמת התכלת אי"צ להסירם וממילא מותר אף איסור כלאים מחמת הבגד משום מיגו²³.

שיטת הרמב"ם

ז. עי' רמב"ם פ"ג ה"ו ומה הוא לעשות חוטי צמר בכסות של פשתן או חוטי פשתן בכסות של צמר אע"פ שהוא לבן לבדו, בדין הוא שיהא מותר וכו' אלא שאסור מדרי"ל. ובכס"מ שו"ט אי להרמב"ם אסור אף במקום תכלת ומסיק דצמר בפשתים מותר כשיש תכלת משום מיגו אבל פשתן בשל צמר אסור אף דאיכא תכלת כיון דהתכלת אי"צ להיתר כלאים. ומבואר דאיכא מיגו שרי אף דאיתא לר"ל [וכ"כ העיטור ש"ב ח"ב עמ' ע"ד], אבל כשהתכלת אי"צ להיתר כלאים ליכא מיגו ודלא כתוס'²⁴.

והנה הכס"מ כתב שם דהרמב"ם אוסר מה"ת, אולם משמעות הרמב"ם דמדינא מותר אלא דאסור מדרבנן משום דר"ל וכ"כ בפמ"ג בפתיחה להל' ציצית ובקר"א. ולפי"ז מבואר דמה"ת שרי אף פשתים בצמר אע"ג דהתכלת אינו כלאים, ועי"כ היינו משום מיגו, ואפי"ה אסרינן מדינא דר"ל אף דאיכא מיגו ודלא כהנ"ל. ויקשה שגם בצמר בפשתים ואיכא תכלת יהא אסור משום דר"ל ודלא כהכס"מ. [ובקר"א כתב דאיכא תכלת מותר משום דליכא תוספת באיסור ואי"צ למיגו אך זה דלא כהראשונים דהצריכו למיגו וכנ"ל]. אמנם י"ל דהא דפשתים בצמר מותר מה"ת הוא בלא מיגו אלא דכלאים בציצית הותרה וי"ל דהא גופא ילפינן מקרא דפשתים בצמר פוטר, אלא דמ"מ מדרבנן אסרו היכי דאפשר לקיים שניהם. אמנם הכס"מ דפי' דפשתן בצמר אסור מה"ת ס"ל דלמסקנא דמייטנן לדר"ל ליתא לגמ' דידן. והיינו דלמסקנא כלאים בציצית הוא רק דחווה ולכן באפשר לקיים שניהם אסור ודלא כסוגיא דידן.

והנה להלן בגמ' אמרינן דבגד של שאר מינים למ"ד דחייבים מה"ת צמר ופשתים יחד פוטרם, והיינו שהתכלת הוא צמר והלבן של פשתים. ובחי' ר' ראובן הקשה מזה על הכס"מ דהא חזינן להדיא דאף במקום דאפשר לקיים ציצית אף בלא כלאים מ"מ מותר, [ואולי כל זה לס"ד דליתא לדר"ל]. ועי' להלן.

²³ אולם עיקר דבריהם צ"ע דמהיכי תיתי לדון על התכלת עם הלבן בפ"ע ולומר דהלבן נחשב לגבי התכלת כחלק מהבגד דאדרבה אם הוא חלק מהבגד אסור כיון דהוי כלאים עם הבגד, ולא מתחיל היתר כלאים בציצית. ורק אם יש היתר על הלבן עם הבגד משום המצות לבן של הבגד יש להתיר גם עם התכלת כיון שכבר נעשה כחלק מהבגד. [ודברינו הם כעין דברי הגר"נ דאף דבלא"ה איכא כלאים מחמת התכלת מ"מ כיון שבלא התכלת איכא כלאים לא מתחיל ההיתר, אולם הגר"נ עצמו הביא גם דברי ר' ראובן וצ"ע].

ועי' ברעק"א בשו"ע סי' י"א ס"ט דבגד כלאים אין היתר משום התכלת, עיי"ש מילתא בטעמא ואמנם בתוס' כתובות דף מ' נראה שלא כדבריו וצ"ע. ועכ"פ לדברי רעק"א לכאורה ליתא לדברי החזו"א ור' ראובן. וצ"ע. ובאמת הכס"מ למד בדעת הרמב"ם דאיכא מיגו רק בבגד פשתים דבעינן להיתר כלאים עבור התכלת משא"כ בבגד צמר דבתכלת ליכא כלאים לא שייך מיגו. ואי"ש לסברא הנ"ל אלא דקשה מהגמ' דפשתים בצמר פוטר וצ"ל דלמסקנא דקי"ל כר"ל לא הותר בלא מיגו.

²⁴ ובקר"א תמה דמ"ש ור"ל דבסוגיין מסקינן דאף פשתים בשל צמר מותר. אמנם י"ל דבזה סברה הגמ' להתיר משום דהותרה ולא משום מיגו ולמסקנא לקמן דהרינן מזה משום דר"ל, אבל בצמר בפשתים דאיכא מיגו אף לר"ל מותר.

פלוגתא דאמוראים אם שאר בגדים שאינם צמר ופשתים חייבים בציצית מה"ת - ובדעת תנא דבי ר"י

גמ' מנחות ל"ט ב' ת"ש עד סוף העמוד עם התוס', יבמות דף ד' ע"ב ותנא דבי ר"י – עד דף ה' ע"א למעלה לרבנן מנא להו, עם התוס' שם מד"ה ס"ד אמינא כדרבא [ומהרש"ל ומהרש"א שם]. שבת דף כ"ז א' אמר אביי עד הגמ' בע"ב אמר רב אחא [רצוי גם לעבור במהירות מדף כ"ו ע"ב ריש העמוד], תוס' שם ד"ה הדר ביה רבא מההיא. רמב"ן שם.

להלכה - עי' רמב"ן שם רא"ש סי' י"ח ושו"ע סי' ט' ס"א. חזו"א סי' ג' כ"ד. וע"ע בשו"ע שם ס"ד ומקורו בתרוה"ד הובא בב"י ועי' מ"א וארצוה"ח שם.

פלוגתא דאמוראי אי שאר בגדים חייבין בציצית מה"ת

א. בגמ' נחלקו בבגד של שיראין אם חייב בציצית מה"ת או מדרבנן ורבא מקשה מברייטא דקתני צמר ופשתים פוטרים בהם, ואי דרבנן הוא היכי משתרי כלאים, ומתרצינן דאיה"נ לא הותר כלאים וכוונת הברייטא או צמר או פשתים, וצ"ב דמ"מ איך פשתים פוטר בהם הרי התכלת הוא צמר והוי כלאים מחמת החוטין עצמם. ובחזו"א סי' ג' כ"ד כתב דצ"ל דברייטא מייירי בליכא תכלת וכ"כ בכס"מ בשיטת הרמב"ם שהתיר בשאר מינים לבן של פשתים, וכתב דע"כ הרמב"ם מייירי בליכא תכלת. ועי"ש בחזו"א דלכן כתבו התוס' דתי זה הוא דחוק [וכנראה כוונתו למש"כ התוס' דלא מסתבר למימר הכי אלא מכח הכי נמי מסתברא]. אלא דלפי"ז בדברי ר"י א"א לפרש כן דהרי אמר צמר פוטר בשל פשתן ולתוס' היינו דווקא עם תכלת דאיכא מיגו, ואפי"ה אמר דפשתן פוטר שיראין אף דהוי כלאים עם התכלת, וע"כ דחיובו מה"ת וקשה על התוס' שהקשו דנימא דלר"י נמי חיובו רק מדרבנן. אמנם הרא"ש כתב בשם העיטור דבשאר מינים דאין חיוב מה"ת אי"צ ליתן תכלת. ולדבריו א"ש. ע"כ דברי החזו"א.

בדעת תנא דבי ר' ישמעאל

ב. בגמ' אמרינן דלרבא כל בגדים חייבים בציצית וכפשטות הברייטא דמחייב שיראין בציצית, ור"נ פליג וס"ל דפטור כתנא דבי ר"י דסתם בגדים הם רק צמר ופשתים והברייטא מדרבנן היא. ומשמעות הגמ' דרבא לית ליה דתנא דבי ר"י וכן איתא בגמ' יבמות דף ד' ע"ב, ועי' ברא"ש שהביא דהרי"ף פסק שלא כרבא כיון דתנא דבי ר"י ס"ל כר"נ. והיינו דלתנא דבי ר"י דבגדים היינו צמר ופשתים א"כ שאר בגדים פטורים מציצית. ועי' עוד בגמ' יבמות שם דף ה' ע"א דרבנן פליגי על תנא דבי ר"י ופי' התוס' שם דהיינו רבנן דברייטא דס"ל דחייבים ולרבא מפרשינן דהוא מה"ת ומזה למד דלא ס"ל כתנא דבי ר"י, ודלא כר"נ דפי' דחיובה רק מדרבנן.

ובתוס' ד"ה אף כל הקשו דמנלן דפליג ר"י על רבא דלמא הכא משום דאיכא דרשה דמין כנף דילפינן שאר בגדים, ותי' חדא דאי דריש הכא נמצא דבגד דכתיב בציצית היינו גם שאר מינים עי"ש, עוד תי' דרבא לא דריש מיתורא דמין כנף אלא משום דס"ל דבגדיהם משמע נמי שאר מינים. וכ"כ הרמב"ן שבת כ"ז דרבא נמי לא יליף ממין כנף לחייב שאר מינים, דהרי י"ל דמין כנף קאי דווקא בצמר ופשתים שיעשה הציצית ממין הבגד, אלא דס"ל בעלמא דלא כתנא דבי ר"י ולא ממעטינן שאר בגדים. והיינו דרק אחר דס"ל דשאר בגדים חייבים יליף ממין כנף שיכול לעשות הציצית ממין כנף אף שאינו צמר ופשתים, אבל אי הוי ס"ל כר"י דבגדיהם היינו רק צמר ופשתים, א"א לדרוש ממין כנף לחייב שאר בגדים כמש"כ הרמב"ן.

עוד מצינו בתוס' שבת כ"ז ד"ה הדר שתי' קושיא הנ"ל מנלן דר"י פליג, דהגמ' סברה כרנב"י, וכ"כ התוס' ביבמות ד' ע"ב ד"ה ואפי', וכונתם דבסוגיא שם איתא דתנא דר"י דיליף מנגעים דבגדיהם היינו צמר ופשתים קאמר אף כל צמר ופשתים, ושו"ט בגמ' מהו אף כל ואיתא כמה פי' בגמ' ורנב"י מפרש דר"י קאמר אף כל לרבות ציצית ולאפוקי מרבא דמחייב שאר בגדים. ולדבריו דמימרא דר"י קיימא על ציצית ודאי דר"י פליג על רבא דהרי על ציצית הוא דאמר דמיירי רק בצמר ופשתים.

ולפיכך למאן דמפרש דברי ר"י דלא קאי על ציצית איכל"מ דר"י מודה לרבא ואין ראוי דלא כרבא. ועי' ברמב"ן בשבת שם שבא לאפוקי מזה וכתב דכו"ע מודו דר"י מיירי גם בציצית אולם זה רק לפירושו דרבא לא יליף ממין כנף אלא דמפרש דמשמעות בדגדיהם מיירי אף בשאר מינים וזה ודאי דלא כר"י אבל אי רבא יליף ממין כנף אין ראוי מר"י דפליג אלא אי מיירי להדיא בציצית²⁵.

ולתי' קמא דתוס' דידן [וכן לתוס' בשבת] מבואר דס"ל דמדרשה דמין כנף הוא דיליף רבא דשאר בגדים חייבים בציצית, וכ"מ בתוס' לעיל ל"ח דגם תנא דבי ר"י ס"ל דרשה דמין כנף לענין שצריך הציצית להיות ממין כנף אלא דלא יליף מזה לחייב שאר מינים ומשמע דלרבא ילפינן מהכנף, וכ"מ בתוס' ד"ה ורב נחמן דהא דטרחינן למצוא מקור לדברי ר"נ משום דלא מצינו תנא דלית ליה דרשה דמין כנף. [כ"מ למפרשים דל"ג ונראה]. אך צ"ב היכן מבואר במין כנף דמיירי אף בשאר מינים [וכקושיית הרמב"ן]. וצ"ל דס"ל דבצמר ופשתים אין מקיים מין כנף וע"כ קאי על שאר מינים, אך צ"ע דהרי גם בצמר ופשתים מקיים מין כנף בצבע הציצית שלא יעשהו תכלת וכמש"כ הרמב"ן שם. ועי' רש"י שבת דף כ"ז ב' שבאמת לר"י דריש מין כנף לענין שיעשה ב' חוטי לבן אבל רבא ס"ל דמיתורא נלמד שיעשה הבגד עצמו מין כנף. וכנראה דפשטא דמין כנף דקאי על מין הבגד עצמו. ועצ"ב.

ד. בגמ' אמרין האי תנא דבי ר"י מפיק מתנא דבי ר"י ומשמע דלדידיה גם לענין ציצית גם שאר מינים מרבינן, וכ"כ הרא"ש מה"ט דאין ראוי מתנא דבי ר"י כר"נ דהא איכא אידך תנא דבי ר"י ודלא כהר"ף. וצ"ע דלכאורה דווקא לענין טומאה פליג משום דאיכא ריבוי או בגד ומנלן ריבוי לענין ציצית. [ועי' חזו"א סי' ג' שעמד בזה אמנם צ"ע מה שתמה על הרא"ש דהו"ל לתמוה על הגמ'. וצ"ע]. ובקר"א הביא מהמשכנ"י דאי לענין שרצים מרבינן שאר בגדים ממילא גם לענין ציצית אין מוכח דילפינן מנגעים דדוקא צמר ופשתים אלא איכל"מ דילפינן משרצים דה"ה שאר בגדים. אך הקר"א כתב דלמבואר בתוס' דגם בשרצים אין הפי' דבגדים שאר מינים אלא רק ילפינן מאו בגד. ומ"מ בעיקר ההלכה, למש"כ תוס' הנ"ל דהסוגיא סברה כרנב"י לפי"ז לאידך אמוראי אין ראוי מתנא דבי ר"י דלא כרבא וכנ"ל. ועי' חזו"א סי' ב' ג'.

ה. תוס' [לעיל] ד"ה לבן נמי פטר. פי' בקונטרס ואע"ג דלאו מין כנף הוא ולא יתכן לפי מה שפי' לעיל דכולהו בר מתכלת איקרו מין לבן. והיינו דממין כנף לא ילפינן דבעינן שיהא ממין כנף אלא למעט שלא יהא תכלת אבל שאר מינים איקרו מין כנף. והקשה הטה"ק דהא רבא סבר דאי לאו דרשה דצמר ופשתים הוי ילפינן ממין כנף דאינו פוטר שלא במינו, וע"כ דבעינן שיהא גם ממין הכנף ולא רק בצבע. וגם לתנא דבי ר"י דילפינן דפשתים לצמר מהני היינו מילפותא אבל אי לאו הכי לא מהני, ורש"י מיירי בלא הילפותא. ועי"ש דדינא דשמואל היינו דינא דרבא דבצמר ופשתים אי"צ מין כנף. וצ"ע לתוס'.

ובתוס' ד"ה ורב נחמן בא"ד ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית להו הכנף מין כנף וכו'. ועי' ברכה"ז וצ"ק שביארו דגם תנא דבי ר"י אינו חולק על דרשה דמין כנף אלא רק על דרשה דרבא דקאי על שאר בגדים שחייבים בציצית. אבל ס"ל דהדרשה היא רק לצמר ופשתים שיעשה צמר לצמר ופשתים לפשתים [ולחכי אין ראוי דמין כנף מיירי בשאר מינים]. עי' יבמות ד' ע"ב. אולם למבואר בגמ' שם דתנא דברי"י יליף מצמר ופשתים דמיותר ללמד דאי"צ צמר לצמר וכו' אלא אף צמר לפשתים, וא"כ נמצא דלית ליה דרשה דמין כנף. [ועי' בצ"ק דמפרש דקרא דצמר ופשתים לאפוקי מדרשה דרבא דמין כנף אתי לשאר בגדים. אך צ"ע מהגמ' שם].

והנה בגמ' מבואר דגם אי חיוב שאר מינים מדרבנן כשהחוטין משאר מינים אין פוטר אלא במינים. וצ"ב מנלן דהא השתא לית ליה דרשה דמין כנף, ומשמע דהכא אין זה מדין מין כנף²⁶. אמנם הביאו [מהגר"א גרבוז] דבשו"ת פאר הדור סי' י"א כתב דמשי פוטר משי

²⁵ והנה התוס' ביבמות ד"ה והא כתבו דתנא דבי ר"י לית ליה דרבא וליכא למימר דמכנף יליף לרבות שאר בגדים דבכנף לאו ריבויא הוא, ופשטות כוונתם כתי' ב' דידן. והיינו כנ"ל דרבא דמרבה שאר בגדים לאו מריבוי דהכנף הוא אלא דפליג על עיקר דרשת ר"י. ועי"כ תנא דבי ר"י לית ליה דרבא. אך צ"ע דא"כ סתרי דבריהם בב' דיבורים הללו. ועי' מהרש"ל שם שתמה בזה. אמנם המהרש"א כתב דלא פליגי, ותו"ד כנראה דמש"כ דהכנף לאו ריבויא הוא אין הכוונה דגם רבא לא דריש מריבוי אלא דטעמא דר"י דלא דריש הכנף לרבות משום דס"ל דהכנף לאו ריבויא הוא אבל לרבא באמת יליף מהכנף, ולכך בעינן למימר דהכרח הגמ' דר"י פליג על רבא הוא רק לרנב"י. ודו"ק.

²⁶ במרדכי סי' תתקמ"ח הביא הגמ' להלן טלית אין פוטר בה אלא מינה ורש"י פי' דהיינו הצבע שיהא במינה והמרדכי חולק ופי' דקאי על שאר מינן דאין פוטר אלא מינים מה"ת, אי נמי מדרבנן משום זה קלי ואנווהו. ונראה כוונתו דאי חיובו מדרבנן בעינן מין הבגד לא משום מין כנף וכנ"ל דהרי ליתא להך דרשה, אלא רק משום ואנווהו. ויש שדחו דכוונתו דמדרבנן בעינן אותו צבע משום ואנווהו וכתוס' להלן מ"א ב' ודוחק בלשון המרדכי. וצ"ע כעת.

דאסמכוהו למימרא דרבא ומשמע דאף למייד דרבנן איתא לדרשה דמין כנף. ואפשר דקאי למסקנת הגמ'. ולפי"ז תנא דבי ר"י מודה דבעינן מין כנף אלא דס"ל שבצו"פ נמי בעינן מין כנף, אך קשה כנ"ל מהגמ' יבמות דמבואר דצמר פוטר פשתים, [וכן הוכיח בטה"ק להלן מ' א' מהשו"ע שפסק כר"י דחייב רק מדרבנן ואפי"ה כתב דהא דאין צמר פוטר פשתים הוא משום דליכא תכלת ומשמע דאי איכא תכלת אי"צ מין כנף, וע"כ דמין כנף קאי על הצבע] וא"כ למאי דחייבו מדרבנן שאר מינים מנלן דבעינן מין כנף. [ועי' להלן אות ז' שצידדנו דלא מהני צמר לפשתים אלא באיכא תכלת דגם לדין מין כנף מהני מיגו, ולפי"ז אי"ש].

שיטת העיטור דב' שכנגד הלבן בעינן צמר

ו. גמ' אי הכי אימא סיפא וכולן צמר ופשתים פוטר בהם, וכו' אלא אי אמרת מדרבנן היכי משתרי בהו כלאים, אימא או צמר או פשתים. ומשמע דאי מה"ת הוא ע"כ היינו צמר ופשתים כלומר שניהם יחד. ועי' ברא"ש סי' י"ז בשם העיטור דכשנותן לבן של פשתים בעינן נמי ב' חוטי צמר משום תכלת ואף אם אין לו תכלת מ"מ בעינן שני חוטי צמר כנגד התכלת [כשיטתו הנ"ל בדף ל"ח], ורק אי חיובם מדרבנן מותר אף בלא צמר. וצ"ב דגם אם חיובם מדרבנן אמאי לא בעינן כעין דאורייתא. [ובפרט צ"ב כשיש תכלת אמאי לא יתן תכלת. ומזה משמע דתכלת אינו עיקר המצוה]. ועי' מהר"ם בנט על המרדכי סי' תתק"נ.²⁷

וילה"ק על העיטור מהגמ' להלן דף מ' א' בהא דסדין בציצית אין עושין בו תכלת של צמר גזירה אטו קלא אילן ומקשינן לא יהא אלא לבן כלומר דצמר של לבן פוטר טלית של פשתן, ומתריצין דאפשר במינו, ולהעיטור הרי לא חשיב אפשר במינו דהא בעינן צמר כנגד תכלת. וכ"ה בחזו"א סי' ג' כ"ז. ועי"ש דכבר הקשה כן הר"י ויתבאר להלן. ובחי' ר' שלמה תי' דקושית הגמ' על ב' הנוספים דאי הוי תכלת אפשר להתייר גם ב' הנוספים משום מיגו משא"כ אם ליכא תכלת אף שבי' חוטינן שכנגדו מותרים משום דא"א באו"א, מ"מ לא אמרינן מיגו לפטור החוטינן האחרים שכנגד הלבן, דמיגו הוא רק בתכלת שהותרה משא"כ בלבן הוי רק דחוייה, [ואף דהוא כנגד התכלת וקצ"ע ועי' ארה"ח אר"י ב']. והוסיף הגר"ש דאף שילה"ק דא"כ נימא משום גזירה דקלא אילן יתן רק שני חוטינן של תכלת צמר ושנים שכנגד לבן יעשה של פשתן, אכן בלא"ה מבואר כן בתוס' כתובות מ' א' שבי' חוטינן אף אם אינו תכלת מותר לעשות של צמר דהותר במיגו ודברי הגמ' קיימי על ב' הנוספים דלא מהני מיגו לד' חוטינן. ועי' היטיב בעיטור ש"ב ח"א [עמ' 144] דמבואר כן דמיירי בלבן שעם התכלת וביאר דקושית הגמ' דכיון דמקיים מצות לבן שפיר דוחה איסור כלאים ומתריצין כר"ל. ומשמע כהגר"ש דלא אמרינן מיגו אלא בתכלת ממש.

שיטת מהר"ם מרוטנבורג

ז. בהגהות מימוניות פ"ג ה"ו כתב בשם מהר"ם דאי חיובו מה"ת, כשבא לפוטרו שלא במינים בעינן דוקא שניהם כמשמעות הגמ' דצמר ופשתים פוטר בהם משום דבעינן צמר ופשתים יחדיו.²⁸ ועי' במרדכי סי' תתק"נ בשם המהר"ם דאין לעשות ציצית של פשתן ולכן יעשה הציצית של משי [וכ"כ בתשב"ץ קטן סי' ער"ה], ועי"ש במהר"ם בנט דמשמע דאף צמר ל"מ וביאר דבריו כנ"ל דצמר ופשתים אין פוטר אלא יחדיו, וכשאין תכלת דאין עושים כלאים בציצית, ע"כ בעינן דווקא של משי שהוא מינו משא"כ צמר או פשתים. [ועי"ש עוד מש"כ בשם הבי"א באו"א].

ועי' בביאורי מהר"א שטיין על הסמ"ג מצ' כ"ו שביאר דברי המהר"ם [בשם המרדכי] דכל זה בבגד של שאר מינים אבל בבגד של צמר מהני של פשתן לחודיה [כדדרשינן בגמ' דצמר פוטר בפשתים] דמתקיים צמר ופשתים יחדיו בחוטים והבגד, משא"כ בשאר מינים בעינן שהחוטים עצמם יהיו צמר ופשתים יחדיו. ולפי"ז ה"ה להיפך חוטי צמר בלא פשתים פוטרם בבגד פשתים. ונמצא לפי"ז דבעינן דווקא

²⁷ ועי"ש דטעמא דהעיטור משום דבעינן מין כנף וצמר חשיב מין כנף דהוי מין כנף דרוב טליתות, וכ"מ בב"ח. וצ"ע דהא ב' חוטינן האחרים אפשר בפשתן. ועי"ע בארה"ח [המאיר לארץ כ"ה] שתמה על הבי"ח.

²⁸ ומשמע דמפרש הגמ' כהעיטור דלמ"ד דחיובו מה"ת בעינן דווקא צמר ופשתים ורק אי חיובו מדרבנן אמרינן דסגי באחד מהם ועי' ביהגר"א ס"ב. וצ"ב כנ"ל בעיטור אמאי לא תיקנו כעין דאורייתא ועי' להלן אות ח'. והג"ר איתמר גרבוז פי' דגדר החיוב מדרבנן הוא שעשאוהו לשאר מינים כצמר ופשתים וקצת משמע הכי במהר"ם בנט הנ"ל. אך זה צ"ע דהרי אין פוטר אלא מינים, וע"כ שדין מין כנף הוא. ולהנ"ל בדעת המרדכי שזהו רק משום נוי מצוה אי"ש.

באופן שנעשה כלאים ורק בכה"ג פוטר. ונמצא דהחפצא דאיסור כלאים הוא הפוטר²⁹. אמנם צמר בצמר פוטר אף בלא פשתים וזהו מדין מין כנף עי"ש במהרא"ש. והיינו דיכול לפטור או במין כנף או בכלאים דצמר ופשתים.

ומהר"ם בנט הקשה מסוגיא דף מ' הנ"ל דמקשינן לא יהא לבן, ולמהר"ם הרי הצמר בלא פשתן אין פוטר שלא במינו. ועי' בארצוה"ח סי' ט' באר"י ס"ק ה' דלק"מ דהתם מיירי דאיכא נמי ב' חוטי פשתן משום לבן אלא דב' חוטי התכלת עשה של צמר ולזה אמרינן דלא יהא אלא לבן. [ואולי המהר"ם בנט אזיל בשיטת העיטור דאף בליכא תכלת בעינן צמר ועי"כ הגמ' שם מיירי על אידך ב' חוטינן וכנ"ל מהגר"ש היימן וצ"ע]. עוד כתב דקושיא מעיקרא ליתא, דבבגד פשתים יש צמר ופשתים בציצית עם הבגד ושפיר חשיב יחדיו וכמש"כ המהרא"ש. ומשמע דמהר"ם בנט נקט דבעינן צמר ופשתים יחדיו דווקא בחוטינן. [אמנם גם לדבריו בדאיכא תכלת ודאי פוטר אף אם כל החוטינן צמר וכ"מ בדבריו וכן מוכרח דהא אמרינן בגמ' דצמר בפשתים פוטר, שו"ר כן בתמים דעים סי' רכ"ד דמה"ט ל"מ האידנא פשתים לפשתים ועי' להלן. אך צ"ב מ"ש באיכא תכלת, ואולי דאיכא מינו גם לדין מין כנף וכמשמעות רש"י לעיל דכיון בתכלת אי"צ מין כנף ה"נ ללבן אי"צ מין כנף].

ח. והנה לדברי מהר"ם נמצא דטליתות של שאר מינים אם נותן רק חוטי צמר כנהוג, אינו מקיים מצות ציצית. ואמנם התירוה"ד סי' מ"ד כתב דנהגו שלא כמהר"ם וגם ברמב"ם מבואר דלא כמהר"ם, אבל הב"ח סי' ט' כתב דיר"ש יחמיר והובא במ"ב. ונמצא דמשני טעמים ראוי להחמיר ללבוש רק טלית של צמר, חדא משום שיטת הר"ף ורמב"ם דשאר מינים הוא מדרבנן, ועוד משום שיטת מהר"ם. אמנם כידוע רבותינו הגר"א והחזו"א לבשו בגד כותנה ולא חששו להנ"ל.

אמנם מש"כ התירוה"ד דברמב"ם מבואר דלא כמהר"ם, תמה בארה"ח שהרי הרמב"ם ס"ל דחיוב שאר מינים מדרבנן ולדידיה ודאי דאי"צ צו"פ יחדיו כדאמרינן בגמ' או צמר או פשתים. ועי' במהר"ם בנט ומדבריו נראה דלמסקנא דגמ' דר"נ כתנא דבי ר"י שוב אי"צ לומר דברייתא קיימא כר"י ולעולם גם למ"ד דרבנן בעינן צו"פ יחדיו וכיון דהוי כלאים אין לו תקנה אלא במינו. ולכן הוכיח התירוה"ד מהרמב"ם פליג על מהר"ם. ונמצא דגם למחבר שפסק כרבנן יש מקום לחוש למהר"ם.

ובעיקר משנ"ת עפ"י הג"מ דלמהר"ם בעינן צו"פ יחדיו דבלא"ה אין הצמר פוטר שלא במינו. עי' בשו"ת מהר"ם ד"פ סי' תמ"ד [בהוצ' מה"ק סי' ו'] דמבואר דרק פשתן אין פוטר אלא יחד עם צמר אבל צמר לחוד פוטר משום דכתיב פתיל תכלת ואף כשאין צבע תכלת בעינן צמר [וזה כהעיטור]. וראיתי שכבר עמד בזה בא"ר, והוכיח דצמר שפיר פוטר [ודלא כהב"י עפ"י הג"מ ותירוה"ד]. ויל"פ הטעם כמהר"ם בנט דאיכא מינו מהתכלת ללבן גם לדין מין כנף. אמנם בארצוה"ח המאיר לארץ ס"ק כ"ו תי' דתשובת מהר"ם מיירי בב' חוטינן שכנגד התכלת דיכול לעשות צמר כמו בזמן שהיה תכלת [והיינו כהעיטור] או ממינו. אך במהר"ם ל"מ הכי דכתב דפשתים לא מהני אלא ביחד עם חוטי תכלת והיכי דאי"א להטיל שניהם בעינן צמר דכתיב פתיל תכלת או ממינו, ומשמע דקאי על ב' שכנגד הלבן שבזמן שהיה תכלת היה אפשר בפשתן, וצ"ע³⁰.

ספק התירוה"ד - שו"ע סי' ט' ס"ד

ט. בתירוה"ד סי' מ"ד נסתפק אי יכול ליתן קצת ממין כנף וקצת מצמר או פשתים, דשמה בעינן או מין כנף או צו"פ אבל אי"א חצי מזה וחצי מזה. והובא בשו"ע סי' ט' סעי' ד', ועי' מ"א דכל זה אי חיובו מה"ת אבל אם חיובו רק מדרבנן ליכא נפ"מ אם יעשה חציו מזה וחציו מזה, דצמר ופשתים דמהני מה"ת לא גרע ממין כנף דמהני רק מדרבנן, ותמה על השו"ע שפסק דחיובו מדרבנן ואעפ"כ הביא ספק התירוה"ד. וצ"ב דכשם שאם חיובו מדאורייתא בעינן או מזה או מזה ה"נ אי מדרבנן. ועי' ארצוה"ח שעמד בזה. ומזה משמע דאי חיובו מדרבנן הא דבעינן מינו אינו משום דין מין כנף, דהרי לית לן דרשה דרבא כנ"ל [ועי' לעיל בהערה דהכי משמע מהמרדכי דהוא רק לנוי מצוה]. ועצ"ע. ובדעת השו"ע י"ל כמבואר בשו"ת פאה"ד הנ"ל דאסמכוהו אדברי רבא דבעינן מין כנף. [הגר"א ג].

²⁹ ודוגמא לדבר דיבוס נאמר דווקא על אשת אח האסורה לו שהיא ערוה לו.

³⁰ ועוד כתב שם, "והא דאמרינן גדילים תעשה לך מהן [כלומר דמהני פשתן] היינו ביחד שני חוטי תכלת". ומשמע דהטעם דבעינן גם צמר הוא אינו משום דבעינן שיהא כלאים בדווקא, אלא משום דלא הותר פשתן אלא במקום שמקיים התכלת או צמר במקום תכלת. ואע"ג דלא מעכב צמר במקום תכלת מ"מ היתר דפשתים הוא במקום שמתקיים הפרשה דתכלת [ולפי"ז בעינן יחדיו דווקא בחוטינן]. וצ"ע.

י. ובארצה"ח כתב דבאיכא ב' חוטי תכלת ודאי מהני אף שהם צמר והלבן פשתים, דהרי בעינן תכלת והוא מצמר וע"כ דאף שהתכלת הוא מצמר מהני ב' ממין כנף וכל הספק הוא על חוטי הלבן, ועפ"י כתב דגם האידנא דאין תכלת מ"מ ב' חוטין שבמקום התכלת יכול לעשות מצמר אף שב' חוטין האחרים הם ממין הכנף. והו"ד במ"ב. ולפי"ז כל ספק התרוה"ד דלמא בעינן שהכל יהא או מין כנף או צמר ופשתים קאי רק על ב' חוטי לבן. והיינו שלא יעשה כנף אחד מזה וכנף אחד מזה, או חוט אחד מהשנים מזה וחוט אחד מזה. ולשון התרוה"ד שלא יעשה ג' ציציות של צמר ואחד של משי משמע דקאי על הכנפות. וכ"כ בארה"ח, ובחזו"א סי' ג' כ"ו נסתפק בזה וצ"ע.

ודברי הארצה"ח דגם בחוטי לבן שכנגד תכלת לא בעינן מין כנף כמו בתכלת עצמה, בפשטות זהו לשיטתו דגם לרש"י דבעינן צבע של מין הכנף זהו רק בב' חוטי לבן ולא בשנים שכנגד התכלת, ודלא כהסמ"ג שהקשה על רש"י מהגמ' דף מ' דבקלא אילן כשר צמר משום דלא יהא אלא לבן, ואף דאינו צבע הלבן ולהנ"ל ל"ק דהגמ' מיירי בב' חוטין שכנגד התכלת. ועי' חזו"א סי' ג' כ"ו שעמד בכ"ז. אולם מהסמ"ג מבואר דבעינן מין כנף בכל ד' חוטין. ויל"ע דסתימת השו"ע סי' ט' דלרש"י והרמב"ם בעינן כל החוטין צבע הכנף, והמ"ב שם שתק, וכאן הביא דברי הארה"ח. וצ"ע.

סדין בציצית

גמ' דף מ' ע"א עד ע"ב גזירה משום כסות לילה, דף מ"א מעשה דרב קטינא. שבת כ"ה מעשה דר"י בר עילאה ותלמידיו.

במחלוקת ב"ש וב"ה עי' רש"י ותוס' ב' פירושים אי מחלוקתם בדין כלאים בציצית או בגזירה. ועי' עוד שם אי פטורים היינו מתכלת או לגמרי. ועי' רי"ף כאן ובעה"מ ורמב"ן במלחמות שבת כ"ה [הובא בש"ס עוז והדר כאן]. ועי' יבמות דף ד' ע"ב.

בנידון הרי"ף בציצית של פשתים בפשתים, עי' עוד בתשובות הגאונים חמדה גנוזה סי' א' דפשתים אינו פוטר כלל. [ובתמים דעים סי' רכ"ד יש דברים מחודשים מאוד וצע"ג] ועי' עוד ברא"ש סי' י"ז ועי' בעיטור ש"ב ח"א.

א. ת"ר סדין בציצית ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והלכה כב"ה וכו'. אמר רבי א"כ למה אסרוה וכו' ומסקינן משום גזירה שמא יקרע סדינו או משום גזירה אטו כסות לילה. עי' רש"י ב' פירושים, לפי' אי טעמא דב"ש משום איסור כלאים דלא דרשי סמוכין. ולפי"ז מה שאמרו בגמ' דאסור משום גזירה הוא אליבא דב"ה וליישב אמאי אסרו בירושלים ליתן תכלת, וכ"כ רש"י. וכן פי' הרי"ף. ולפי' ב' טעמא דב"ש משום גזירה והגמ' קיימא אליבא דב"ש וכ"כ התוס'. ולפי"ז לב"ה מותר וליכא גזירה, אמנם י"ל דהלכה כב"ש כדהביאו התוס' בשם רב עמרם וצ"ל דמה שאמרו הל' כב"ה אין זה להלכה [ועי' בעה"מ בשבת].

ורש"י הקשה אמאי קתני פוטרין ולא אוסרין ותי' דאף בזמן שאינו לובשן דליכא איסור מ"מ פטורין. והיינו דכיון דאין ראוי ללובשן משום איסור ממילא פטור. ומקושתיו משמע דכל הפטור הוא על התכלת והיינו דאמרינן כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא מהמתמיהים. וכן הביאו התוס' מתשובת רש"י [וכ"ה ברמב"ן ובמרדכי סי' תתקמ"א בשם תשובת רש"י] והתוס' הקשו מהגמ' דשרי ר"ז לסדיניה דמשמע דהתיר כל הציצית, וכן בגמ' להלן מ"א ממעשה דרב קטינא דאמר ליה מלאכא ציצית מה תהא עליה, ונדחקו דהכוונה על התכלת [אמנם לגירסתנו להלן מ"א ציצית של תכלת ל"ק וכנראה דהתוס' לא גרסו כן, שו"ר בדמש"א שעמד בזה]. אמנם התוס' לא ניחא להו בזה וגם הקשו על תי' רש"י דנפ"מ בזמן שאינו לובשן. ומזה הוכיחו בשם ר"ת כפי' ב' דהאיסור משום גזירה וגזרו גם על הלבן אטו התכלת, ועי' טה"ק דר"ל דמשו"ה קתני פוטרין דאי קתני אוסרין ס"ד דקאי רק על התכלת ועוד. ובסו"ד צידדו דגם לפרש"י דטעמא דב"ש משום דלא הותר כלאים בציצית פטור גם מהלבן, דסברי כרבי דמעכבין זא"ז וכיון דליכא תכלת פטור גם מלבן. ולפי"ז שפיר אמרו פטורין דגם מלבן פטור. [וכע"ז ברמב"ן עי' להלן]. אך מרש"י שלא תי' כן משמע דס"ל דאין הפטור מלבן וכדכתב בתשובה. ועי' טה"ק דתוס' כתבו כן לדרך רש"י ולא בדעת רש"י גופיה. [וצי"ע שם במרדכי במה דהביא מהקונטרס דמשמע דמפרש כן גם ברש"י].

ב. ובעיקר פרש"י דב"ש לא דרשי סמוכין עי' בתוס' שהקשו מהגמ' יבמות, ועוד הקשו דאף אי לא דרשינן סמוכין מ"מ הרי עשה דוחה ל"ת ותי' דאפשר לקיים שניהם ויתקיים תכלת בבגד של צמר. וכוונתם עי' בעול"ש דאף שבכתובות כתבו דמה שאפשר ללבוש בגד אחר לא חשיב אפשר ב"ש פליגי על זה³¹. אמנם עי' בסו"ד דלמאי דפירשו דפטור גם מלבן כדרכי קשה שהרי א"א לקיים שניהם ושוב נימא עדל"ת. ומבואר דכלפי הלבן פשיטא להו דאף לב"ש לא חשיב אפשר. ולכאורה הכוונה דודאי קרא מיירי בבגד פשתים כתנא דבי ר"י ועי"כ דאפשר לקיים לבן בבגד פשתים.

ג. ועי' בעה"מ שבת דף כ"ה שפי' כפי' ב' וס"ל דגם הלבן אסור ואע"ג דלא שייך גזירה מ"מ כיון דאסור בתכלת ממילא פטור גם מהלבן דאף לרבנן דאין מעכבין זא"ז היינו כשאפשר לקיים תכלת אבל אם א"א ליתן תכלת א"א לומר דבתכלת איכא איסור ובלבן איכא מצוה. ומשמע משום דאין ראוי לתכלת וכ"כ הנמוק"י. וצ"ע דכיון דמדאורייתא חזי לתכלת מהיכי תיתי ליפטור מלבן. ועי"ש ברמב"ן במלחמות שנתקשה כע"ז. [ומסו"ד נראה שדעת בעה"מ כר"ת דהוי גזירה שמא יעשה גם התכלת, אולם פשטות בעה"מ כהנמוק"י וכ"כ בארה"ח לב הארץ ס"ב עי"ש והיה נראה דלמאור אין הלבן אסור אלא הוי רק פטור אולם העירו דבמאור כתוב שאסור גם בלבן וצ"ע כעת].

ד. והרמב"ן פי' כפי' א' דרש"י וכהרי"ף דטעמא דב"ש מדאורייתא אסרי משום כלאים, אלא שהוסיף דלב"ש פטור גם מהלבן ואף לרבנן דאין מעכבין זא"ז דכל שא"א לקיים תכלת ליכא גם מצות לבן דבזה מודה לבעה"מ כיון דאסור מעיקר הדין חשיב דלא חזי לתכלת. [וזה דלא כרש"י דלא פטר אלא את הלבן וגם דלא כתוס' דפי' דסוגיין כרבי דמעכבין זא"ז]. אמנם לב"ה דאסרי משום גזירה

³¹ ויל"ע עוד לדברי הבי"י שבאופן שאפשר לקיים שניהם אלא שעכשיו אין יכול לקיים שניהם דכה"ג לא חשיב שאי אפשר לקיים שניהם וכ"ש הכא דבבגד זה אינו יכול לקיים שניהם כלל. ומשמע דעכ"פ ב"ש לא ס"ל הכי.

לא אסרו אלא את התכלת וכדאמרין כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא מהמתמיהים. דלא שייך לגזור גם על הלבן דהוי גזירה לגזירה ודלא כר"ת וכן אין לומר כטעמא כבעה"מ וכמשנ"ת. [ובמעשה דמלאכא דאמר לרב קטינא דמבטל מצות ציצית פ"י הרמב"ן דאמר לו כן משום הסרבלא שלבש בסתיו שלא היה לו כנפות כלל עיי"ש בגמ'. ובה א"צ לדחוק כהר"ף].

ובמש"כ הרמב"ן דלבי"ש דלא דרשי סמוכין להתיר תכלת בפשתן ממילא פטור גם מהלבן משום דאין ראוי לתכלת, עיי' משכנ"י סי' י' שהקשה מהגמ' יבמות דף ד' ע"ב דאמרין דאי לאו סמוכין הו"א דעביד צמר בצמר ופשתים בפשתים כלומר דמצות תכלת נאמרה רק בבגד צמר ולא בפשתים ומפורש דמ"מ יעשה פשתים בפשתים היינו שיקיים רק מצות לבן³².

שיטת הגאונים דאין פשתן פטור פשתן

ה. עיי' ברי"ף שהביא דיש מהראשונים שפי' דטלית של פשתן אין להטיל בה פשתן. דאין פשתן פטור פשתן והר"ף חולק. ועיי"ש באריכות וראיה ה' היא מסוגיא דידן [ראי' א' היא מסוגיא דלעיל ויתבאר בסמוך]. דמדאמרין דסדין בציצית פטורה ומדלא אמרו שיעשה ציצית של פשתן דלא הוי כלאים ש"מ שאין עושין גם חוטי פשתן. והיינו כתוס' דמשמע דלגמרי פטורוהו [והיינו מדלא אמרו איסור אלא פטור] והטעם כמש"כ תוס' בשם ר"ת דגזרו לבן אטו תכלת, וכן ביאר בעה"מ כשיטתו הנ"ל. ולתוס' בדרך רש"י דמלבן פטור משום דרבי דמעבין זא"ז להלכה, תלוי בפלוגתא אי קי"ל כרבי עיי"ש בבעה"מ ורמב"ן. [ועיי' תמים דעים סי' רכ"ד דנראה נמי דאזיל בשיטת רבי, אלא שדבריו שם סתומים מאוד]. והר"ף דחה דלא פטרינן בסוגיין אלא מהתכלת דאיכא גזירה משום כסות לילה אבל מהלבן דלא שייכא גזירה לא פטרו. וכ"כ הרמב"ן כנ"ל.

והרא"ש סי' י"ז הביא מהעיתור דטעמא דהגאונים דסדין של פשתן אין פשתן פטור, משום דב' חוטינן שכנגד התכלת בעינן שיהיו צמר וממילא אין יכול לעשות ב' שכנגד הלבן מפשתן דהוי כלאים, ובמקום שאין תכלת לא הותר כלאים. וממילא גם במקום תכלת כיון שגזרו משום קלא אילן או למסקנא משום כסות לילה ולא התירו כלאים בציצית, ממילא אין יכול לפטור גם חוטי הלבן בפשתן. ועד"ז יל"פ לדברי מהר"ם דבעינן צמר ופשתים יחדיו אולם אי במין כנף א"צ יחדיו א"כ יעשה פשתן.

והר"ף בתחילת דבריו הוכיח מסוגיין להיפך מדאמרין אפשר לקיים שניהם דאפשר במינו וא"כ מבואר דאפשר בפשתן. ועיי' לעיל דהחזו"א הקשה כן על העיתור דהרי בגמ' מבואר דאפשר במינו ולהעיתור ע"כ בעינן צמר וסיים שכבר הקשה כן הר"ף, [ואף שאין קושית הר"ף להדיא על דרך העיתור מ"מ הרי הוכיח מסוגיין דאפשר בפשתן וע"כ דהפשתן פטור אף בליכא תכלת]³³.

ז. עוד כתב הר"ף שיש שהביאו ראי' דאין פשתן פטור פשתן, דמשמע בגמ' דלא קי"ל כרבא דדריש צמר ופשתים פטורים אף שלא במינם. ומשמע דר"ל דאין פשתן נחשב ציצית כלל. וכ"כ להדיא בתשובות רב נטרונאי גאון [עיי' שו"ת הגאונים חמדה גנוזה סי' א'] דציצית היינו דוקא צמר דילפינן דתכלת עמרא הוא וכמו"כ הלבן יהא מצמר. [וכ"מ בב"ן]. ולפי"ז ע"כ הא דכתיב צמר ופשתים היינו הבגד והיינו כתנא דבי ר"י, אבל החוטין הם רק צמר³⁴. אך שיטה זו צ"ע דהא בגמ' לעיל אמרינן דפשתים פטור אף בצמר וכ"ש בפשתן. וי"ל דגמ' לעיל כרבא דצמר ופשתים קאי על החוטין אבל לתנא דבי ר"י קאי רק על הבגד אבל החוטין איכל"מ דלא מהני פשתים. וכ"מ בתשובת ר"נ הנ"ל. ועיי' בעיתור ריש שער ב' [עמ' 140]. מיהו ביבמות ד' ב' אמרינן דאף לתנא דבי ר"י פטור אף פשתן לצמר. ועיי' ברי"ף שדחה דבריהם דאף אי לא קי"ל כרבא היינו במה שפוטרינן שלא במינם אבל במינם ודאי פטורים³⁵. וקצ"ע אמאי לא מקשה מהגמ' מהי

³² והנה עיי' ארה"ח אר"י ב' שהוכיח [עפ"י תוס' ביבמות ד' ע"ב ד"ה ותנא] דלבי"ש דבגד פשתן פטור ע"כ הא דכתיב צמר ופשתים קאי אציצית על שאר בגדים [ולא צמר דהוי כלאים] וע"כ דלא כתנא דבי ר"י דבגדים היינו צו"פ. ומעתה הגמ' שם דקיימא לר"י הוכחה לומר דבבגד פשתים חייב בציצית אף דליכא תכלת ולא אמרינן דבעינן בגד הראוי לתכלת משא"כ לבי"ש דליכא קרא שפיר י"ל דבעינן ראוי לתכלת. ודו"ק..

³³ והנה הר"ף גרס ה"מ היכי דלית ליה מיניה אבל היכא דאיכא מיניה לא. ולפי"ז מפורש דפשתן בפשתן פטור. אמנם לגרסתנו דאפשר במינו יל"ד דכוונת הגמ' דבעלמא אפשר במינו והיינו כמש"כ תוס' דאפשר לקיים מצות תכלת בטלית של צמר. אמנם צ"ב דהרי מה שאפשר לקיים המצוה בבגד אחר לא חשיב אפשר כמש"כ תוס' בכתובות מ' א' וכ"ש הכא דבבגד פשתן לא יתקיים המצוה כלל.

³⁴ יש לדיוק מדברי הר"ף שדברי הגאונים הם ב' שיטות, שיטה א' שהביאו ראי' מדלא קי"ל כרבא סברה דמעיקר הדין אין פשתן פטור. ושיטה ב' שהביאו מסדין בציצית סברי דמטעמא דסוגיין - אי משום גזירה אי משום כלאים בציצית - מהני גם לפטור הלבן של פשתן, ודו"ק היטיב בלשונו. ואיכא נפ"מ בזה כדלהלן.

³⁵ והנה הר"ף הוסיף "והאי דדיק רבא נמי מצמר ופשתים דפוטרינן שלא במינם דש"מ דשאר מינים חייבים בציצית מה"לית להכתא כוותיה", וצ"ב. ויל"פ דמקור דברי רבא דצו"פ פוטרים שלא במינם הוא משום דס"ל דשאר מינים חייבים מה"ל [ולאו מהאי קרא וכת"י א' בתוס' והרמב"ן

ביבמות דלכו"ע אפי' פשתים בצמר, ולכאורה צ"ל דזהו רק באיכא תכלת וכ"מ בתמים דעים סי' רכ"ד תשובת הריב"ב [ועי' לעיל ברש"י דמהני עם התכלת] ונימא דמשום המיגו חשיב מין כנף, ועי' בתמים דעים דמשמע הכי]. ועי' לדברי הגאונים צ"ע דמבואר להדיא דפשתים פוטר עכ"פ במינו וחשיב ציצית.

סיכום השיטות והאופנים במין הטלית והחוטין

ח. נתבאר לעיל כמה אופנים וצדדים לפטור סדין מציצית אף מפשתן. א. הגאונים דפשתן אין פוטר כלל. ב. ר"ת משום גזירה אטו צמר. ג. לבעה"מ ונמוק"י משמע משום דכשאינן ראוי לתכלת לכו"ע מעכבין זא"ז. ד. להעיסור משום דא"א בלא ב' חוטין צמר כנגד התכלת ושוב הוי כלאים. והרי"ף ורש"י והרמב"ן חולקים על כ"ז ומחייבים בפשתן. וכן כתב הרמ"א סעי' ו'. ולדעת המהר"ם דבעינן צו"פ יחדיו בפשוטו הכא דמינו הוא אי"צ יחדיו ורק באינו מינו אין פוטר בלא יחדיו. וכ"כ בארה"ח.

פשתן בשאר מינים - לגאונים אין פוטר וחייב לעשות צמר. לעיסור ה"נ א"א לעשות פשתן כיון דבעינן ב' צמר משום תכלת. אבל לר"ת דבפשתן אסור משום גזירה הכא לא שייך גזירה [אמנם הב"י לא כתב כן אבל הפוסקים חלקו עליו]. למהר"ם אין פוטר משום דבעינן צו"פ יחדיו וכדאמרין בגמ' דצמר ופשתים פוטר דווקא יחדיו. אמנם להרמב"ם ושו"ע דחיובם רק מדרבנן אפשר בפשתן לחוד כמבואר בגמ' תני או צמר או פשתים. [אמנם מתרוה"ד שהוכיח מהרמב"ם דלא כמהר"ם משמע דלמהר"ם אף אם חייב מדרבנן בעינן יחדיו. עי' מהר"ם בנט על המרדכי סי' תתק"נ].

צמר בשאר מינים - בפשוטו לכו"ע מהני דאף דאינו מין כנף מ"מ ילפינן דפוטר אף שלא במינו, והכא ליכא כלאים. ואף לגאונים דפשתן אין פוטר היינו דווקא פשתים דאינו נחשב ציצית למאי דלא קי"ל כרבא, וקרא דצמר ופשתים מיידי בבגד כתנא דבי ר"י. אמנם למהר"ם דאין פוטר שלא במינו אלא יחדיו לא מהני צמר לשאר מינים. וכ"כ המ"א ס"ק ד' דבגד של צמר ומשי אין לו תקנה דבעינן מינו וצמר אין פוטר משי בלא פשתן. [ובא"ר חולק על זה עפ"י המבואר במהר"ם ד"פ סי' תמ"ד אבל למבואר בהג"מ והתרוה"ד גם צמר אין פוטר].

משי למשי - בפשוטו מהני לכו"ע דהוי מין כנף. אמנם לעיסור ב' שכנגד התכלת בעינן דווקא צמר, ולמהר"ם מהני.

ב' חוטי צמר וב' חוטי משי לבגד של משי. לעיסור מהני. ולמהר"ם דבעינן יחדיו לכאורה לא מהני, אולם הארה"ח כתב דרק בב' שכנגד הלבן לא מהני אבל ב' שכנגד התכלת אי"צ לדין יחדיו אלא כיון דבזמן שיש תכלת מהני ה"נ בליכא תכלת. [ועי' לעיל משי"כ בשו"ת מהר"ם ד"פ תמ"ד].

ט. עי' סמ"ק סי' ל"א שנכון לזוהר שלא לעשות פשתן אפי' למשי אלא במינו היינו משי למשי והובא ברמ"א ס"ב. ויל"פ דס"ל כהגאונים, ולפי"ז גם בפשתן לא מהני וכ"מ לשון הסמ"ק אפי' למשי וכ"ה ברמ"א. מיהו למאי דנקט הרמ"א כרבא דחייבים מה"ת ע"כ דפשתן פוטר דהגאונים סברי הכי רק לתנא דבי ר"י.

והב"י פי' כהסמ"ק דלר"ת דבפשתן אסור משום גזירה ה"נ איכא גזירה דמי לצמר [וצ"ע דהוי ג' גזירות וכ"ה הב"ח]. והטור כתב דבפשתן עושין חוטי פשתן ודלא כהגאונים ודלא כר"ת ואפי"ה הביא את הסמ"ק ומזה הוכיח הב"ח דאין טעם הסמ"ק משום ר"ת אלא דס"ל כהעיסור, אלא דא"כ צ"ע איך מהני משי למשי דהא בעינן ב' חוטין צמר כנגד התכלת. [ואמנם הב"ח פי' שגם לעיסור מהני מין כנף וצמר עצמו חשיב מין כנף, וכ"מ במהר"ם בנט דאזלינן בתר רוב טליתות, ורק כשעושה פשתן שאינו מינו בעינן ב' כנגד התכלת. אך צ"ע דבעיסור עמי' ע"ד ל"מ הכי אלא בעינן ב' צמר וב' משאר מינים]. והט"ז פי' דלא גרסינן בסמ"ק אפי' ובאמת בפשתן ס"ל דפוטר ודלא כהגאונים כדי שלא יתבטל מצות ציצית אבל במשי שאפשר במינו חיישינן לדעת הגאונים.

בשבת] וע"כ מין כנף היינו שאר מינים, ולכן מוכיח מדסתרי קראי אהדי אי בעינן מין כנף או צמר ופשתים, דצו"פ פוטרים אף שלא במינים, אבל אי שאר מינים פוטרים מה"ת מפרשינן דמין כנף היינו בצו"פ, וא"כ נילף מינה להיפך דאם אין זה מין כנף אף צו"פ אין פוטרים והיינו דאמרין ביבמות דנימא כדיוקא דרבא דצמר לצמר וכי'. אלא דשם ילפינן מיתורא דצמר ופשתים גם שלא במינים פוטרים.

ובביהגרי"א ס"ב פי' דברי הסמ"ק כמהר"ם דצו"פ אין פוטרים אלא יחדיו ושוב איכא כלאים ולכן א"א לפטור משי בפשתן, אבל משי במשי שפיר פוטר משום דהוי מין כנף. וכתב הגר"א דלפי"ז ה"ה דצמר לא מהני [כהב"י ומ"א דלא כא"ר] והא דנקט פשתן משום דפשתן דאין לו מקום בשום טלית משא"כ צמר דמהני בצמר והיינו משום מין כנף משא"כ פשתן אף בפשתן. ויל"פ בתרתי או משום דר"ת משום גזירה, או כהעיטור דחוטין שכנגד התכלת בעינן דווקא צמר וממילא הוי כלאים ³⁶.

דף מ' ע"ב

גמ' אלא אמר רבא וכו' גזירה שמא יקרע הסדין וכו' ר"ז גזירה משום כסות לילה. והא דנקט סדין של פשתן ע"י שטמ"ק אות י' דשמא יקרע חששו רק בפשתן שרגיל ליקרע, וע"י תוס'. וגזירה משום כסות לילה ע"י ב"ח סי' י"ח דדרך סדין לעשותו כסות לילה אבל בצמר לא שכיח [וכ"כ החזו"א סי' ג' כ"ז]. אמנם בב"י מבואר שגם בצמר שייך הגזירה. וצ"ע.

כסות לילה

ע"י רש"י כאן ובשבת כ"ה ב' וכו' ב' ובזבחים י"ח ב', תוס' ד"ה משום וד"ה תכלת, תוס' קידושין ל"ד, רמב"ם פ"ג ה"ז ח' כס"מ והג"מ שם ראב"ד שם ה"ט, רא"ש סי' א', ר"ן קידושין ל"ג, שעה"מ פ"ג מציצת טוש"ע סי' י"ח ב"ח ביהגרי"א, ורעק"א סי' כ"א. ע"י שאג"א סי' ל' עונג יו"ט סי' א'. ובכסות נשים - ע"י חמד משה סי' י"ח.

היתר כלאים בציצת בלילה, תוד"ה תכלת, רא"ש סי' א' - ב', בדעת הרמב"ם ע"י כס"מ שם. בנשים - ע"י בתוס' שם בסוה"ד ראב"ד פ"א ה"ט.

א. רבי זירא אמר גזירה משום כסות לילה. וע"י תוס' דהיינו כר"ש, ור"ל כמבואר בדף מ"ג א' דלר"ש ציצת הוי מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, ולרבנן דלא חשיב מ"ע שהזמ"ג ונשים חייבות, ומפרשין דר"ש ס"ל דכסות לילה פטורה ומשמע דרבנן ס"ל דכסות לילה חייבת. אמנם בסו"ד הביאו דבירושלמי משמע דטעמייהו דרבנן משום דכסות יום ולילה חייבת והיינו דגם רבנן מודו דכסות לילה פטורה ומ"מ כיון דכסות יום ולילה חייבת לא חשיב זמן גרמא. ומשמע דקמ"ל דאף שמיוחדת גם ללילה מ"מ חייבת, וצ"ב דחייבה הוא משום דמיוחדת ליום ומה שמיוחדת ללילה אינו מגרע. ומשמע דכסות לילה הוי סיבה לפטור. וע"י שיעורי הגרמ"ד.

ב. ובפטור כסות לילה מצינו ג' שיטות בראשונים. א. לרש"י בסוגיין דפי' הגזירה שמא יתכסה בו בלילה, משמע דאף כסות יום אם יתכסה בו בלילה פטור ואיכא איסור כלאים, וכ"מ ברמב"ם פ"ג ה"ז דכתב שמא יתכסה בלילה [אמנם הב"ח צידד דכוונתו כר"ת ע"י להלן]. וע"י בהג"מ דלפי"ז בכסות לילה כשלוש ביום חייב דאין תלוי בכסות אלא בזמן ובחזו"א סי' ג' ל"ד פקפק בזה. [ולדעת רש"י יתבאר להלן]. ב. ר"ת בתוס' ד"ה משום וברא"ש סי' א' פי' להיפך דמייירי בכסות המיוחדת ללילה אבל כסות יום אף בלילה חייבת דאין תלוי בזמן אלא בבגד וכ"כ תוס' בקידושין ל"ד. אולם להלן בתוס' ד"ה תכלת הביאו בשם ר"ת דכסות של יום בלילה פטור אלא דכיון שהוא בגד החייב בציצת ליכא איסור כלאים ע"י. וע"י ברא"ש שם דר"ת סותר עצמו, עוד כתב דנפ"מ בין הפירושים אם בלילה יברך והרא"ש מסיק דכסות יום חייבת גם בלילה ויברך. ג. הר"ן קידושין ל"ג כתב דבתרווייהו פטורה דמיוחדת ללילה פטורה אף ביום ומיוחדת ליום נמי בלילה פטורה [ומשו"ה הוא דחשיב מ"ע שהזמ"ג] ³⁷. ובר"ן שם מבואר דבתרווייהו לא קרינן ביה וראיתם אותו. וע"י עוד חזו"א סי' ג' ל"ה שצידד דכסות לילה לא חשיב בגד דאינו משמש לבישה אלא כתשמיש כלים וממילא גם ביום פטור דאינו אלא תשמיש עראי. ואין כוונתו משום דשינה אינה לבישה דע"י שינה ביום חשיבא לבישה אלא ר"ל דמגוה"כ לא חשיב תשמיש לבישה ועצ"ע שם.

³⁶ והעירו למש"כ הארה"ח דב' חוטי צמר שכנגד התכלת מהני אף במשי גם למהר"ם דבזה אי"צ יחדיו אי"כ שפיר כתב הסמ"ק פשתן שבזה לא מהני אף ב' חוטין. וצ"ע.

³⁷ וע"י מ"א סי' כ"א ב' שהאר"י הוכיח מהא דדוד המלך שהיה במרחץ אמר שהוא ערום מהמצות, ומדלא אמר כן בלילה ע"כ שהיה לבוש ציצת. וברעק"א שם כתב דלפי"ז מוכח כהרא"ש דבלילה איכא מצוה דאלי"כ עדיין היה ערום מהמצות.

והרא"ש הוכיח דכסות יום בלילה חייבת מהירושלמי [הובא בתוס'], דאמרינן דטעמא דרבנן דלא חשיב זמ"ג משום דכסות יום ולילה חייבת [וע"כ דחייבת גם בלילה דאלי"כ עדיין הוי זמ"ג] וכ"ה בתוס' קידושין ל"ד. ובביהגר"א הכריע מזה כתוס' והרא"ש ודלא כהר"ן [וגם דלא כהרמב"ם]. ובחזו"א סי' ג' ס"ק ל"ו כתב דהרמב"ם מפרש דר"ש פליג בהא גופא דס"ל דכסות יום בלילה פטורה ולהכי הוי מ"ע שהז"ג, וגם התוס' נסתפקו בזה. עיי"ש.

ג. ולדעת רש"י נתקשו האחרונים, דהכא פ"י דכסות לילה היינו כסות יום שמתכסה בלילה. אולם בשבת כ"ה ב' ודף כ"ז ב' וזבחים י"ח ב' פ"י דכסות לילה היינו כסות המיוחדת ללילה והיינו כר"ת ודלא כדפי' הכא, ועי' בביהגר"א סי' י"ח ובגלהש"ס זבחים י"ח שעמדו בזה. ובשעה"מ ציצית פ"ג ה"ז דרש"י ס"ל כהר"ן דבתרוייהו פטורה. וזה דלא כהג"מ פ"ג דרש"י ס"ל כר"ת דרק בכסות המיוחדת ללילה פטור אבל בכסות יום בלילה חייב. דזה נסתר מרש"י בסוגיין. [ובב"י גרס בהג"מ להיפך דרש"י ס"ל כהרמב"ם וזה כרש"י בסוגיין]. וכ"כ הקר"א, והוסיף שם דרש"י כאן קאי על הגזירה משום כסות לילה ולכן פ"י שמא ילבש כסות יום בלילה אבל לא חיישין שילבש כסות המיוחדת ללילה. ולאידך גיסא התם מייירי בחיוב לעשות ציצית ובכסות יום הרי חייב לעשות ציצית משום מצוה שביום ולכן פ"י בכסות לילה. אמנם מדברי הגר"א הנ"ל משמע דהוי ב' פירושים ברש"י ולדבריו בשבת כסות יום בלילה חייבת עיי"ש. וצל"ע אמאי לא פ"י כהשעה"מ בדעת רש"י דתרוייהו פטורי וכהר"ן וצ"ע.

ובקר"א הביא עוד בשם המשכנ"י שתי דרש"י בסוגיין כמ"ד ציצית חובת גברא ובשבת פ"י כמ"ד חובת מנא ולכן תלוי בכסות. וכ"כ בדמש"א סי' י"ח ובארה"ח. אולם הקר"א פליג דגם למ"ד חובת מנא זהו רק אם הגברא חייב ובלילה דהגברא אין חייב גם הבגד פטור. ובתוס' קידושין ל"ד וכן בברכות י"ד מבואר כהמשכנ"י. והרש"ש בקידושין תמה על סברתם וכ"ה הרעק"א בברכות י"ד ושאג"א סי' ל'. [ועי"כ דברי המשכנ"י מבוארים בתוס' וצ"ע דהקר"א לא הזכיר דברי התוס'].

ד. תוס' ד"ה משום בא"ד מיהו בירושלמי וכו' טעמא דרבנן שאם היתה טלית מיוחדת ליום וללילה חייבת. וצ"ב כוונתם דאם באו להוכיח דלא כדכתבו לעיל דרבנן פליגי על עיקר דין כסות לילה אלא רק דסברי דלא מהני להחשיב זמן גרמא כיון דשייך חיוב ציצית בלילה וממילא אין רא"י מסוגיין דהלכה כר"ש. צ"ע דהבבלי ודאי פליג בזה על הירושלמי כמבואר להלן מ"ג א' דרבנן לא דרשי וראיתם אותו למעט כסות לילה עיי"ש. ועי' שו"ת הרשב"א סי' רח"צ וביהגר"א סי' י"ח ס"א וא"כ שפיר קיימא ראייתם לעיל מסוגיין דקי"ל כר"ש. ולדברי החזו"א א"ש דפי' דר"ש פליג על רבנן משום דס"ל דכסות יום בלילה נמי פטור, ומזה הוכיחו דלא כנ"ל דר"ש מחייב כסות יום בלילה ומ"מ חשיב זמ"ג, דמהירושמי מוכח דלא מהני להחשיב ז"ג אלא דפוטר אף כסות יום בלילה. אך לפי"ז מהספרי מוכח איפכא דר"ש מחייב בלילה. וצ"ע. ובקר"א נראה דהתוס' באו להוכיח כר"ת דכסות יום בלילה חייבת וכמבואר ברא"ש ובתוס' קידושין ל"ד, וצ"ע בלשון התוס' ואולי צריך להגיה. [ועי' שאג"א סי' ל' שבדברי התוס' נפלו טעויות הרבה].

ובהא דנקט הירושלמי והספרי, כסות המיוחדת ליום וללילה, יל"ע אמאי לא אמרו המיוחדת ליום לחוד, ועי' עונג יו"ט סי' א' [ד"ה ובה נ"ל], ותו"ד דבכסות יום לחוד איכל"מ דחייב בלילה כיון שעיקר לבישתו ביום ובטל לבישתו היום אבל כסות יום ולילה דגם הלילה עיקר הלבישה ע"כ דסיבת החיוב משום דהבגד עומד ללבישת יום והבגד לא נפטר, ומזה נלמד דפטור לילה אינו משום דלא הצריכה תורה לקיים בלילה אלא דלא שייכא המצוה בלילה דאינו זמן רא"י, ולכן ל"ח זמ"ג דדוקא כשפטור אף דשייכא המצוה חשיב זמ"ג, עיי"ש שהאריך. ועיי"ע שיעורי הגרמ"ד דכסות לילה הוי סיבה לפטור וקמ"ל דאפ"ה חייב, וצ"ע הסברא. והראו במרדכי סי' תתקמ"ט בשם הסמ"ג שכתב דכסות יום חייבת בלילה וכ"ש המיוחדת ליום וללילה וזה להיפך מהנ"ל, אלא דא"כ משמע מהירושלמי דכסות יום פטורה בלילה ואמאי לא חשיב זמן גרמא משום כסות יום.

חיוב ציצת בסדינין

בטור סי' י"ח כתב דסדין ביום תלוי במחלוקת הרא"ש והרמב"ם ולהרא"ש כסות לילה ביום פטורה אבל לרמב"ם כסות לילה ביום חייבת וא"כ הישן בסדין ביום חייב בציצית אמנם הב"י כתב עפ"י המרדכי [סי' תתקמ"א בשם הסמ"ג] דסדין פטור משום דלא חשיב לבישה אלא העלאה, ובשו"ע שם פסק לקולא ועי' במ"א ובהגר"א דזה כהרא"ש וגם לרמב"ם י"ל כהסמ"ג דבהעלאה אין חיוב בציצית, אמנם כתב המ"א דבתוס' ד"ה תכלת מבואר דס"ל דבציצית ליכא לחלק בין העלאה ללבישה ודלא כהסמ"ג ועי' מהר"ם בנט ד"ל דבמיוחד להעלאה מו"ד להסמ"ג. ובחזו"א סי' ג' ל"ה צידד דהרמב"ם נמי מודה דכסות לילה ביום פטור ועיי"ש עוד בסעי' ל"ו דבהצעה תחתיו לכו"ע אינה חייבת בציצית ודלא כהמ"ב ס"ח סק"ח. [ומה שהגיה בתוס' דאין לחלק בין לבישה ללבישה צ"ב כוונתו].

היתר כלאים בציצית בלילה

ה. תוס' ד"ה תכלת אין בה משום כלאים כו' מדקאמר ואפי' דה"נ אשמעינן דאפי' בלילה אין בה משום כלאים אע"ג דלאו זמן ציצית הוא דלגמרי התיר הכתוב כלאים. וכבר הובא דזה שלא כר"ת לעיל דבכסות של יום בלילה חייבת בציצית. וכ"ה בגליון. ומש"כ תוס' אח"כ דכסות יום חייבת בלילה פי' בטה"ק וצ"ק דגם זה מהגליון בשם ר"ת לעיל. אמנם בבה"ז משמע דזה גם לדעת ר"ת דידן, וכ"מ בשאג"א סי' ל', אלא שהקשה לפי' דמאי קמ"ל הכא דאין בה משום כלאים, דהא כיון דחייבת בציצית פשיטא דליכא איסור כלאים, ועי"ש דהרא"ש הקשה כן [ולא מצאתי]. ואפשר דהכא קמ"ל הא גופא דכסות יום חייבת בלילה. אך כל דברי תוס' מורין דבעינן לטעמא דהותרה. ויש שתי דכוונת התוס' משום ההיתר לנשים דבעינן להותרה אבל פשטות התוס' דאף בלילה בעינן להותרה. ולכאורה מוכרח כהט"ק דהכא סבר ר"ת דפטורה ואפי"ה ליכא איסור כלאים. אמנם עי' ברא"ש סי' א' שהאריך בזה ומבואר מדבריו דאף לפי ר"ת הכא איכא ב' פירושים אם כסות יום בלילה חייבת או פטורה. והרא"ש מסיק דחייבת בלילה ומברכין עליה, ואפי"ה קמ"ל דכסות יום בלילה ליכא איסור כלאים משום דהותרה וכ"כ הט"ז ס"ק ב' וקשה כנ"ל וכ"ה הפמ"ג עי"ש. ועי' מש"כ הר"ש טויבש וצ"ב.

עוד עי' בב"י סו"ס ח' בשם שו"ת הרא"ש כלל ב' דמי שלובש ציצית בלילה צריך לברך ביום, והרי לרא"ש דכסות יום בלילה חייבת הרי גם בלילה מקיים מצוה וליכא הפסק ואמאי צריך לברך, ועי"ש דמ"מ לילה לאו זמן ציצית, ובאמת הט"ז שם פליג דהרא"ש בתשובה ס"ל כשיטת הרמב"ם דכסות יום בלילה פטור. אבל הב"י לא פי' כן. וצ"ב. [ועי' מש"כ בזה בס' שלמי יוסף סי' ר"ח].

ו. ולמבואר לדעת ר"ת דאף אם פטורה מציצית מ"מ הותר איסור כלאים, ודלא כנ"ל לדעת רש"י והרמב"ם דגזירה אטו כסות לילה מיירי בכסות יום שלובשה בלילה, וס"ל דכיון דליכא מצוה איכא איסור כלאים.

ופשטות המחלוקת היא אם כלאים בציצית הותרה או דחווה. ועי' ארצה"ח סי' י"ח אר"י א' דזה תלוי בפלוגתא לעיל אי צמר בפשתן מותר והרמב"ם לשיטתו דאסר מדר"ל ע"כ דהותרה ודלא כסוגיא דף ל"ט דשרינן צמר בפשתן. ולפי"ז כתב דהרמב"ם מודה לפי ר"ת דשמואל קמ"ל דבכסות לילה ליכא איסור כלאים אלא דשמואל לשיטתו דכלאים בציצית הותרה גם צמר בפשתן אע"ג דאפשר לקיים שניהם אבל למאי דנקטינן לעיל ע"א כר"ל הוי דחווה ולא הותר כשאפשר לקיים שניהם ולכן בלילה איכא איסור כלאים. ועי' מש"כ לעיל מ' ע"א דפשטות הרמב"ם ה"ו דדינא דר"ל בציצית הוא מדרבנן וכ"כ הקר"א ודלא כהכס"מ וא"כ מה"ת כלאים בציצית הותרה, ולפי"ז משמע דבלילה נמי מה"ת מותר, אמנם י"ל דאף דחווה היא מ"מ התם איכא מצוה אלא דאפשר לקיים שניהם משא"כ בלילה, ועי' באחרונים בזה. אמנם גם לר"ת אין זה היתר גמור אלא רק במקום שנדחה האיסור מחמת המצוה דא"א בלא כלאים כבר הותר האיסור וכדכתב דהשואל בגד מותר כלאים כיון שאצל הבעלים הותר, אבל באפשר לקיים שניהם איכל"מ דאסור כדר"ל. [וקצ"ע בלשון התוס' דכל לבישה שרא רחמנא, ודו"ק].

ז. אמנם בעיקר דעת הרמב"ם, הנה הרמב"ם שם כתב שמותר ללבוש בגד עם ציצית בלילה ובכס"מ הביא ממהר"י אבוהב דקמ"ל דאף דהוי כלאים מותר כר"ת בתוס' ד"ה תכלת, והכס"מ [וכן בב"י סי' י"ח] תמה דהרי בבגד פשתן להרמב"ם אסרו להטיל תכלת אף בכסות יום שמא יתכסה בלילה וה"נ בגד צמר אסור כלאים כשאין מקיים המצוה. ועי' ב"ח דמהר"א ס"ל דגם הרמב"ם מפרש כר"ת דהגזירה אטו כסות לילה היינו המיוחדת ללילה דפטורה לגמרי ולא הותר בה כלאים כלל, ולשון הרמב"ם שמתכסה בה בלילה היינו שמיוחדת ללילה. אבל כסות יום הותר כלאים אף אם אין בה מצוה, עי"ש. ואף שמדרבנן אסרו לעשות ציצית כלאים גזירה אטו כסות לילה, לא גזרו אלא בסדין שהוא בגד פשתן שדרך לעשותה כסות לילה משא"כ בגד צמר. [ועי' בדרישה וע"כ כוונתו כה"ב ודו"ק]. מיהו לשון הרמב"ם שיתכסה בלילה וגם כתב שמצות ציצית ביום ולא בלילה ל"מ הכי וצ"ע.

ובכס"מ פי' דברי הרמב"ם דמיירי בלא כלאים וקמ"ל דליכא בל תוסיף. וצ"ע אי מיירי בלא נתכוון פשיטא ואי במתכוון אמאי ליכא בל תוסיף, ועי' תה"ל"ד סי' י"ח שנסתפק בכוונת הכס"מ. אמנם עי' עונג יו"ט סי' א' שהכריח דמיירי במכוון למצוה מדכתב ובלבד שלא יברך ולא כתב שלא יכוון ע"כ דאף דמכוון מותר וקמ"ל דלא יברך. וביאר שם דליכא ב"ת כיון דלילה אין ראוי לקיום המצוה, וחשיב דחסר בפרטי המצוה, עי"ש.

ח. בתוס' מבואר דגם נשים מותרות ללבוש בגד ציצית אף שיש בו כלאים מה"ט דלגמרי הותר האיסור. והרמב"ם בהל' ט' כתב ונשים ועבדים אם רצו להתעטף מותרין בלא ברכה. וכתב הראב"ד שם בלא כלאים³⁸, ומשמע דלהרמב"ם מותר אף בכלאים, ולהנ"ל בכס"מ דלרמב"ם בלילה אסור כלאים צ"ב מ"ש נשים, ואפשר דשאני נשים דאיכא מצוה קיומית, וכ"כ בקר"א אלא שהקשה ע"ז מהא דנשים סומכות רשות דלא התירו סמיכה גמורה ע"י"ש.

ולדעת הראב"ד הקשה השאג"א סי' ל' דהא בבגדי כהונה ס"ל דמותרין אפי' שלא בשעת עבודה ע"י הל' כלאים פ"י והל' כלי המקדש פ"ח וזה להיפך מר"ת. ותי' דלטעם התוס' דלא ניתנה תורה למלאכי השרת י"ל דזה רק בב"כ דאי נימא דשלא בשעת עבודה אסור יצטרך מיד בגמר עבודה לפשטן משא"כ בציצית יכול לפשוט קודם הלילה. וכע"ז בקר"א דמסתבר כהראב"ד דבגדי כהונה אין זה דחיה אלא הותרה וטעמא משום דלא ניתנה תורה למלאכי השרת שיצטרך להסיר הבגדים מיד בגמר העבודה. ובארה"ח [סי' י"ז אר"י כ"א] כתב דלק"מ דהראב"ד הכא מייירי בבגד שלהם דגם לר"ת לא הותר לנשים אלא בבגדי אנשים.

ט. שם בתוס' ועוד דבטלית שעשוי להנאתו חייב הכתוב כלאים, אבל בגדי כהונה לא לביש אלא בעידן עבודה. ולפי"ז משמע דבבגדי כהונה אין צריך לדין עדל"ת דליכא איסור כלאים כלל, אולם העיר בטה"ק דבתוס' יבמות ה' שו"ט לילף עדל"ת מבגדי כהונה. ע"י"ש. וע"ע בגמ' דף מ"ג דמשמע דבבגדי כהונה איכא איסור כלאים. וצל"ע.

שם וצ"ע אי לילה דומה למדינה דחייב ור"ל דאי דמי למדינה צ"ל דגם בלילה איכא איסור כלאים וע"כ צ"ל כתי' קמא דלא דמי לציצית. ואח"כ כתבו דאין לדמות לילה למדינה [כ"ג כמה אחרונים] והיינו שרק בזמן הראוי לעבודה התירה התורה משא"כ בלילה.

ובעיקר היתר כלאים בבגדי כהונה ע"י ברמב"ם פ"ח מכלי המקדש ובנו"כ. וע"י שאג"א סי' כ"ט ל' ובית הלוי סי' א' שהאריכו בזה ואכמ"ל.

כסות אשה ותכריכים

שם ובספרי תניא וכו' ביחוד בטלו חכמים את כסות של אשה מן הציצית ולא חייבו אלא מפני שבעלה מתכסה בו. וכוונתם להוכיח דאף שהבגד חייב בציצית משום הבעל מ"מ האשה מותרת ללבוש הבגד וליכא איסור כלאים. ועכ"פ מבואר דחייב בציצית ולכאורה הוי ככסות לילה ביום ובשלמא לרמב"ם א"ש אבל לתוס' והרא"ש דפטור כיון שמייוחד ללילה ה"נ בגד המיוחד לאשה. ואפשר דאין הבגד מיוחד לאשה אלא גם הבעל רגיל ללבושו לפעמים והוי כסות יום ולילה דלכו"ע חייבת עכ"פ ביום. וע"י חמד משה סי' י"ח שהעיר בזה. ויש שר"ל דכסות אשה הבגד מיוחד ללבישה המחויבת אלא שהאשה הלובשת פטורה מהמצוה משא"כ לבישת לילה אינה לבישה המחייבת כמש"כ החזו"א דהוי גתשמיש כלים ולכן כסות המיוחד ללבישת לילה פטורה אף ביום.

וע"ע בשו"ע סי' י"ט ב' דטלית לצורך תכריכין אע"פ שלבשה לפעמים פטורה, ע"י בגמ' דף מ"א, וכתב הנמוק"י דדמי לכסות לילה ביום ולפי"ז לרמב"ם חייבת, אמנם הב"י כתב דהכא גם הרמב"ם דלאו כסותך היא כיון דאין עומד לאדם חי והמ"א חולק ופי' דהגמ' קיימא רק למ"ד חובת מנא וכ"כ בביהגר"א. וע"י בחמד משה שם.

דין לילה לענין ציצית

ל"ד אם זמן ציצית [לשיטת הרמב"ם דפטור בלילה] תלוי בדין לילה או בזמן שאפשר לראות דהא מיעוט לילה הוא משום דאינו זמן רא"י. א. ע"י מרדכי מגילה פ"ב סי' תת"א בשם ראבי"ה דמעלוה"ש מותר לכתחילה לברך אף שלדינים התלויים ביום לכתחילה הוא רק מנה"ח, דאין תלוי בלילה אלא בזמן רא"י. והו"ד ברמ"א סי"ח ס"ג. ולהרמב"ם והשו"ע שם דזמנו משיכיר את חבירו ודאי דטעמא משום דתלוי ברא"י, ע"י"ש בביהגר"א. ב. ע"י שו"ת מהרי"ל סי' ז' דלאחר ערבית אף אי חשיב לילה יכול לברך דהכא אין תלוי אלא בזמן רא"י. והוכיח כן מדין הנ"ל דיכול לברך משיראה את חבירו ואף דלענין דין יום לכתחילה הוא מנה"ח. אמנם הרמ"א כתב [עפ"י התרוה"ד ח"ב סי' קכ"א] דלאחר ערבית אע"פ שהוא יום אין לברך עליו והיינו משום שעשאו לילה, [ויש לדון לאחר שקיבל שבת אי

³⁸ ובשאג"א פ"י דברי הראב"ד דקאי על טומטום ואנרוגינוס ובתהל"ד סי' י"ז תמה עליו דהראב"ד מייירי דבנשים ובטו"א יתכן דכיון שחייבין מספק מותרין בכלאים וצל"ע.

חשיב לילה והדברים עתיקים]. ומשמע דס"ל דתלוי ביום ולילה. ג. עי' מ"א ס"ק ד' דלמד מהא דמברכין מעלוה"ש דה"ה דעד צה"כ יכול לברך והרעק"א שם הקשה דביה"ש הוא ספק יום ואיך יברך, ותי' דהוי ס"ס או דס"ל כהמרדכי דתלוי בראי' ולכן בביה"ש אף אם הוא לילה מ"מ כיון שהוא זמן ראי' מברך, ומבואר דלצד א' נקט דמעלוה"ש מברך משום דחשיב יום וצ"ל דאף דלכתחילה יום הוא מנה"ח מ"מ כיון שלבשו כבר חשיב דיעבד.

כנפיה של עור - שו"ע סי' י' ס"ד

עי' מרדכי סי' תתקמ"א בשם תוס' שאנץ וסי' תתק"נ, שו"ע סי' י' ס"ד מ"א ורעק"א ולבוש שם. ביאור"ל סי' ט' ד"ה אלא מדרבנן. וע"ע מהרי"ק סי' קמ"ט - שו"ע שם ס"ז רעק"א שם, ביאור"ל ד"ה ואם חציו.

א. גמ' אמר רבא היא של בגד וכנפיה של עור חייבת היא של עור וכנפיה של בגד פטורה וכו' ומבואר דעור לא חשיב בגד. ועי' לבוש דהטעם משום דאין בה אריגה, ולפי"ז יל"ד אם יארוג בגד מרצועות עור אם יהא חייב. ועי' אגרו"מ ח"ב סי' א' דפטור דאין זה נחשב אריגה והביא ראי' לזה מדיני טומאה עי"ש.

שם עיקר הבגד בעינן, ועי' ב"י סי' י' דהטעם משום דעיקר הכיסוי הוא מהבגד וכתב אשר תכסה בה, וע"ע בלבוש דכתיב כנפי בגדיהם וכל שהבגד הוא מצמר גם הכנף מעור חשיב כנף של בגד.

שם רב אחא אמר זיל בתר כנף ופרש"י ועביד איפכא. ומבואר דס"ל הכי גם לקולא. וצ"ב הטעם. ובשו"ע פסק כרבא דאזלינן בתר עיקר הבגד, אולם במרדכי סי' תתקמ"א בשם תוס' שני מבואר דפסק כרב אחא דאזלינן בתר כנף.

ב. בשו"ע סי' י' ז' כתב שבגד שרובו סתום ומקצתו פתוח חייב בציצית ומקורו במהרי"ק סי' קמ"ט שלמד זאת מגמ' דידן דאזלינן בתר עיקר הבגד והו"ד במ"א. וכ"מ במרדכי סי' תתק"נ בשם ס' חיי עולם דלמ"ד דאזלינן בתר כנף אם פתוח קצת אסור. והרעק"א כאן תמה דהיא של עור הוי מין פטור אבל רובו סתום לא הוי מין פטור והרי גם בכולו פתוח הכנף הוא רק בסוף. וצ"ל דס"ל למהרי"ק דהכנף מתיחס רק למקום הפתוח, וצ"ע. [וע"ע שם במהרי"ק דיש שפי' דכל שפתוח אפי' קצתו נמי פטור מציצית דבעינן בגד כמו טלית שמתעטפים בו, וכ"ה באו"ז ומהרי"ק דחה ד"ז].

ג. רש"י ד"ה וכנפיה של עור שנחתכו קרניה ותלה בהן עור. והלבוש כתב דהבגד עצמו עגול ואין לו כנף אלא מהעור ואפי"ה לרבא חייב, והיינו דרובו קובע שם הבגד וגם העור נחשב חלק מהבגד. [ובמעדני יו"ט על הרא"ש סי' י' אות כ' כתב דזה שלא כרש"י ויל"ע].

ברעק"א הנדמ"ח [בשו"ע מ"י] נסתפק בדין הנ"ל דרוב סתום פטור, אם ב' שליש פתוח אלא ששליש מזה הוא של עור אם מצטרף לחייב או דכיון שהוא של עור אינו מצטרף, וכן הביא בביאור"ל ד"ה ואם חציו³⁹ והביא"ל נוסח דמצטרף כדחזינן דאף שבלא העור אין כנף מהני לחייב הבגד.

ברעק"א נסתפק אם הכנף של עור מצטרף לשיעור בגד, ובחזו"א סי' ג' ל"ג כתב דאף אם אין שיעור בבגד בלא העור חייבת דכיון שעיקר הטלית מהבגד, וכ"כ בארה"ח. והיינו דשם הבגד נקבע לפי עיקרו והכל חשיב בגד. ובשונה הלכות סי' י' דין ל"א דייק כן מהביאור"ל הנ"ל דמצטרף ליחשב רוב הבגד פתוח⁴⁰. אולם עי"ש בדין י"ד העיר מהביאור"ל סי' ט' [ד"ה אלא] דמשמע שחולק, והיינו מדכתב שבבגד צמר ואין בו שיעור ותפר לו חתיכת בגד של שאר מינים אין מצטרפים לחייב מה"ת וא"כ ה"ה אם מיעוטו של עור אין מצטרף לחייב. וצ"ע. ועי' חזו"א סי' י' ס"ק ל"ג.

³⁹ מש"כ ראיתי לאחד שנסתפק כמדומה דאין כוונתו לרעק"א. והעירו עוד דהמ"ב נקט הספק כשהשליש ועוד מחלק הפתוח הוא מהבגד ופחות משליש מעור, ומשמע דבעינן רוב מהפתוח מבגד ואין מועיל לק הסתום לזה, והרעק"א לא כתב זאת, וצ"ת. והרב בקמן שליט"א אמר דלרעק"א מספק"ל דשמה מצרפינן חלק הסתום לעור דתרווייהו אין מחייבין בציצית ונמצא דרוב בגד אין מחייב בציצית משא"כ כנף של עור דהוי מיעוט הבגד שפיר מצטרף להיות חלק מהבגד. ולאידך גיסא אי לא מצטרף הסתום לעור אמרינן דמצטרף הסתום לבגד הפתוח והוי רוב הבגד וכיון שמתבטל העור לבגד ממילא חשיב רוב בגד פתוח ובוה המ"ב חולק דאין מצטרף ועצ"ב.

⁴⁰ ואולי י"ל דכל שאין שיעור לכסות בו בלא העור לא חשיב בגד אבל כשיש בו שיעור וחשיב בגד מצטרף העור להבגד והוי הבגד רובו פתוח. [הרש"ב].

ה. עוד עיי' במ"ב ס"ק י"א ומקורו במ"א דבהיא של עור וכנפיה של בגד אף באיכא שיעור טלית מהבגד פטורה דאזלינן בתר עיקר הבגד ולא קרינן ביה כנפי בגדיהם, והיינו כנ"ל דרובו קובע על כל הבגד. ובביאור"ל סי' ט' שם כתב דלפי"ז בבגד של שאר מינים ומיעוטו של צמר אף אם יש בו שיעור בגד אין חייב מה"ת דאזלינן בתר עיקר הבגד ודלא כהפמ"ג שם.

תעשה ולא מן העשוי

האופנים שפסלו משום תעשה ולא מן העשוי

א. עיי' דף מ"ב ע"ב עשאה מן הקוצין ומן הנימין וכו', סוכה דף ט' ע"א. רש"י דף מ' ב' בדין סדין בציצית שמא יקרע. ועיי' תוס' דף מ' ע"ב - מ"ב ע"ב דאינו משום תולמ"ה אלא משום דאינו לשמה. ועיי' עמק ברכה דיני ציצית. ועיי' רמב"ם פ"א הי"א דמפרש באו"א ולדעתו אי"צ לשמה כלל אלא בטויה [וכגירסת הגמ' סוכה ט' אלמא בעינן טויה לשמה, ועיי' בעה"מ סוכה ט'] ועיי' ב"י סי' י"א וסי' י"ד.

ב. נקרע כנף הבגד - תוס' דף מ' ב' בפ' הגמ' שמא יקרע. ועיי' בגמ' דף מ"א א'.

ג. טלית בעלת ג' - מנחות מ' ב', ועיי' שו"ע סי' ט"ו ס"ב.

ד. הטיל למוטלת - שם בגמ' עיי' שטמ"ק מנחות מ' ב' אות ג' ואות ה'. [ולמאי דנקטינן דאיכא תולמ"ה יל"ע אי דין אחד הוא].

ה. תלאן [בעודן חוט אחד] ואח"כ פסק ראשיהן - גמ' סוכה דף י"א א'. ובפסק קודם קשירה כשר, ועיי' ש"ש ברש"י. ומ"מ בעינן תליה לשמה, עיי' בסמוך.

נפסק אחר קשר ראשון - עיי' טור וב"י סי' י"א סעי' י"ג ובשו"ע ונו"כ שם. ועיי' חזו"א סי' ג' י"א.

קציצתן זו היא עשייתן. עיי' סוכה י"א מחלוקת רב ושמואל ועיי' רש"י שם בחילוק מחוטט בגדיש. יל"ע אם בקציצה לחוד סגי או רק בצירוף התליה ונפ"מ בתלאה הקוף, עיי' חזו"א סי' ג' ט"ז. [ויל"ע במנענע את הסיכוך אי מהני אף כשהסיכוך במחובר עיי' קוף].

בהא דבעינן תליה לשמה אף דקציצתן זו עשייתן. עיי' תוס' דף מ' ע"ב ד"ה מ"ב ע"ב וסוכה דף י"א א', חזו"א סי' ג' י"א.

הטיל למוטלת - עיי' רא"ש סי' י"ט בשם רש"י וכו"ה בש"מ אות ט"ז, ועיי' ב"י. ועיי' רמב"ם וראב"ד פ"א ה"ט"ו שו"ע סי' לבוש שם. בדין החוטין הראשונים אם כשרים - כשלא חתך השנים וכשחתך השנים, עיי' רש"י כאן ובדף מ"א א', רא"ש כאן, ב"י וב"ח וט"ז לבוש ואליהו זוטא.

דף מ' ע"ב

בגד שארגו בו ג' - ביאור דברי רש"י

א. גמ' מיתבי חסידים הראשונים כיון שארגו בה ג' היו מטילין בה תכלת. עיי' היטיב ברש"י ד"ה היו מטילין, וצ"ע דמתחילה נקט דהחידוש דאין תולמ"ה מחמת שאין בה שיעור שיתכסה בה קטן ואח"כ פי' משום שלא היו לה אלא ב' קרנות דסופו שהקרן של עכשיו יהא רחוק מסוף הבגד. ועיי' רש"י שנתקשה בזה. ובשטמ"ק אות י"ד מחק תחילת דבריו, ועצ"ע הא גופא אמאי לא פי' משום דאין ראוי לכסות בו קטן.

ואמנם עיי' במרדכי סי' תתקמ"ב שהקשה על הגמ' דכיון שאין בה כדי לכסות קטן אמאי אפשר לעשות ציצית ותי' דכיון שדעתו לגומרה מחייב מיד. ונתקשו בהג' מהר"ם בנט ובקר"א דהא גופא הוכחת הגמ' דאין חסרון דתולמ"ע. ומהר"ם בנט נדחק דקושייתו על המקשן. והיינו כמש"כ התוס' דודאי גם המקשן סבר דאמרינן תולמ"ע כדלעיל, ולפי"ז גם התי' הוא רק למקשן, אבל לר"ה אמרינן תולמ"ע

אף שעתיד לגומרה. ולפי"ד עדיין קשה לרש"י אמאי לא פי' קושית הגמ' משום דאין ראוי לכיסוי. עוד צ"ב עיקר הטעם שבסופו לא יהא שם קרן והרי השתא שפיר הוי קרן.

ובטה"ק פי' דתני המרדכי קאי גם לר"ה דשפיר מהני טעמא דדעתו לגומרה גם לר"ה, ועיי"ש שביאר דחשיב בגד כיון שיש בו ג' אצבעות והיינו דאף שאין בו שיעור לכסות חשיב בגד רק שאינו ראוי לקיום המצוה, [וכ"מ מרש"י ד"ה כיון שארגו וכו' דמקרי בגד, ודו"ק] ולהכי אף שאינו ראוי לכיסוי עכשיו מהני טעמא דראוי לאחר שיגמר וליכא משום תולמיה"ע. ולהכי הוצרך לטעם שבסופו יהא הקרן רחוק ג', אמנם אי לאו דאין ראוי לכיסוי קטן הוי אזלינן בתר השתא דאיכא כנף בתוך ג' ורק משום דהשתא אין ראוי לכיסוי ועי"כ צריך לדון על שם סופו אמרינן דכיון דבסופו יהא רחוק ג' מהכנף הרי אינו ראוי. ולפי"ז למסקנא שהטילו הציצית לאחר שפצעו בו ג' יהא כשר אף אם אין עכשיו שיעור לכיסוי, דנידון עיי"ש סופו. שו"ר כעיי"ז בשו"ת נחפה בכסף סי' א' ועיי"ש שביאר ע"ד הטה"ק בפשיטות טפי דס"ל רש"י כתי' המרדכי מה שאין בו שיעור לא איכפ"ל כיון שעומד לגמרו מקרי ראוי לציצית, ומש"כ דאין בו שיעור היינו להכריח דע"כ אח"כ יעשהו גדול כפי השיעור ונמצא דאין הציצית במקום הראוי לכנף. ולתי' הגמ' באמת מיידי דעדיין אין בו שיעור אלא דמ"מ כיון שהוא בתוך ג' לשיעור הרי הוא במקום הכנף.

הטיל למוטלת - טוש"ע סי' י' ס"ו

א. גמ' אמר רב זירא הטיל למוטלת כשירה עי' פרש"י דאחר שהיו לה ד' ציציות הטיל עוד ד' אחרים כשרים אם פסק לקמאי. והרא"ש הביא ל"א בשם רש"י ואע"ג דכי עביד ג' בתראי אכתי לא בטיל קמאי וכו' דכי הדר עביד לרביעי ובטיל הנך קמאי לא קרינן בהנך ג' ראשונות שבאחרונות תולמיה". ולכאורה זה רק במכוון לבטל וצ"ע. ועמדו הפוסקים בחילוק בין ל"ק לל"ב. ועי' ב"י שהביא מהרי"י אבוהב דל"ב כשר רק כשהרביעי נעשה אחר שפסק לקמאי דנעשה בכשרות. והב"י תמה עליו עיי"ש. והב"י פי' דאין חילוק בין ל"ק לל"ב אלא בפירוש השמועה דל"ק אם פסק לקמאי קודם שנעשה כנף רביעי כשר ול"ב אף בזה אין כשר אי לאו משום סברת רבא. וצ"ע לתרוויהו מה יועיל הרביעי הרי בעינן עשיה לכל הדי' ציציות. ועי' להלן.

והב"ח פי' דפליגי מה היא העשיה, דל"ק העשיה היא בקציצה כמבואר ברש"י ותוס' ולפי"ז מהני להכשיר גם לקמאי עיי' קציצת בתראי. אבל לל"ב הקציצה ל"ה עשיה [כן מפורש בסוף דבריו] אלא התליה היא העשיה דכיון שנתכוון לבטל לקמאי הרי הם לצורך מצות ציצית ולכן רק כשהטיל הרביעי הוי ביטול, וכתב דלפי"ז קמאי פסולים גם כשחתך בתראי, דרק לגבי הכשר בתראי מהני התליה ליחשב מעשה אבל לגבי קמאי לא מהני דכיון שביטלם ליכא עוד עשיה. [והיינו דמפרש דעצם כוונתו לבטל פוסל החוטין אף קודם שקצצם]. **והט"ז פי' כעיי"ז דל"ב ההכשר משום הביטול**, אלא דמפרש דהנפ"מ לגבי ההכשר האחרונים דאף קודם שקצץ הראשונים הוכשרו האחרונים דהתליה גופא הוי עשיה כיון שביטל הראשונים וליכא ב"ת. וצ"ע דהא כתב הרא"ש הטעם משום דאיכא ב"ת אין זה מעשה ומשמע להדיא דאין התליה נחשבת מעשה אלא הפסיקה שאח"כ. וצ"ע.

ב. אמר רבא השתא בבל תוסיף קאי מעשה לא הוי. עי' רש"י דכיון שאסור מה"ת לא חשיב מעשה וליכא משום תולמיה"ה הלכך כי פסיק לקמאי הויא עשייתו, והיינו דהפסיקה הויא מעשה אלא שאם כבר נעשה קודם בפסול לא מהני עוד עשיה להכשיר שכבר עשוי הוא ולא מוסיף בעשיה, אבל אי קודם לכן ליכא עשיה שפיר מהני הפסיקה.

ובתוס' ד"ה בבל תוסיף הקשו אמאי חשיב הפסיקה מעשה דמ"ש מסוכה דק"ל כשמואל דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתו, ולהני"ל כוונתם דהתם נמי לא הוי עשיה קודם לכן דהא סיכך במחובר ואפי"ה לא מהני קציצתו, ואולי יל"פ דהתם נמי אף דהוא מחובר נקרא סיכוך וחשיב שעשוי בפסול. ובסוכה דף י"א נראה דנחלקו בזה רש"י והריטב"א דלרש"י ילפינן לפסול מקרא דגרנך ויקבך ואיכל"מ כנ"ל, אולם מהריטב"א שם מבואר דבמחובר ליכא פסול אלא שאינו סיכוך ולפי"ז משמע דשמואל ס"ל דלעולם אין הקציצה עשיה וצ"ת.

ועי' חזו"א סי' ב' ה' דמ"מ אם הטיל קוף דליכא מעשה פסול, ור"ל דאף לרבא דמהני הפסיקה ליחשב מעשה אין זה עשיה גמורה אלא התליה היא עשיה, ורק שיש בה פסול ובעינן גמר עשיה בכשרות ולזה מהני החיתוך בכשרות דהוי גמר עשיה. ועי' מאירי סוכה דף ג' ודרכי משה סי' תרכ"ו בשם הכל בו. ולדברי החזו"א יל"פ החילוק מסוכה להיפך מהני"ל דהכא אף דאיכא ב"ת ולא חשיב עשיה מ"מ הוי קצת עשיה ולזה מהני קציצה דהוי גמר העשיה משא"כ במחובר דלא חשיב עשיה כלל להכי אין הקציצה עשיה. [אמנם אי נימא דבמחובר נמי איכא עשיה שפיר קשיא לתוס' ואפשר דבזה גופא נסתפקו התוס' ולכך כתבו דלא דמי וצ"ע].

ועי לעיל דמהרי"א פי' בל"ב דרש"י דבעינן שעשית הרביעית יהא אחר אחר הקציצה של הראשונים וצ"ב איך מהני להכשיר ג' הציציות האחרות. ובבימ"ד אמרו ע"ד הנ"ל דשפיר איכא עשיה גם בג' ראשונות אלא כיון דאיכא פסול אין זה עשיה גמורה ולזה מהני עשיה בציצית הד'. וכעין מש"כ החזו"א.

ובעיקר סברת רבא [לפרש"י] צ"ע אמאי בנתכוון להוסיף לא חשיב מעשה, ועי' קר"א שעמד בזה. עוד הקשו האחרונים דהא לא עבר בבית אלא כשלבש וכ"ז שלא לבשם שפיר הוי מעשה עי' קר"א שם וארה"ח אר"י ד'. וכבר עמד בזה בשטמ"ק אות ג' וצל"ע.

ג. **שם מתקיף לה ר"פ ממאי דגברא לאוסופי קא מכוון דלמא לבטולי מכוון וב"ת ליכא מעשה איכא.** ופרש"י דכיון דמכוון לבטולי ליכא ב"ת והדק"ל דהוי מעשה בפסול ואיכא משום תולמ"ה. [והתוס' נתקשו דהא אף בלא כוונה איכא ב"ת ותי' דבכיון לבטל גרע. וכוונתם לכאורה דהוי כוונה הפכית, ועי' להלן. ולפי"ז נמצא דר"פ פליג על רבא וס"ל דהטיל למוטלת פסולה, ורק במכוון להוסיף כשר. אולם להלכה פסק הרא"ש כרבא, ועי' ב"י שצידד דבמכוון לבטל מודה רבא ופלוגתתם מיירי בסתמא אי חשיב מכוון לבטל או לא, אלא שבטור מבואר לדעת הרא"ש דבכל גווני כשרה, וצ"ב דהרא"ש פי' כטעמא דרבא משום דאיכא ב"ת ובמכוון לבטל הרי ליכא ב"ת. ועי"ש בב"י שם בתחילת דבריו שצידד דכיון שאם מכוון להוסיף לא חשיב מעשה ומהני קציצת הציצית אח"כ משו"ה גם במכוון לבטולי לא חשיב מעשה, ולפי"ז א"ש. [ואף שכתב שם שזה דוחק כנראה שזה רק לסברתו אבל להטור ע"כ צ"ל כנ"ל וצל"ע]. והב"ח כתב דלרבא גם כשכיון לבטל איכא בל תוסיף כדאמרין בעירובין שאף בלא כוונה איכא ב"ת. והיינו כקושית תוס' על ר"פ, ולא ס"ל כתירוצם. עוד עי' בשפ"א דהא גופא קושית ר"פ דאף במכוון לבטל איכא ב"ת. ועי"ע חזו"א ג' י"ז דגם לרבא אין עבירה דב"ת ומ"מ אין זה צורת המצוה ולהכי פסול.

והרמב"ם פי"א ה"ט פסק להיפך דבנתכוון לבטל האחרונים כשרים כשקצץ הראשונים, אבל בכיון להוסיף כולם פסולים. וקשה מהגמ', ועי' ב"י דלהרמב"ם כוונת רבא דלא כרש"י אלא אדרבא כיון דעובר בב"ת ע"כ דחשיב מעשה ולכן ליכא משום תולמ"ה ור"ל דאיכא עשית ציצית בכשרות אלא דאיכא פסול צדדי. ולר"פ במתכוון להוסיף הוי מעשה בפסול, ובמתכוון לבטל חשיב מעשה בכשרות דדעתו שיהא רק החוטין השניים.⁴¹

והט"ז ס"ק י' כתב דהרמב"ם מפרש איפכא דכוונת רבא להכריח דבאמת ליתא לדרי"ז דכיון דאיכא ב"ת ע"כ חשיב עשיה בפסול, ור"פ אמר דשפיר איתא לר"ז דמיירי במכוון לבטל, והראשונים כמאן דליתנהו והוי מעשה בכשרות. ועי"ע במשכנ"י סי' י"ב כע"ז ופי' דרבא אמר דבשלמא בבעלת שלוש איכל"מ דליכא משום תולמ"ה כיון דעושה לצורך מצוה, אבל הכא דאיכא ב"ת דלא חשיב מעשה מצוה ודאי דפסול משום תולמ"ה דומיא דנחתך הקרן ודלא כר"ז. ור"פ חולק דכיון שנתכוון לבטל הוי מעשה מצוה ובהא אמר ר"ז דליכא תולמ"ה, אבל בכיון להוסיף פסול. ועי' חזו"א סי' ג' י"ז.

הכשר חוטין הראשונים

ד. **רש"י ד"ה הטיל וכו' כשרה בהני בתראי ואע"ג דהדר פסקינהו לקמאי.** וכתב הב"י דמשמע דאי לא פסק לקמאי ודאי כשרה משום קמאי, ונידון הגמ' לפסול משום תולמ"ה הוא רק אי פסק לקמאי ובעינן להכשיר משום בתראי. אמנם הרא"ש בשם רש"י כתב אי פסקינהו לקמאי ומשמע דבלא פסקינהו ודאי פסול. עכ"ד. והב"ח כתב דגם רש"י ס"ל הכי והרא"ש מבאר דברי רש"י. ולכאורה מפורש כן ברש"י דף מ"א ד"ה חדא זימנא וכו' וכל שכן בקמאי אי הוה פסיק לבתראי, ומבואר דקמאי נמי לא מהני אלא בפסק לבתראי וכ"מ ברמ"א. ועי' משכנ"י סי' י"ב. והטעם צ"ל משום בל תוסיף דכל המוסיף גורע. ובאמת גם הב"י כתב דאפשר דאם נתכוון להוסיף גם לרש"י פסולים. ומשמע דלדעת הרא"ש וכן לב"ח אף לדעת רש"י אף אם לא נתכוון להוסיף פסול. וצ"ע.

ולענין הכשר קמאי אחר שחתך השניות ג"כ לא ברירא, דהרמ"א נקט כהרא"ש, וכתב דקודם שחתך **הראשונות** פסול, ומדכתב שחתך הראשונות משמע דאם חתך השניות לא מהני להכשיר את הראשונות. וכן כתב הט"ז סק"ט בשם הב"י [וכ"כ בביהגר"א שם] וביאר

⁴¹ וצל"ע היכן מבואר בגמ' דר"פ פליג בכיון להוסיף, וצ"ל דרבא הכריח מדינא דר"ז דב"ת חשיב עשיה ור"פ דחה דאיכל"מ דדינא דר"ז במכוון לבטל אבל במכוון להוסיף באמת פסול משום תולמ"ה. עוד יל"ע אמאי לא פי' אליבא דרבא כרש"י דהקציצה חשיב עשיה ומתחילה ליכא עשיה, שו"ר בחזו"א סי' ב' ח' שעמד בזה.

דנתבטלו הראשונים ושוב א"א להכשירם, ור"ל דבשלמא בבתראי כיון דאיכא ב"ת ליכא מעשה ומהני פסיקת קמאי ליחשב מעשה אבל קמאי הא כבר נעשו אלא שנפסלו אח"כ משום שביטלם וא"א לחזור להכשירם. ולעיל הובא כן מהב"ח ל"ב ברא"ש דבתראי חשיב עשיה משום הביטול לקמאי ולפ"ז קמאי לא מתכשרי, אמנם לב"ח משמע הטעם דליכא עשיה דהפסיקה אינה עשיה אלא הביטול וזה ל"ש בקמאי, אבל להט"ז הטעם משום שכבר נפסלו א"א להכשירם, ומשמע דאין חסר בעשיה אלא שחל פסול משום ב"ת, ועי' להלן.

אמנם המ"א סק"ט פליג על הב"ח וכתב דגם לרמ"א אף הראשונות כשרות כשחתך השניות אלא נקט חתך הראשונות משום דקאי על דברי השו"ע דמייירי בכה"ג ע"י"ש. וכן הוכיח המשכנ"י מרש"י להלן מ"א הנ"ל. ועי' בלבו"ש ואלהיו זוטא דגם דעת הב"י כן ודלא כהט"ז, ורק לרמב"ם פסול. ומחלקותם במש"כ הב"י בסוד"ה והיכא משמע דווקא בפסקניהו לקמאי מכשר לבתראי אבל לא פסק לקמאי לא ועי"ש בשם הרמזים כשרה בארבע האחרונים כשיסיר הראשונים ומשמע להט"ז והגר"א דדוקא ד' האחרונים כשרים ודו"ק.

ה. הרמב"ם פ"א הט"ו כתב שאם נתכוון להוסיף אע"פ שחתך אחת משתייהן הרי זו פסולה שהרי כשהוסיף פסל הכל. והיינו משום דכל המוסיף גורע. אמנם הראב"ד שם חולק, דאינו פוסל את הראשונה ועי"ש שהביא מהגמ' בסנהדרין דאמרינן שאם הוסיף חוטינן באותו גדיל פוסל למ"ד קשר עליון דאורייתא וכתב דדוקא בכה"ג משום חציצה, שהרי למ"ד קשר עליון לאו דאורייתא אינו פוסל דהאי לחדיה קאי, וה"נ בהוסיף גדיל האי לחודיה קאי וכשרה.

ובסוגיא דסנהדרין פ"ח משמע דלא נפסל במטיל למוטלת, מדלא משכח"ל בזקן ממרא בציצית שנתכוון להוסיף בכה"ג, ועי"כ משמע דאינו פוסל, ועי' תוס' לעיל דף ל"ח שעמדו בזה וכתבו **דדלמא** בהטיל למוטלת לא אמרינן דהמוסיף גורע. וקשה להרמב"ם דס"ל דפוסל. וכן הקשה השאג"א ובגליון רעק"א על השו"ע. עי"ש. ועי' ח"י הגר"ח עה"ש"ס דאין הפסול משום כל תוסיף אלא דעצם התוספת מגרע בהכשר הציצית ותרוויהו פסולין והוי גרוע ועומד עי"ש בגמ'. ועי' חזו"א סי' ב' ד' וסי' ג' י"ז. ועצ"ב.

ולדעת הראב"ד דאמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי יל"ע אי כוונתו דאין ב"ת כלל או כתוס' דאף שעובר בב"ת אין פסול. ובחזו"א ג' י"ז כתב דס"ל כתוס', ועי' חזו"א סי' ב' ז'.

תוס' ד"ה והאמר הקשו מאי דס"ד דר"ז לית ליה תולמ"ה דמ"ש מהא דטלית שנקרעה, ותי' דהתם נתבטלה הנחתו, ויל"פ ע"ד החזו"א דהכא ליכא עשיה כלל, וכנ"ל דבקציצה לא מהני ליחשב עשיה גמורה אלא רק כשהיה מתחילה עשיה. ובשטמ"ק [אות ג' ואות ה'] כתב דדוקא הכא שו"ט אי אמרינן תולמ"ה משום דהציצית נעשו בפסול משא"כ הכא הציצית כהלכתה אלא שהטלית פטורה. ויל"פ דהכא כיון דהציצית כהלכתה אלא שהטלית פטורה איכא עשיה אלא דאינה גמורה ולהכי מהני קציצה. וגם למסקנא דהכא איכא ב"ת וליכא עשיה אבל בעלת שלוש פסולה משום תולמ"ה, הביאור דהיכא דאיכא עשיה בפטור נמי חשיב עשיה גמורה וכבר נעשה בפסול.

עי' לעיל דנחלקו רבותינו בפסק לבתראי אם הוכשרו קמאי, דהט"ז כתב דכיון שנתבטלו אין חוזרין לכשרותם, וביד אפרים תמה דמאי גרע קמאי מבתראי דהוכשרו אחר שהיו פסולים משום דהקציצה היא עשיה וה"נ נימא בקמאי. ונדחק דהוי כנראה ונדחה. ובלבושי שרד פי' דבנעשו בכשרות ונפסלו גרע, ור"ל דכיון שכבר היה עשיה לא בטלה גם כשנפסלו אלא חל פסול ותו א"א להכשיר ע"י עשיה נוספת, משא"כ בבתראי דלא חשיב עשיה משו"ה כשקצץ אח"כ לקמאי הוכשרו.

והמ"א ס"ל דגם קמאי חזרו לכשרותם. וביאר בלבו"ש דתולמ"ה לא פסל אלא כשתחילת עשייתו היה בפסלות, וצ"ב. ואולי כוונתו דלמ"א אין הפסול שחל אח"כ פוסל העשיה אלא דחל פסול בציצית משא"כ כשנעשה בפסול. ועצ"ב.

ובשו"ע סעי' ב' הביא דטלית בעלת חמש כנפות שעשה ציצית בכולן פסול, וכתב הט"ז ס"ק ו' דיכול לחתוך אחד דהאחרים לא נעשו בפסול וסיים שכן יש ללמוד מהטיל למוטלת, וכ"כ המ"א שם. ור"ל דכשהפסול חל אחר העשיה כשביטל הפסול הרי הוא חוזר להכשרו, והחמישית שפסלה הרי חתכה. אך הקשה הלבו"ש דזה דומה לראשונות ולט"ז התם אין חוזרים להכשרם. ותי' דהתם אין הפסול בכל הד' כנפות אלא בחמישית ורק הכא דבאותו כנף נתן עוד ציצית הרי זה הוספה בציצית עצמה ופוסל את כולו. ושוב אין חוזרין להכשרם. אלא שעדיין הקשה הלבו"ש דמה שלמד זאת הט"ז מהכא זה א"ש רק על החמישית עצמה ולא על הנותרים, וצ"ל.

עי' לעיל דבתוס' פי' דבנתכוון לבטל ליכא ב"ת אף למ"ד דלעבור אין צריך כונה ונתבאר משום דהוי ככוונה הפכית אמנם העירו מהאחרונים שהוכיחו מסוגיא דעירובין מדלא אמרינן דהבא בדרך בע"ש יניח ב' תפילין ויכוון שלא לצאת ועי"כ דאף בכוונה הפכית

איכא ב"ת [והטעם משום דאף בכוונה הפכית דלא יצא מ"מ הוי מעשה מצוה ואכמ"ל] וקשה מהתוס'. ועי' עונג יו"ט סי' י' שעמד בזה ותי' דהכא דאם לא יכוון לבטל תרומתו פסולין א"כ הכוונה מהני להכשיר ולא לפסול. ע"ש.

והנה בפמ"ג סי' י"א א"א ג', כתב דחוטין שזורין שנתפרק השזירה ועכשיו יש יותר חוטין, יאמר בפירוש דלא ניחא ליה בזה כמשי"כ התוס' דבאומר בפירוש אין פסול בהוספה, והו"ד בביאור"ל שם [ד"ה ונעשו]. ובחזו"א ג' ט"ז כתב דכוונה לביטול לא מהני דהא גם בלא כוונה איכא ב"ת וכמשי"כ התוס', ורק במוסיף גדיל מהני מה שמכוון לבטל דהאי לחודיה קאי. ומשמע דמפרש דבמכוון לבטל מהני משום שאין זה הוספה משא"כ במוסיף חוטין אף שמתכוון לבטל ע"כ איכא הוספה. אבל להני"ל דטעמא משום כוונה הפכית אין לחלק וכהפמ"ג והמ"ב.

עוד כתבו בפמ"ג וביאור"ל שיחתוך הציצית דקציצה מהני להכשיר ואף לרמב"ם והשו"ע דלא מהני קציצה הוא רק בנתכוון להוסיף. ובחזו"א שם חולק דרך בגדיל אחר דהפסול הוא חיצוני מהני קציצה להכשיר, אבל אם באותו קשר הוסיף חוטין נפסל הקשר, והיינו דלא מהני הקציצה ליחשב עשיה גמורה, אלא רק הכא דאיכא עשיה אלא דחסר עשיה בכשרות מהני החיתוך להכשיר. וע"ע להלן. ויתכן שגם הפמ"ג מודה דאינו עשיה גמורה אלא דגם בהוסיף חוטין אף שהם באותו הקשר ופסול משום תוספת מ"מ הוי עשיה אלא דפסולה ושפיר חשיב קשר אלא דבעינן עשיה בכשרות.

גמ' תכלת אין בה משום כלאים ואפי' בטלית פטורה ומסקינן דהיינו הטיל למוטלת. ומשמע דאף קודם שפסק לאחד מהם אין בו משום כלאים, ובחזו"א סי' ג' י"ז הקשה דהרי למצות ציצית אי"צ אלא אחד מהם ותי' דכיון שהותר כלאים אין נפ"מ אי מוסיף חוטין אמנם למבואר בתוס' לעיל דבעינן למיגו ובפרט לתוס' כתובות דרך ב' חוטין מהני מיגו ולא בד' חוטין לבן משמע דאיכא איסור נוסף בכל אחד. ע"ש. ואפשר דכיון שכל אחד ראוי לקיים בו המצוה אם יבטל השני חשיב ציצית וצ"ע. עוד כתב בחזו"א שם דמהכא משמע דנקטינן דלא כרבא אלא אף בלא חתך כשר, או כהראב"ד דאף כשלא פסק אחד מהם כשר ורק בל תוסיף איכא, וצ"ע.

אמנם מרש"י להלן משמע דאף כשלא חתך אע"פ שאין מקיים המצוה ליכא איסור כלאים, ועי' שם ד"ה אלא מאי דכי שרא רחמנא לגמרי אישתרי, וכ"מ לשון הגמ' דאף בטלית פטורה. וע"כ דלענין כלאים אף קודם שפסק אין עובר בכלאים וכדפרש"י דכולהו ציצית מיקרו. ואע"ג דהשתא אין ראוי לקיום המצוה צ"ל דזהו פסול חיצוני אבל החפצא הוא ראוי למצוה.

עשאה מן הקוצים - תליה שלא לשם ציצית

בגמ' להלן מ"ב ב' עשאה מן הקוצים פסולה וכ"ה בסוכה דף ט' א'. ופרש"י דהיינו חוטין התפורין לבגד ועושה מהן ציצית. וכן פרש"י לדין הגמ' דף מ"א א' טלית שנקרעה תוך ג' לא יתפור, דהיינו שמא יעשה הציצית מחוט התפירה ואיכא משום תולמ"ה, וכ"כ בדף מ' ע"ב דסדין בציצית דפטורה משום שמא יקרע בתוך ג' והיינו כנ"ל שישתמש בחוט התפירה ופסול משום תולמ"ה.

אולם במשי"כ רש"י דהגמ' דף מ' מיירי בעשה ציצית מחוט התפירה ובה פסול משום תולמ"ה, התוס' פליגי דאין הפסול משום תולמ"ה אלא משום דבעינן תליה לשמה, וכדהוכיחו בדף מ"ב ב' דהא רב דס"ל דעשאה מהקוצים וכו' פסולה אף דס"ל דקציצתן זו היא עשיתן ואיכא עשיה, וע"כ משום דבעינן תליה לשמה. והאחרונים הקשו [עי' מלו"ה ומשכנ"י] דהא אגן קי"ל כשמואל דקציצתן לאו עשייתן ולדידיה שפיר אמר רש"י דאיכא משום תולמ"ה. ובשלמא בסוגיא בדף מ"ב דקיימא לרב בעינן למימר דהפסול משום דאינו לשמה אבל הכא שפיר י"ל משום תולמ"ה. ובפשוטו לק"מ דשמואל נמי מודה באיכא קשירה דהוי עשיה כמו קציצה לרב וא"כ גם לדידיה אין לפסול משום תולמ"ה אלא משום דבעינן לשמה. אמנם החזו"א ס"ל דלשמואל לא סגי בקשירה אלא כל עשיה בעינן שיהא בכשרות [ויתבאר להלן], ולכן פ"י דכוונת התוס' דמרב נשמע דאף בלא זה פסול משום דבעינן תליה לשמה.

ועיקר הדין דבעינן תליה לשמה אף דאין בזה משום תולמ"ה. כן מוכח בגמ' סוכה דף י"א ע"א דתלאן ואח"כ פסקן כשר, ומקשינן מינה למ"ד דקציצה לאו היינו עשייתן, וע"ש בגמ' ורש"י דמיירי שפסקן אחר הקשירה אבל אם פסק קודם הקשירה איכא עשיה משום הקשירה וגם למ"ד דקציצתן לאו עשייתן כשר, ואף דבעינן תליה לשמה צ"ל דאף בחוט אחד חשיב תליה לשמה משא"כ בעשאה מהקוצים דליכא תליה לשמה כלל. ובדעת רש"י עי' עמק ברכה דיני ציצית ז' דאי משום לשמה הוי מהני מה שעושה אח"כ שע"ז הוי הציצית לשמה ורק משום תולמ"ה פסול דבעינן שיהא לשמה משעת עשיה, אך צ"ע דהא בתליה אין פסול תולמ"ה אלא רק בקשירה כנ"ל. ולחזו"א א"ש.

ולכאורה הביאור דאף שאי"צ עשיה מ"מ בעינן שכל חלק מהעשיה יהא לשמה, אולם צ"ע דבסוכה דף ט' ילפינן דבעינן לשמה מקרא דתעשה לך לשם חובך וכיון שאי"צ עשיה בתליה דווקא מנלן דבעינן תליה לשמה, ועי' בלבוש סי' י"א דקרא דתעשה ולא מן העשוי מיירי בגדילים ולא קודם אבל ועשו להם מיירי גם בתחיבה, ועי' ביאווה"ל סי' י"ד ד"ה לא יברך. ולפי"ז משמע דבעינן עשיה גם בתחיבה אלא דלכא פסול תולמ"ה. ובחזו"א סי' ג' י"א וס"ק ט"ז הוכיח מזה דבעינן עשיה בתליה אלא שאי"צ עשיה בכשרות וסגי בגמר עשיה בכשרות אבל תליה עיי' קוף לא חשיב עשיה.

תלאן ואחר כך פסקן - טושו"ע סי' י"א סי"ג

א. בגמ' סוכה דף י"א פליגי רב ושמואל בסיכך במחובר אם קציצתן זו היא עשייתן, ואמרינן דה"נ בציצית שתלאן חוט אחד ואחר כך פסק ראשי החוטין שלהן לשמואל פסולין דלא אמרינן פסיקתן זו היא עשייתן וכן מסקינן להלכה כדאיתא בברייתא שם. וה"נ בתחב [ד' חוטין] לב' קרנות ואח"כ פסק ראשי חוטין לשמואל פסול.

אמנם אם פסק ואח"כ קשרן אמרינן התם דאף לשמואל כשר. וכ"כ הרי"ף ורש"י שם דמה דפסל שמואל הוא בלא פסקן עד אחר הקשירה [נמש"כ רש"י שעשה כל הגדילים וקשריהם כתב הב"י סי' י"א וכ"ה בביהגר"א דלאו דווקא דמה"ת אי"צ אלא חוליא אחת וקשר אלא קמ"ל דלרב אפי' כה"ג כשר, אמנם החמד משה חולק בזה, עי' להלן].

אולם הב"י הביא מרבינו ירוחם דצריך שיחתוך החוט קודם שיתחוב ואם חתכן אחר שתלאן פסולים ופשטות דבריו דאף בתחיבה לבד קודם קשירה פסול. ועוד עיי' שם הביא בשם הכל בו והא"ח שאם לא פסקן קודם שיתנס בכנף פסולה, ומשמע דלא סגי בקשר אחר הפסיקה, וכ"מ ממש"כ אח"כ שר"י כתב שאם פסקן קודם קשירה כשרים, ומשמע דאינהו סברי דפסול. אך הב"י כתב דא"א לומר כן דהא בגמ' מוכח דסגי בפסק קודם הקשירה וכהרי"ף ורש"י. ועי' מה שהביאו הא"ח והכל בו מר"י הוא פירוש לדבריהם, וגם רבינו ירוחם שכתב שצריך לחתוך ואח"כ לתחוב הוא רק לעצה טובה, ומש"כ דתלאן ואח"כ פסק פסול לא מיירי בתחיבה לבד אלא שקשר גי' [ולכאורה ר"ל דתלאן הוא בחיבור לבגד, אך לפי"ז גם קשר הסמוך לכנף מיפסל ולהלן בב"י לא כ"כ]. וגם מש"כ בטור שאם כרך ואח"כ חתך פסולה, פי' הב"י דכרך היינו שגם קשר דבלא זה לא מיפסל דהא קי"ל קשר עליון דאורייתא, ור"ל דכל זמן שלא נגמר העשיה אפשר להכשירו. [ועי' בביהגר"א בשם הנמוק"י דכריכה בלא קשירה לאו כריכה היא ועי' רש"י דף ל"ט ובמש"נ שם ולפי"ז אי"ש לשון הטור]. ובביהגר"א כתב גי' דפסק ואח"כ קשר מהני אף לר"י, אלא דפי' דלכתחילה לא התירו בפסקן אחר התליה אלא בדיעבד, ולא כהב"י דהוי עצה טובה בעלמא.

ב. ובמשכנ"י סי' ט"ז כתב שדברי הב"י דחוקים ופי' דברי ר"י והא"ח והכל בו כפשוטם דבעינן תליה דוקא אחר שחתך ואל"כ פסול. וביאר הטעם דבעינן עשיה בכשרות בכל חלק מהעשיה, והוכיח כן מהא דבעינן תליה לשמה ולא מכשרינן במה שנעשה אח"כ לשמה. ועיקר הדבר מבואר גם בחמד משה עיי' שהוכיח כן מהטור שכתב דאם כרך ואח"כ חתך ולא משמע כהב"י דהיינו כרך וקשר. [ועי' במור וקציעה דפי' דר"י חשש לשיטות דקשר עליון לאו דאורייתא, ונמצא דבתליה לחוד נגמר המעשה ונפסל משום תולמ"ה וכ"מ בלבוש סי' י"א י"ד, ולדבריו בעיקר הדין נקטינן כהב"י והגר"א דאי"צ עשיה אלא בגמר ההכשר].

ומה שהוכיח הב"י מהגמ' דבפסק קודם קשירה כשר, כתב המשכנ"י שם דמיירי דווקא בד' חוטין שתחבן בב' קרנות אבל בחוט אחד שפסקו אחר התחיבה פסול, וה"ט דבאיכא ד' חוטין חשיב עשיה מעליא דראוי לכנף אחד, משא"כ בחוט אחד לא הוי עשיה כלל. ועיי' שהאריך. [אמנם העירו דמרש"י משמע דגם הא דתלה בב' קרנות משמע דמיירי בחוט אחד כפול שלא פסקו, ויל"ד].

ועי' בחזו"א סי' ג' י"א שהאריך להקשות על הב"י, וכתב כהמשכנ"י דמהא דבעינן תליה לשמה עיי' דבעינן עשיה בכל חלק מהכשר הציצית ואיכא פסול תולמ"ה. אמנם במה שהוכיח הב"י מהגמ' דפסק קודם קשירה כשר, כתב החזו"א דהיינו קודם קשר ראשון שהוא החיבור לבגד, [והוכיח כן דאי נימא דדווקא קשר שאחר הגדיל איכא פסול הו"ל לגמ' לפרש דקמ"ל דאף לאחר הקשר הראשון מהני פסיקה]. והנה לדבריו נמצא דבתחיבה בעלמא מודה להב"י דאי"צ עשיה וכדאמרינן פסקן ואח"כ קשרן כשר. [ודלא כהמשכנ"י דמפרש הגמ' רק בתחב בב' כנפות] ולפי"ז בתחיבה גם אי"צ לשמה ורק בקשר המחבר לבגד בעינן לשמה ועשיה. ודין עשאה מהקוצים נמי מיירי שכבר נתלו בבגד שלא לשמה והוי עשיה בפסול אבל תחיבה בעלמא אי"צ עשיה לשמה. ולפי"ז הא דאמרינן בסוכה י"א דס"ד דתחיבה בב' כנפות פסול משום דבעינן כנף בשעת פתיל צ"ל דלמסקנא אי"צ כלל תחיבה וצ"ע.

ג. אולם מה שלמדו המשכנ"י ובחזו"א מדין לשמה לתולמ"ה, הנה בתוס' דף מ"ב ב' מבואר דבעשה מן הקוצים ליכא פסול תולמ"ה ומ"מ בעינן לשמה [וכן הוכיח בבאור"ה סי' י"ד ד"ה לא יברך]. ומבואר דאף דבעינן לשמה מ"מ אי"צ עשיה בכשרות, וכהב"י והגר"א. ועי' בחזו"א שם שנדחק דאמנם שייך לפסול משום תולמ"ה, אלא כוונת התוס' להקשות על רש"י דאי"צ לדין תולמ"ה דתיפול"ל משום דלא הוי לשמה, ור"ל דהיכי דהציצית עכשיו כשרה אלא שבשעת עשיה היתה פסולה בעינן לדין תולמ"ה אבל הכא דעכשיו ליכא עשיה לשמה הרי עכשיו הוא בפסול ולא משום דעשוי מקודם בפסול [ועי' אבני"ז סי' תע"ה]. ובמשכנ"י שם פי' דדברי התוס' רק לרב דאמרין קציצתן זו היא עשייתן, אך צ"ע דא"כ ל"ק קושייתם בדף מ' ב', דמנלן דסוגיין כרב וע"כ משמע דקיימי גם לשמואל.

ד. ובשו"ע סי' י"א סי"ג כתב שאם כרך וקשר ואח"כ פסק פסול משום תולמ"ה. ועיי"ש במ"א וביהגר"א דדוקא בתרווייהו דמה"ת כבר נגמר העשיה תו לא מהני עשיה בכשרות, אבל בכרך או קשר לחוד לא נפסל דלא נגמר העשיה בלא קשירה וכריכה. וזה כנ"ל דלא בעינן עשיה בכשרות אלא בגמר העשיה. אמנם העולת תמיד כתב כרך או קשר, ועי' א"ר. ובחזו"א הסכים עם העו"ת וכנ"ל דבעינן בכל עשיה שלא יהא תולמ"ה וכהמשכנ"י, ולכן בקשר סמוך לכנף לחוד אף אי נימא דלא חשיב קשר עליון מ"מ כיון דבזה הוא החיבור לבגד איכא משום תולמ"ה⁴². אמנם לדבריו בכריכה לחוד לא חשיב גדיל בלא קשר וליכא משום תולמ"ה, וכנראה משום דהוי חצי מעשה וכמו בתחיבה לחוד⁴³, אבל להעו"ת מבואר דאף בכריכה לחוד אם לא פסקן פסול משום תולמ"ה ויל"ע אי משום דס"ל דכל חלק צריך שיהא עשיה [וכהמשכנ"י דאף בתחיבה לחוד בעינן תולמ"ה], או דבכריכה לחוד הוי גדיל. וצ"ע.

ה. לעיל הובא דרש"י בסוכה כתב דפסק לאחר הקשירה דפסול היינו לאחר כל הגדילים וקשריהם והב"י כתב דלאו דווקא הוא אלא בקשר אחד לאחר החוליא כבר נעשה בפסול. אמנם בחמד משה כתב דכל זה רק אם לא קשר אלא קשר אחד אבל אם אח"כ עשה עוד קשרים ליכא משום תולמ"ה דמה"ת הא סגי בחוליא אחת וא"כ דל מהכא הקשר הראשון יוכשר בקשר השני. ושפיר כתב רש"י שעשה כל הקשרים שרק בכה"ג פסול. והיינו דאף דקשר הראשון פסול לא גרע מלא עשה הקשר כלל ויוכשר בקשר השני. ועי' גליון רעק"א לשו"ע סי' י' שכתב כן ודלא כדמשמע במ"א שם. אולם פשוט הב"י והגר"א כהמ"א [דדוחק לומר דהשו"ע מיייר בלא קשר אח"כ, וק"ק על רעק"א שהקשה על המ"א] והטעם צ"ל דכיון שחיבור הבגד כבר נעשה בפסול לא מהני עוד קשר להכשירו דאין עשיה אחר עשיה וכבר עשוי בפסול. ולכאורה מבואר כן בגמ' בהטיל למוטלת דכשר משום דבל תוסיף לאו מעשה הוא ומשמע דבלא"ה פסול אף שהקציצה חשיבה עשיה כפרש"י ותוס' שם, וצ"ע היטיב בזה.

ו. בביהגר"א הוכיח דסגי בקשר אחר הפסיקה מהא דרב מכשיר בקציצה לאחר הקשירה, ושמואל לא פליג אלא דקציצה דאינה עשיה אבל כל דהוי מעשה המכשיר ודאי נקרא מעשה⁴⁴. ומשמע דר"ל דקציצה אינה עשיה כלל בהכשר הסוכה או הציצית משא"כ קשירה, ועוד יל"פ דכל שגמר העשיה בכשרות חשיב עשיה משא"כ בקציצה אחר הקשירה דכבר נגמר בפסול א"א לחזור להכשירו דאין עשיה אחר עשיה. ובחזו"א שם חולק על הגר"א עיי"ש. ולכאורה כוונתו דבהא גופא פליגי דלרב סגי בגמר העשיה ולשמואל בעינן שכל העשיה יהא בכשרות ועי'.

⁴² והנה כאן כתב דאף אי לא מקיים בזה קשר עליון מ"מ הוי עשיה, אולם באמת לשיטתו להלן ס"ק י"ג מקיים בזה נמי קשר עליון דלכו"ע מהני גם סמוך לכנף אלא דבעינן קשר אחר החוליא משום הגדיל [אמנם זה דלא כהנמוק"י עי' משי"כ לעיל דף ל"ט], ומ"מ לדברי הב"י והגר"א דתולמ"ה אינו פוסל אלא בגמר העשיה ולא בכל חלק מהעשיה, אפי' אי נימא דמקיים בזה קשר עליון מ"מ כיון דבלא כריכה לא נגמרה העשיה ליכא פסול תולמ"ה. כ"נ בפשוט. ועי' בפמ"ג א"א כ' דבגמ' ל"ט משמע כהעו"ת דקשר עליון בלא חוליא נמי הוי קשר דהקשר גופיה הוי גדיל, ומשמע דגדיל היינו חיבור החוטין אולם צ"ע דהא בעינן נמי כריכה. ואולי סל דבכל עשיה בפ"ע איכא תולמ"ה, וצ"ע.

⁴³ הנה למה שנראה בדברי החזו"א דמה שצריך לשמה צריך שיהא בכשרות, לפי"ז כשם שכריכה בפסול אין פוסל משום תולמ"ה כיון שגמר אותה עשיה דהיינו הקשר עשה לשמה כשר. אמנם להגר"א דחלוק לשמה מתולמ"ה איכל"מ דלענין לשמה בעינן שכל חלק יהא לשמה. והנה עי' מ"ב סי' ל"ב ס"ק י"ז שאם כתב חצי אות שלא לשמה כגון שנפל דיו ונכתב חצי אות והשלימה לשמה, לדעת הב"י ורמ"א באבהע"ז כשר, וחזינן להדיא דעכ"פ באותה עשיה מהני גמר העשיה לשמה.

⁴⁴ ועוד הוכיח כן מהגמ' סוכה ט"ו דבנשרים שנעשו לשם תקרה מפקפק או נוטל אחת מבנתיים ומבואר דאף דלא סתר הסיכוך כיון שגמר בהכשר כשר. [ובמשכנ"י שם כתב לדחות דפקפק הוי כסתירה]. וראיתי בשי' הגר"י סטפנסקי שליט"א להעיר דהתם הוי גמר אותה עשיה ולהנ"ל כשר אף אם תחילת אותה עשיה לא היתה לשמה.

טלית שנקרעה

דף מ"א ע"א

ע"י רש"י כאן ולעיל מ' ע"ב וכן בתוס' שם, רא"ש סי' י"א בשם רב עמרם, נמוק"י, טור סי' ט"ו וב"י ושו"ע שם. וע"י פמ"ג משב"ז ד' סיכום השיטות.

לדעת רב עמרם - אי בנפסק הבגד פסול רק הציצית שהיתה שם משום תולמ"ה, או גם אי יטיל ציצית אחרת פסול משום דאין התפירה חיבור, ע"י ב"י וע"י ט"ז וביהגר"א שם. חזו"א סי' ג' ס"ק י"ט כ"ב.

גמ' טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש לא יתפור. לרש"י כאן ולעיל מ' ע"ב מיירי אף שנקרע משהו ולא יתפור משום גזירה דיש לחוש שיעשה ציצית מחוט התפירה ואז יפסל משום תולמ"ה, וע"י לעיל. וכתב הרא"ש סי' י"א שלפ"ז בטלית של צמר מותר לתפור שאין לחוש שיעשה מזה ציצית שהרי אין רגילים לתפור בחוטי צמר. וע"י תרוה"ד שלדברי רש"י אף אם לא נקרע הבגד אסור לתפור סביבות הנקב דיש לחוש שיעשה מחוט התפירה ציצית. וע"י שו"ע סי' ט"ו ס"ב. ולדעת רש"י אם נקרע לאחר שהטיל הציצית יהא מותר לתפור, וע"י ארחות חיים שנראה שנסתפק בזה.

והגזירה דלעיל שמא יקרע הבגד לכאורה קיימא לרבנן דלר"מ הרי אין לחוש שיתפור ולרבנן אע"ג דלהלן לא גזרו מ"מ בפשתן דאיכא חשש כלאים גזרו. אמנם לגירסתנו בתוס' לעיל מבואר דאף לר"מ גזרו וע"י טה"ק דגזרו שמא יעבור ויתפור וע"י בה"ז שם ושטמ"ק כאן ובפמ"ג משב"ז ד'.

והתוס' לעיל מ' ב' פ"י דאסור מעיקר הדין, ולדבריהם מיירי שנקרע אחר שהטיל הציצית [ע"י שטמ"ק אות י"א] ופסול משום תולמ"ה דכיון שנקרע בטל ממנו שם כנף. וכ"כ הרא"ש ונמוק"י בשם רב עמרם, [וע"י ביהגר"א דרש"י ותוס' לשיטתיהו אזלי]. אמנם כתבו הפוסקים דפליגי התוס' ורב עמרם בפ"י הגמ', דהתוס' פ"י דתוך ג' היינו שנקרע הכנף לרוחב הבגד ובסוף הקרע נשאר חיבור לבגד, ואם נשאר חיבור לאורכו ג' על ג' חשיב חיבור וכאילו כל הבגד מחובר, אבל אם לא נשתייר ג' כמאן דפסיק דמי ובטל הכנף. אבל הרא"ש והנמוק"י הביאו בשם רב עמרם דשיעור ג' היינו במקום הקרע גופא כלומר דלא נקרע בסופו אלא נשאר מרוחב בגד ג' ולפ"ז מבואר בב"י דמיירי שנפסק הבגד לגמרי ואפ"ה אם נשאר בו ג' חשיב בגד ולא בטל ממנו שם ציצית ואם אין בו ג' על ג' לית ביה שיעור בגד וכמאן דליתיה. וע"י שהביא מהמרדכי סי' תתקמ"ח שאם נשתייר כל שהוא כשר וכ"ה ברבינו ירוחם, וכתב הב"י שזה כר"ע, והיינו דלר"ע אף אם לא נשאר חיבור ג' לבגד כשר כיון שיש בו עצמו שיעור בגד לא בטל שם כנף מינה ולדעתו הוסיף המרדכי דאם נשאר חיבור לבגד כ"ש אף דליכא בו עצמו שיעור בגד כשר, משא"כ לתוס' דבעינן חיבור לבגד בשיעור ג' ואם ליכא חיבור אף בנשאר בכנף ג' פסול. וע"י חזו"א ס"ק י"ט. [מיהו הב"י שם כתב על דברי התוס' דהיינו כר"ע, וצ"ע מהנ"ל. וצ"ל דהיינו רק בעיקר הפירוש דפסול מעיקר הדין משום דליכא שיעור בגד ודלא כרש"י, אבל באמת חלוקים הם בדין. שו"ר בביהגר"א שתמה על הב"י]. אמנם הט"ז כתב שגם לר"ע מיירי שנשאר חיבור לבגד ודלא כהב"י.

תפירה אי הוי חיבור - מחלוקת הפוסקים אליבא דהרא"ש

הנה פשטות התוס' ורב עמרם דהפסול הוא בציצית דכיון שלא נשאר חיבור לבגד בטל שם כנף ממנו ובטל הציצית ולהכי פסול משום תולמ"ה, אבל אם יעשה ציצית לאחר שתפרה לבגד כשר. וכ"כ הנמוק"י בשם ר"ע. אולם הרא"ש כתב ולא רמינן ביה ציצית ואי עביד ביה ציצית לא פטר ליה לטלית ומשמע דמיירי אף שעשה הציצית לאחר שחזר ותיקנו, וכ"כ הב"י בדעת הרא"ש וע"י בשו"ע סי' ט"ו ס"ד שהביא ב' הדיעות.

וטעמיה דהרא"ש משום דתפירה אינה חיבור לאשוויי בגד. אמנם באיכא ג' אצבעות דהוא שיעור בגד מהני חיבור וצ"ל הטעם דבליכא שיעור בגד בעינן חיבור שיהא אחד ממש ועצ"ע.

אמנם הט"ז וביהגר"א תמהו ע"ז טובא דהא בגמ' אמרו הטעם משום תולמ"ה ולא משום דהשתא אין זה חיבור, ועוד הוכיחו דתפירה הוי חיבור מהא דטלית כפולה חיבור אא"כ עומד להתיר התפירה ע"י דף ל"ז ב'. וכן הוכיח הב"ח מהא דכנף של עור חשיב כנף אף דבעי תפירה ולא משמע דמיירי דווקא באיכא ג' בכנף, [וע"י דאין סברא לחלק אם מעיקרא מעשה בגד באופן זה] אמנם לדעת הב"י כתב שם דצ"ל דבכנף של עור מיירי באיכא ג'. וע"י חזו"א ס"ק י"ט. עוד הקשה הט"ז מהא דלהלן ושיון שלא יביא אמה על אמה ובה תכלת

ומבואר דאס מטיל אח"כ תכלת כשר [ועיי"ש בלבו"ש ופמ"ג דיל"ד דשאני התם דאיכא שיעור בגד ובכה"ג הוי חיבור כנ"ל, אלא דמ"מ משמע דבמטיל אח"כ לא משכח"ל שפסול]. ועי"כ פי' הט"ז והגר"א דגם לרא"ש מהני תפירה ורק משום תולמ"ה פסלינן ומיירי בתפרו אחר שהטיל הציצית. ומש"כ הרא"ש דלא רמינן ביה ציצית כתב הט"ז דמיירי לאחר שנפסק וקודם שתפרו, וכ"כ בדמש"א לדעת הגר"א.

והנה לפי הנמוק"י דמיירי בציצית שהטיל מקודם מבואר דבנשאר שיעור ג' כשר אף הציצית שהטיל מקודם שתפרו וכ"מ בדבריו עיי"ש. [עי' מ"א סק"ג ושעה"צ כ"ג]. אמנם לפי הבי"א אליבא דהרא"ש איכל"מ דגם באיכא שיעור ג' כבר נפסל הציצית ואיכא משום תולמ"ה, אלא דקמ"ל דחשיב חיבור ויכול להטיל ציצית אח"כ. אמנם בט"ז משמע דלדעת הבי"א אף לרא"ש באיכא ג' כשר אף אם הטיל קודם שתפרו. [וכ"מ בלבו"ש ד"ה אח"כ]. ואמנם הט"ז גופיה פליג בכל זה ומפרש דלא כהשו"ע אלא גם לנמוק"י והרא"ש מיירי דלא נפסק לגמרי אלא עדיין מחוברין לבגד וכהתוס' אבל בנפסקו לגמרי פסול, ועי' ביאור"ל ד"ה כשר.

גמ' ושוי' שלא יביא אפי' אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת ותולה בה. עי' בשטמ"ק שהקשה לשיטת רש"י דהנידון משום גזירה שישתמש בחוט התפירה מאי שייטא להא דחיבור הבגד, ועי' לבו"ש ד"ה אח"כ [בשם הט"ז] דגם לשיטת הבי"א ברא"ש קשה דכיון דבאיכא שיעור בגד כשר לכו"ע א"כ הכא לתרוויהו הוי חידוש שלבגד אחר אסור. אבל לתוס' א"ש דלמ"ד דאף במחובר פחות מג' כמאן דפסיק הוא פשיטא דבנפסק לגמרי פסול וקמ"ל דאף למ"ד דכשר הכא פסול משום שנפסק לגמרי.

שם ושוי' שלא יביא וכו' ממקום אחר ובה תכלת. פרש"י דכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשיה, והיינו שהציצית לא חשיב עשיה כלפי החלק שלא היה מחובר לבגד, ולכאורה זה דלא כהנמוק"י בשם ר"ע דכשיש שיעור בגד בכנף הקרוע יכול לתופרו. וכתב המ"א ס"ק ג' דצ"ל דחלוק אם נתנו על בגד אחר לנתנו על אותו בגד. ועי' חזו"א ס"ק כ"א. אבל הט"ז כתב דגם לנמוק"י מיירי בלא נפסק לגמרי אבל בנפסק לגמרי איכא משום תולמ"ה כמו באמה על אמה.

טלית שנקרעה [ב]

בגמ' ושיון שלא יביא אמה על אמה שיש בה תכלת וכו' ופרש"י שכנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשיה. וכ"כ הרא"ש. וכ"כ בשו"ע סי' ט"ו ס"ב. ובנמוק"י כתב הטעם משום תולמ"ה, וכ"כ הרמב"ם פ"א הי"ג, ועי' ב"י שנקט דלרש"י אינו משום תולמ"ה, וכ"כ בצ"ק [הו"ד בפמ"ג] עיי"ש דרש"י ס"ל דאמה על אמה יש בו שיעור עיטוף, ולכן הוצרך לומר שהכנף לא היה מבגד זה. וכוונתם דאי ס"ל לרש"י דבכנף ליכא שיעור, הו"ל למימר בפשיטות דהוי עשיה בפסול ועי"כ דס"ל דאמה על אמה איכא שיעור בגד [וכ"כ בתשובת הרשב"א הובא להלן] והוי עשיה, ורק משום שלא היה כנף של הבגד לא מהני.

אמנם עי' מ"א ס"ק ג' [עפ"י המחלוקת ופמ"ג] דלמסקנת הב"י גם לרש"י הפסול משום תולמ"ה. ומה שהוצרך לפרש משום דהכנף לא היה מבגד זה, דהוקשה לו מ"ש מטלית שנקרע דלפי ר"ע [וכן נפסק בשו"ע ס"ד] אף שנפסק לגמרי מהבגד יכול לתפור וליכא משום תולמ"ה, וה"ט משום דתחילתו בכשרות, ולזה כתב דהכא לא היה הכנף בבגד זה הוי תחילתו בפסול. ועיי"ש בפמ"ג בא"א שם דהוכחת המ"א היא מהשו"ע שכתב דאין יכול ליקח הכנף עם ציצית ולתפורו בבגד. ומדהשמיט השו"ע שיש בו אמה על אמה משמע דמירי אף בליכא שיעור וס"ל דגם באמה על אמה ליכא שיעור, ואעפ"כ כתב טעם רש"י והרא"ש שכנף זה לא היה מבגד זה. אמנם עי' רעק"א שתי עפ"י הלבוש דהשו"ע הוצרך לטעם רש"י באיכא שיעור בגד דליכא משום תולמ"ה.

ויל"ע דלכאורה גם לפשטות רש"י דטעמא משום דהכנף לא הוי של בגד זה בעינן לטעמא דתולמ"ה דאל"כ הרי השתא הוי כנף של הבגד אלא דבשעת עשיה לא היה כנף הבגד, [ולפי"ז גם לנמוק"י איכא שיעור עיטוף באמה על אמה ומ"מ פסול משום תולמ"ה כנ"ל ודלא כהצ"ק]. וצ"ב אמאי הב"י לא נקט כן. ויש שר"ל דהיכי עשיה למצוה אף שלא נעשה לטלית זו לא שייך תולמ"ה אלא הפסול בכנף דגוה"כ שיהא כנף הבגד בשעת עשיה ואיל"ה אינו נחשב כנף הבגד, וצ"ע. שו"ר בפמ"ג משב"ז סק"ג שהט"ז ס"ל הכי דגם לטעמא דרש"י הוא משום תולמ"ה.

והנה לט"ז מיירי הכא אף באותו בגד וקמ"ל דכיון שנפסק לגמרי פסול. אמנם עי' בלבו"ש דלמאי דק"ל דתוך ג' לא יתפור דלתוס' מיירי אף שנשאר חיבור קצת לבגד, וכ"ש הכא דלא נשאר חיבור לבגד, וא"כ דין זה דלא יביא אמה על אמה אין בו חידוש, דרק למ"ד דאפי' ליכא ג' כשר הוצרכה הגמ' לאשמועין דאם נפסק לגמרי פסול אבל למ"ד דבעינן שיהא חיבור לבגד ג' על ג' כ"ש דאם נפסק פסול, ולפי"ז כתב דלהט"ז שפסק להלכה כתוס' דין דס"ב אין בו חידוש ולכן לא ביאר הט"ז כלום על סעי' זה. והב"י לשיטתו דפליג על הט"ז בזה. ולכאורה גם לט"ז איכא חידוש דאע"ג דאית ביה שיעור בגד וראוי להתעטף פסול. וצ"ע.

יל"ע לשיטות דאמה על אמה אין שיעור א"כ מאי קמ"ל דאפי' אמה על אמה, ועי' חזו"א ס"ק כ"א שהקשה כן על המ"ב [ולא נתברר איך נתיישב זאת בדבריו, וצ"ע], ובארה"ח [המ"ל ס"ק כ"ו] משמע דהא גופא קמ"ל דאין בו שיעור, וצ"ע.

טלית מצויצת שחלקוה לשתיים

עי' בשו"ע ס"ג שכתב טלית מצויצת שחלקוה לשתיים ובכל חלק יש בו שיעור להתעטף ונשאר לכל אחד מהם ציצית אחת או שתיים אין בו משום תולמ"ה. ומקורו בשו"ת הרשב"א ח"א סי' רי"ז [הובא בב"י]. ונחלקו בכוונתו. א. הב"ח פ"י דמירי שלא חברן דא"כ נפסל בשעה שהתחיל לחברן דבטל הכנף והוי טלית בעלת שלש וכשגמר לתפור פסול משום תולמ"ה [ולדבריו צ"ל דקמ"ל דהציצית שהיו לא נפסלו אף שקיצר הבגד ובטל הכנף שהיה קודם, וצ"ע דא"כ אמאי הוצרך להעמיד הבעיא בכה"ג ולא בטלית שנפסקו הציצית ועי' פמ"ג שתמה בזה]. והמ"א חולק על הב"ח דלא בטל הכנף כיון שדעתו לגמור הכנף עיי"ש במחל"ש. ועי' ט"ז שהוכיח דלא כהב"ח מסוגיין דדוקא עם תכלת לא יביא ממקו"א אבל אם הוסיף כנף בלא תכלת כשר. ב. בדרכי משה [הובא בט"ז] פ"י שיכול לחברן ואי"צ להתיר הציציות וכשרים דלית ביה משום תולמ"ה. וזה כביאור הב"י לדעת הנמוק"י בשם ר"ע דכל שיש בו שיעור בגד אפשר לחברו ואין בזה משום תולמ"ה, וצ"ל דהא דבס"ב אסרינן להטיל ציצית עם הכנף היינו בבגד אחר, וכ"כ במ"א וכדביאר בס"ק ג' דכיון דתחילתו בכשרות ליכא משום תולמ"ה. אמנם למבואר בלבו"ש ומ"ב דהיכי דאיכא שיעור עיטוף אף לבגד אחר כשר א"כ הרשב"א מיירי אף לבגד אחר ול"ד לס"ב דליכא שיעור. ג. הט"ז סק"ג חולק על הדר"מ דכיון שכנף זה נפסק מהבגד לא מהני להחזירו אלא אם יטיל ציצית חדשים אבל הציצית שבבגד לא מועילות למה שנתלש מן הבגד, וכדאמרינן בגמ' ובשו"ע הנ"ל ס"ב, [וכשיטתו בס"ד דאף באותו בגד אחר שנפסק אין יכול להחזירו, עי' לבו"ש ופמ"ג] ולדבריו מבואר דאף באיכא שיעור להתעטף אין להחזיר הכנף לבגד דנפסלה עשיית הציצית מבגד זה וכ"כ הפמ"ג. ולכן פ"י הט"ז דכוונת הרשב"א שיכול לחברן אבל צריך להסיר הציצית מאחד מהם כשר. והיינו שהחלק שאין בו ציצית נטפל

לבגד שיש בו ציצית וקמ"ל שמעיקר הבגד לא נתבטל הציצית, ומה שנוסף עליו נטפל אליו ועכשיו יכול להטיל בו ציצית. אבל אם לא הסיר הציצית לא נטפל ואין הציצית מועילות לבגד שלא היה מחובר בשעת הטלת הציצית.

נמצא לדינא דלשיטת המ"א אם חיברה לאותו בגד כל שיש בה ג' דהוי שיעור בגד כשר, ולבגד אחר לא מהני דתחילתו בפסול. ולשיטת הטי"ז נקטינן דכל שנפסק לגמרי אף לאותו בגד לא מהני להחזירה ואף אם יש בו שיעור בעיטוף לא מהני דבעינן שיהא עשיה לבגד זה. אמנם אי"צ להתיר את הציצית מב' החלקים אלא מחלק אחד ונחשב טפל לבגד שנשאר בו הציצית ומתכשר.

במ"ב סק"ה כתב שלדעת המ"א אם יש בכנף שיעור להתעטף אף בנתנו לבגד אחר כשר ואי"צ להתיר הציצית. והא דאמה על אמה לא יביא ממקו"א ס"ל דאין בה שיעור להתעטף. וכ"כ הלב"ש, עיי"ש דאף שלהרא"ש הטעם משום שלא נעשה לבגד זה, לא סגי בכך לפסול אלא רק משום דחל פסול ואיכא משום תולמ"ה וזה רק בליכא שיעור משא"כ באיכא שיעור לא חל פסול. וכנראה דדייקי הכי מדכתב המ"א הטעם משום דכשנחתך הכנף נפסלו הציצית ואי משום טעמא דהרא"ש הרי אף קודם שנחתך לא היה עשיה לבגד זה.

ולפי"ז הרשב"א דמייירי באיכא שיעור עיטוף מתיר אף לבגד אחר. ועי' חזו"א ס"ג ס"ק כ"א שתמה על המ"ב ומדבריו נראה דגם למ"א לא מהני שיש שיעור עיטוף אלא במחזירו לבגד וליכא משום תולמ"ה, ובליכא שיעור בגד גם אם החזירו לבגד פסול, דהא דנקרע ביותר מג' יכול לתפור מיירי בלא נקרע לגמרי ולא קי"ל כרב עמרם. וצ"ע.

תחילתו בכשרות אם פסול משום תולמ"ה

בעיקר דברי המ"א דהיכי דתחילתו בכשרות ליכא משום תולמ"ה ולכן באותו בגד שהיה בו הציצית אפשר להחזיר הכנף. מצינו כן בסי' תרכ"ו ס"ב לענין סוכה תחת הגג שאם הסיר הגג אחר שסיכך פסול משום תולמ"ה אבל אם בשעת סיכוך הסיר הגג אע"פ שאח"כ החזירו אם הסירו כשר וליכא משום תולמ"ה כיון דתחילתו בכשרות.

והנה בשו"ע סי' כ"ג ס"ב כתב דההולכין בביה"ק יש שקושרים הציצית שבשני הכנפים כדי לבטל הציצית ולא הועילו כלום ובב"י ביאר כוונתו דאי ס"ל דנתבטלו הציצית לא מהני מה שיתירו הקר אח"כ דפסול משום תולמ"ה ובלבוש שם כתב דשפיר הועילו כיון דתחילתו בכשרות. אולם המ"א שם ס"ק א' כתב דהכא אע"ג דתחילתו בכשרות פסול כיון דהפסול בגופו וביאר בלבו"ש דבכה"ג נתבטלה העשיה לגמרי ואף בתחילתו בכשרות איכא משום תולמ"ה. ובמ"א שם ציין לסי' י' ס"ו, וכוונתו ביאר הלב"ש בס' נאות דשא סי' ס"ג דלהרמב"ם ושו"ע שם אף בנתכוון להוסיף הראשונים פסולים אע"ג שנעשו בכשרות עיי"ש במ"א שם. ועיי"כ דהיכי דהפסול בגופו לא מהני תחילתו בכשרות דנתבטלה העשיה ולכן להרמב"ם דכשעובר בב"ת חשיב מעשה הוי פסול בגופו ונתבטל העשיה. ואמנם לרא"ש שם ס"ל למ"א דכשר משום דתחילתו בכשרות ה"ט דס"ל כרש"י דב"ת לא חשיב מעשה ולהכי לא חשיב פסול בגופו, ולא נתבטלה עשית הראשונים וליכא משום תולמ"ה כיון דתחילתו בכשרות ורק האחרונים דתחילתן בפסול אף שאין הפסול בגופו לא חשיב עשיה ואיכא משום תולמ"ה.

ולדעת הטי"ז דס"ל דבנקרע הכנף לא מהני לחברו אף באותו בגד עיי' לבו"ש דס"ל דאף בתחילתו בכשרות איכא תולמ"ה ודלא כהמ"א. וכה"ג נחלקו בסי' י' ס"ו לדעת הרא"ש בהוסיף חוטין וחתך השניים אם הראשונים כשרים, דלמ"א כשרים ולטי"ז פסולים. אמנם עיי' בס' נאות דשא ללב"ש שחזר בו ממש"כ כאן וס"ל דגם הטי"ז מודה דתחילתו בכשרות ליכא משום תולמ"ה אלא הכא משום דאין הכנף שייך לבגד זה וכמש"כ הרא"ש להכי אף דבשעת עשיה היה של בגד זה נפסל, ולכאורה כוונתו כנ"ל דכיון שנקרע הכנף נתבטלה עשייתו, אך מדבריו שם נראה דזהו דין אחר וצ"ב.

ועיי' בגליון רעק"א לשו"ע יו"ד סי' רפ"ט שהביא פלוגתא במזוזה כשנעקר הפתח אי איכא משום תולמ"ה או דכיון שתחילתו בכשרות כשר. ולכאורה התם נמי נתבטל העשיה.

עשית הציצית ע"י עכו"ם ושלא לשמה

טוש"ע סי' י"א סעי' א' ב' ה' - סי' י"ד ס"א

גמ' דף מ"ב ע"א עד סוע"ב. סוכה דף ט' ע"א רמב"ן בעה"מ וריטב"א שם. גיטין מ"ה ע"ב תוס' ור"ן שם. [סנהדרין מ"ח סוגיא דהזמנה מילתא].

עשית עכו"ם תיפול"ל משום דאינה לשמה. עי' תוס' כאן, רמב"ם פ"א הי"ב, ועי' רמב"ן במלחמות סוכה ר"ן גיטין שם, ב"י וב"ח סי' י"א וסי' י"ד, ומעדי"ט על הרא"ש סי' י"ד. - דין ישראל עומד ע"ג, עי' רא"ש הל' ס"ת סי' ג' שו"ע סי' י"א ס"ב.

עשאה מן הקוצים פסולה, בטעם הפסול עי' רש"י דף מ' ע"ב ורש"י כאן ובסוכה ט' ע"א, תוס' כאן ורא"ש סי' י"ד, ריטב"א בסוכה שם, בעה"מ ורמב"ן וראב"ד שם. רמב"ם פ"א הי"א. ועי' ביהגר"א סי' ט"ו ס"ד בדעת רש"י.

טויה לשמה מחלוקת רב ושמואל - ולהלן בגמ' אמרינן דהוא כפלוגתא דתנאי לענין עיבוד לשמה, [ולפי"ז להלכה תלוי הא בהא], עי' תוס', ועי' בעה"מ ורמב"ן סוכה שם.

עי' רמב"ם פ"א הי"א - י"ב ולדבריו אף לשמואל אי"צ תליה לשמה. ועי' ב"י סי' י"א וסי' י"ד ב"ח שם. משכנ"י סי' כ"א.

ניפוץ אי בעינן לשמה, עי' מרדכי סי' תקנ"נ, ב"י סי' י"א דר"מ ודרישה שם, רמ"א שם ס"א. וביהגר"א שם.

ברכה על עשיה במצוות

א. גמ' אמר רב ציצית אי"צ ברכה וכו' ומקשה ר"ח דהא אמר ר"י א"ר מנין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה וכו' ולהלן ע"ב אנן הכי מתני' לה מנין לציצית בעכו"ם שכשרה וכו' עי' כל הסוגיא. ומבואר בגמ' דהנידון אי מברכין על העשיה תלוי אם עכו"ם פסול בעשיה צריך לברך, וכדמקשינן מתפילין שפסול ואעפ"כ אין מברכין. ואם עכו"ם כשר בעשיה א"א לברך, ופרש"י דאין יכול לברך אשר קדשנו כיון שגם עכו"ם כשר, ובתוס' כתבו דאין יכול לברך וציונו. והטעם דמברכין ע"כ משום דהוא הכשר למצוה, אמנם עי' בהעמק שאלה שאילתא קס"ט דכל זה רק במקום שמפורש בתורה העשיה, שבזה ההכנה היא ג"כ מצוה, ובכה"ג איכא נמי משום מצוה בו יותר משלוחו. וה"נ משמע מהא דמקשינן ממילה דמברכים אע"פ שהעכו"ם כשר למילה והרי התם המילה היא מצוה. ובתפילין נמי כתיב עשיה דדרשינן וכתבתם גם על תפילין כדמשמע בגמ' בע"ב. אבל בשופר דלא כתיב עשיה ודאי לא ס"ד דיברך על עשיתו משום הכשר מצוה. אמנם עי' להגרי"פ על הסמ"ג [דף צ' א'] דס"ל דבתפילין לא נאמר עשיה דוכתבתם לא קאי על תפילין. וע"כ הברכה משום ההכנה בלבד. [ובלשון הרמב"ם פי"א הי"ח משמע דאיכא חידוש גם בשופר, וזה דלא כהעמ"ש, וצל"ע].

ובגמ' מבואר דגם בסוכה יש לברך אי לאו דכשרה בעכו"ם וע"כ דאיכא מצוה בעשיה. ועי' אבנ"י סי' תנ"ט דאיכא מצוה בעשית הסיכה ושייך בזה אין מעבירין על המצוות. ועי' בשו"ת תורה לשמה סי' רל"ד דהנודר לעות סוכה הוי נדרי מצוה. אמנם הסוכה כשרה גם כשאין מקיים מצוה בעשיה כמו סוכה העשויה לצל, ועי' להלן אי בעינן עשיה בסוכה.

ויל"ע דכיון שהברכה על העשיה משום דהוי מצוה, אמאי א"א לומר אשר קדשנו או וציונו, דהרי כשהעכו"ם עושה ע"כ אינה מעשה מצוה אלא הכשר בעלמא ומש"כ כשהישראל עושה שפיר הוי מצוה. ועי' בקר"א שהביא להקשות [וכי"ה בשעה"מ] למ"ד דכותי כשר למול אמאי דחי שבת ימול כותי וכתב דלק"מ דלא חשיב אפשר ע"י אחר דעיקר המצוה ע"י ישראל, ויל"פ כמשי"כ דודאי אין מתקיים

מעשה מצוה ע"י כותי אלא רק שהמילה כשרה ומקיים המצוה שהוא מהול אבל המצוה לעשות מילה ודאי לא קיים, ושוב הראוני בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קל"ב וסי' שכ"א שכתב להדיא ליישב קושית הקר"א כמש"כ. ולפי"ז צ"ע דברי הגמ' כאן ואין להאריך עכשיו.⁴⁵

ב. בגמ' בע"ב מסקינן דאין מברכין אלא על גמר מצוה כמו מילה, ולהכי אין מברכין על עשיית תפילין אע"פ שפסולה בעכו"ס. ובציצית נמי אין מברכים על העשיה, ולמ"ד דמברכין ה"ט משום דס"ל דחובת מנא הוא ונמצא דהעשיה היא גמר מצוה, והיינו דהשתא מקיים גוף המצוה, ובביאורי מהר"ם בנט שם כתב דהיכי דלבוש הבגד בשעת עשיה אף לדידן חשיב גמר מצוה וכ"מ במ"א סי' י"ט. ולכאורה יל"ד דמ"מ אינו מצוה אלא הכשר מצוה, ומשמע דבגמר מצוה מברך אף אם אינו קיום מצוה. [ועי' היטיב בלשון הרי"ף דמשמע דאף למ"ד חובת מנא איכא חידוש במה דמברכין ויליף לה ממילה. והיינו כנ"ל דאע"פ שמעשה הטלת הציצית אינו קיום המצוה מ"מ ע"י זה מקיים המצוה והיינו גמר מצוה. ועי' לשון הרמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ח].

והתוס' הביאו מהירושלמי דמברכין על עשיית ציצית. ועי' מרדכי סי' תתקמ"ט שבה"ג פסק כהירושלמי ודחה דבריו. [ומש"כ שם דטעמא משום דחובת מנא הוא צ"ע דהרי הירושלמי ס"ל הכי גם בסוכה והתם לא שייך חובת גברא, וע"כ דס"ל דאף בהכשר המצוה חייב בברכה כס"ד דגמ' דידן⁴⁶].

ג. גמ' ובהא פליגי מ"ס חובת גברא ומ"ס חובת מנא, ופרש"י דקאי על ר"נ ור"ח, דר"ח ס"ל דחובת מנא הוא והוי גמר מצותן, ולהכי מקשה אמאי אין מברכין. אולם הקשה השפ"א דהא ר"ח מקשה מהא דפסולה בעכו"ס ולמבואר בגמ' דבמילה אף אם כשרה בעכו"ס אפשר לברך ע"כ דלמסקנא ליתא לדר"ח כלל אלא תלוי אי הוי גמר מצוה מברכין בכל גווני ואי לא הוי גמר מצוה בכל גווני אין מברכין ואף אם פסולה בעכו"ס כדחזינן בתפילין. ועי' ב"י שהביא מהסמ"ק דכתב לדינא דטעמא דאין מברכין על ציצית משום דכשירה בכל והקשה עליו ממסקנת הגמ'. ולכן פי' השפ"א דכוונת הגמ' דבהא פליגי היינו ר"נ ור"ב אדא ב"א, דלדידיה מברכין על עשיית ציצית משום דחובת מנא הוא. וכ"כ הקר"א עפ"י הרי"ף [דף י"ב] ועי"ע בחי' הרשב"א. [ומדברי רש"י נראה דגם הא דמסקינן אן הכי מתנינן לה דלרב עכו"ס כשר בעשיית הציצית, היינו ליישב קושית ר"ח דאע"פ שהיא גמר מצוה מ"מ כיון שכשר בעכו"ס א"א לברך דא"א לומר וציונו. אלא שזה נסתר מהגמ' הנ"ל וצ"ע. שו"ר בטה"ק שמיישב דבאמת למסקנת הגמ' אן הכי מתנינן לה וכו' בעינן תירויהו שיהא גמר מצוה [ולכן ל"ק מתפילין], אמנם בעינן נמי שתהא פסולה בעכו"ס דאם כשירה בעכו"ס אין מברכין ור"ח ס"ל דחובת טלית היא ומ"מ אי כשרה בעכו"ס אין מברכין וזה מסקנת הגמ' דטעמא דרב בציצית אין מברכין רק משום דעכו"ס כשר, ומיישב בזה דברי הסמ"ק].

ולהלכה קי"ל כרב דאין מברכין על עשיית הציצית, ועי' ברי"ף שהוכיח מזה דרב סבר דחובת גברא הוא. וכן הביא מבה"ג והו"ד ברא"ש סי' ט' [וצ"ע במרדכי הנ"ל]. ועי' תוס' לעיל דף מ' ע"א שהוכיחו כן מהא דמברכין להתעטף וכ"ה בתוס' יבמות דף צ' בשם בה"ג, ובהעמק שאלה שאילתא קכ"ו ז' הקשה אמאי לא הוכיח זאת מעיקר מה דמברכין על העיטוף דאי חובת מנא הוא ליכא מצוה בעיטוף ומזה הכריח דגם למ"ד דחובת מנא היא מ"מ איכא מצוה גם על הגברא [ועי' קר"א] ולכך יש לברך על העיטוף, וצ"ע דא"כ שפיר יש לברך להתעטף ודו"ק.

עכו"ס בעשיית ציצית

ד. שם אמר רב מנין לציצית בעכו"ס שפסולה. ולהלן בע"ב מסקינן דרב ס"ל דעכו"ס כשר בעשיית הציצית. והרמב"ם פסק דפסול אמנם בסמ"ק פסק דכשר. ובשו"ע סי' י"ד פסל בעכו"ס אמנם בסי' י"א ס"ב כתב דבטויה להרא"ש כשר בישראל עו"ג [דחשיב לשמה]. ומבואר דלא אימעית עכו"ס בטויה. [וכ"מ בבהגר"א סי"ד לענין נשים כדלהלן]. ועי' בלבוש שם סי"ד דפי' שהפסוק ועשו דממעטין עכו"ס מייירי בתליה ולא בטויה. ועי' להלן.

⁴⁵ ולו"ד רש"י נראה דהא גופא כוונת הגמ' דאי כשר בעכו"ס ע"כ דאין ההכנה מצוה אלא הכשר בעלמא ואי פסול בעכו"ס ע"כ דהיא גופא מצוה. וכ"מ בקר"א שכתב דהא דמכשרינן עשיית הציצית בעכו"ס הוא רק למ"ד חובת גברא אבל מ"ד חובת מנא לא מהני עכו"ס דהתליה היא גוף המצוה. אמנם מהא דמדמי למילה אע"ג דהתם ודאי היא עצמה מצוה, ואפ"ה אי כשר בעכו"ס אין מברכין משמע כרש"י דטעמא משום דא"א לומר אשר קדשנו. ועצ"ע.

⁴⁶ [ובהעמ"ש שאילתא קס"ט כתב דהירושלמי כר"א ב"א, וצ"ל דס"ל דטעמא דר"א ב"א משום דמברכין על עשייה אף שאינה גמר המצוה. אמנם אי נימא דטעמא דר"א ב"א משום דחובת מנא הוא, [עי' בסמוך]. בפשוטו א"א לפרש כן בירושלמי וכנ"ל, וצ"ע.

ובתוס' ד"ה ואל נתקשו דתיפול דעכו"ם לא עביד לשמה ולהלן משמע דבציצית בעינן לשמה. ות"י דסתמא לשמה ור"ל דאף בעכו"ם אין עושה להדיא שלא לשמה. והרא"ש ה"ל ס"ת סי' ג' כתב דגם בעכו"ם יתכן לעשות לשמה בגדול עומד ע"ג, ואע"ג דבגט אמרינן דאדעתא דנפשיה עביד [ע"י תוס'] שאני התם דמעשה ארוך הוא לא עביד לשמה משא"כ בעיבוד ס"ת, ומזה למד הב"י סי' י"א דה"ה בציצית וכ"כ בשו"ע שם ס"ב וע"י ביאורי מהר"ם בנט על המרדכי [סי' תתקמ"ח אות מ"ח]. וע"י עוד ב"י סי' י"ד וב"ח שם. אמנם בדגו"מ ורעק"א בגליון השו"ע סי' י"א ובשו"ת סי' ד' תמהו ע"ז שהרי הטויה נמשכת זמן הרבה ודמי לגט ואין להתיר גם לרא"ש. וכ"ה בעיטור ציצית ח"ב כתב דבטויה ל"מ ישראל עו"ג ואף שבעיבוד תפילין נקט כהרא"ש דמהני עו"ג. והו"ד בביאור"ל וכן במנחת ברוך סי' ד'. ובדעת השו"ע כתב המנח"ב וכן בחזו"א סי' ו' דסגי ברגע הראשון של הטויה ליחשב לשמה, ע"ש.

מיהו כ"ז משום דין לשמה, אבל למ"ד דעכו"ם נתמעט מקרא פסול אע"ג דקא עביד לשמה וכ"כ בא"ר ובשו"ת רעק"א סי' ד' ע"ש שדחה דברי הנזירות שמשון [אמנם הב"ח צידד דעכו"ם נתמעט רק משום דאין עושה לשמה וע"י להלן דכ"מ בר"ן גיטין כ"ג בדפי הרי"ף].

והנה הרמב"ן בסוכה ט' במלחמות הוכיח מהא דמכשיר עכו"ם בציצית דא"צ עשיה לשמה. וכן הוכיח הב"י מהרמב"ם פ"א ה"א י"ב דעכו"ם פסול וישראל שלא בכוונה כשר. וכתב בביהגר"א וכן הרעק"א דהרמב"ם אזיל לשיטתו דלא מהני עו"ג כלל וע"כ דא"צ לשמה. ומש"כ התוס' דסתמא לשמה לא ס"ל לרמב"ם. וכן צ"ל לרמב"ן. אמנם במשכנ"י סי' כ"א דחה דמש"כ הרמב"ם דא"צ כוונה הוא משום דסתמא לשמה. וע"י להלן בסוגיא דעשאה מהקוצים.

נשים וקטנים בעשית ציצית וסוכה

ה. תוס' ד"ה מנין לציצית וכו' משמע הא אשה כשרה ולא אמר כל שאינו בלבישה אינו בעשיה וכו'. אמנם בתוס' גיטין מ"ה הביאו בשם ר"ת שפסל אשה מה"ט דאינו בלבישה והקשו מסוגיין. עוד הקשו מסוכת גנב"ך דכשירה ולא אמרינן כל שאינו בשיבה אינו בעשיה. ובמרדכי סי' תתקמ"ט הביא דבריהם, וסיים דמהר"ם החמיר מטעם שהפסול מן הדבר אין פוטר אחרים, וכתב שם דע"כ לכתחילה הוא דאלי"כ תקשה מסוכת גנב"ך. וצ"ב מהו לכתחילה דקאמר, ואולי ר"ל דדין דרבנן הוא ולא החמירו בדיעבד וצ"ע.

ובהג"מ פ"א הביא בשם מהר"ם שאשה פסולה בעשית ציצית משום דבני ישראל ממעט גם בנות ישראל. [וזה דלא כמהר"ם שבמרדכי]. וע"י שו"ע סי' י"ד ס"א אמנם ע"ש בביהגר"א דגם לפוסל"ן אשה מ"מ בטויה כשרה כדמוכח בגמ' פ' הספינה וצ"ל דס"ל דמיעוטא דעכו"ם נמי לא נאמר בטויה וכמבואר בשו"ע סי' י"א ס"ב.

וע"י ביאור"ל סי' י"ד דאיכא נפ"מ בין הטעמים דלטעם ר"ת פסול בשאר מצוות כסוכה ולולב, משא"כ למהר"ם לא נתמעט אלא ציצית דכתיב בני ישראל. ועוד נפ"מ בקטנים דלטעם ר"ת גם קטנים פסולים דאינם בלבישה אבל מבני ישראל לא נתמעטו. וע"ש דאף שהרמ"א הביא להחמיר בנשים היינו רק מטעמא דמהר"ם ולא מטעמא דר"ת כדמשמע בדרי"מ וכן בעולת תמיד. אמנם הפמ"ג ודה"ח החמירו גם בקטנים כר"ת [וכמבואר במ"א] ויש לחוש לכתחילה. אמנם בעשית ציצית ע"י קטן יש לדון עוד משום דלא עביד לשמה. וצ"ל כנ"ל דמהני משום דסתמא לשמה או משום דגדול עו"ג. [וע"י משכנ"י סי' כ"א דלפ"ז בעינן שיהא מזהירו כל זמן העשיה לעשות לשמה והו"ד בביאור"ל סי' י"א ד"ה טוואן].

ו. ולפמ"ג ודה"ח משמע דיש להחמיר גם בסוכה שלא לעשותה ע"י קטן וכ"כ המ"א. וקשה מסוכת גנב"ך כקושית תוס' בגיטין. ואולי כוונתם כמרדכי שזהו רק לכתחילה ולפ"ז גם בציצית הוא רק לכתחילה, אולם בפשטות ר"ת ס"ל דהוי כתפילין דפסול אף בדיעבד וכדהבינו התוס'. [וקצת משמע דמהר"ם טעם בפ"ע הוא ולא כר"ת]. וע"י פמ"ג א"א ג' שהעיר בזה. וע"ע במ"א סי' תרמ"ט סו"ס א' שהחמיר עפ"י ר"ת באגד לולב לכתחילה אמנם י"ל דהתם משום דעיקר דין האגד הוא לכתחילה שו"ר במח"ש שם דלר"ת בציצית ודאי הוא בדיעבד וע"ש דבאגד נמי אף שכל דין אגד אינו מעכב מ"מ לא קיים דין אגד אם אגדה אשה או קטן וכדי לקיים דין אגד צריך להתיר ולעשות מחדש, אבל הפמ"ג שם כתב דגם בציצית הוא לכתחילה עכ"פ להלכה ובדעת ר"ת נסתפק בזה. וצ"ע.

והנה בעיקר הקושיא מסוכת גנב"ך מצינו באחרונים דלדעת ר"ת יש לחלק בין סוכה לציצית, ע"י באבנ"ז סי' תפ"א דבציצית הוי מצוה ולכך בעינן עשיה של בר חיובא אבל בסוכה הוא רק איסור לאכול חוץ לסוכה וא"צ בר חיובא. [מיהו לפ"ז בסוכת גנב"ך אין מקיים מצוה ובבבליה ראשון לא יצא יד"ח ול"מ הכי, וכ"ה במשנת אליהו עמ"ס סוכה]. ובס' הליכות שלמה (פ"ח ה"ל י"ג בארחות הלכה) כתב

דר"ת ס"ל דבסוכה אי"צ כלל עשיה, ואמנם התוס' שהקשו על ר"ת סברי דבעינן עשיה וכ"מ בריטב"א סוכה י"א, מ"מ ברמב"ם ושו"ע מוכח דאי"צ עשיה אלא שיהא לשם צל⁴⁷. ויש להעיר דהא בגמ' שו"ט אם מברכין על עשיית סוכה וכ"מ בירושלמי ומשמע דבעינן עשיה וצ"ל דאע"ג דאיכא מצוה בעשיה מ"מ אין מעכב בהכשר הסוכה ולהכי עכו"ם כשר⁴⁸. [ועי' באבנ"ז סי' תע"ה מש"כ לענין עשיית קטן בסוכה ודבריו קרובים למש"כ בהליכות שלמה אולם נראה דלדבריו בעינן עשיה אלא דהטעם משום שתהא עומדת לצל וזה רק בשעת עשיה ועצ"ע]. ויל"ב בנוס"א דאמנם בעינן עשיה כדי שיחשב סוכה, אבל אי"צ עשיית חפצא דמצוה ובוזה לא שייך דינים בעשיה ולכן אף מי שאינו בר חיובא כשר. ועכ"פ להנ"ל י"ל דבסוכה כשר ע"י קטן גם להפמ"ג והדה"ח ולא אסרו אלא בציצית. ובמ"ב סי' תרמ"ט ס"ק י"ד הביא דין זה בשם המ"א לגבי לולב ובהל' סוכה לא הזכיר ד"ז. אבל במ"א סי' י"ד נראה שגם בסוכה החמיר והביאו שכן החמיר הגר"ח. וצ"ע⁴⁹.

עשאה מן הקוצים

א. גמ' אמר ר"י אמר רב עשאה מן הקוצים וכו' פסולה מן הסיסין כשרה כי אמריתא קמיה דשמואל אמר אף מן הסיסין פסולה בעינן טויה לשמה. ונחלקו הראשונים בדעת רב דמן הקוצים פסולה. **א.** רש"י כאן פי' דמייירי בחוטין שהיו מחוברין לבגד מתחילה ופסולים משום שלא עשאה לשמה. וכ"כ רש"י סוכה דף ט' א', וכן נקטו התוס' ולדבריהם הא דבטויה כשר שלא לשמה היינו משום דאינה נחשבת עשיה. **ב.** התוס' הביאו בשם רש"י דמן הקוצים פסול משום תולמ"ה, וכ"מ ברש"י דף מ' ע"ב דחוט של תפירה פסול משום תולמ"ה. והנה רש"י שם כתב דטעמא דפסול משום תולמ"ה הוא משום שלא נעשה מתחילה לשם ציצית [ומשו"ה הוא דחשיב עשוי כלומר שמתחילה לא נעשית העשיה כדין], ומשמע שגם לרש"י בעינן לשמה ומשו"ה הוא דחשיב תולמ"ה, ועי' עמק ברכה ציצית ז'. ג. בביהגר"א סי' ט"ו א' פי' בדעת רש"י דס"ל דלרב אי"צ לשמה בעשיה כלל, ולכן הוצרך לטעמא דתולמ"ה, וצ"ל שהיה להם גירסא אחרת ברש"י, ובלא"ה הרי הגר"א פי' לדעת רש"י בגמ' בסוכה דלא כפרש"י שלפנינו שם בסוכה, ועי' דמש"א שם ובסי' י"ד א'⁵⁰. וכ"מ בריטב"א סוכה ט' שפי' דלרב אי"צ עשיה לשמה. וצ"ל דס"ל דמן הקוצים ליכא עשיה כלל והיינו משום שהחוטין מן הבגד עצמו לא נעשו בתורת ציצית [ויל"פ עוד דבלא דין עשיה פסול דאינו נחשב ציצית דבעינן ציצית תלויה בבגד ולא מבגד עצמו, וכ"כ בהשגות הראב"ד סוכה ד"ט] ועי"ש דלרש"י מייירי באופן אחר ומשמע דחתכן מהבגד ואפי"ה פסולים, וצ"ב דא"כ התליה היא לשמה. **ד.** הרמב"ם פ"א הי"א פי' דהפסול בחוטין עצמם דאינם ראויין לציצית ופי' הכס"מ משום ביזוי מצוה. ולשיטתו הנ"ל דלרב אי"צ עשיה לשמה. ועי' בעה"מ סוכה ט' [בדעת הגאונים] דטעמא משום דאינו מין כנף.

ב. ובסוכה דף ט' מקשינן מ"ש סוכה דאי"צ לשמה מציצית דבעינן לשמה ומיייתין מהכא. ועי' תוס' בסוגיין דיש גורסין התם **אלמא** בעינן טויה לשמה, ולפי"ז הקושיא משמואל דבעינן לשמה וכ"כ בעה"מ ורמב"ן במלחמות שם בשם הגאונים, ולפי"ז משמע דלרב אי"צ לשמה, וכן הוכיח הרמב"ן מהא דעכו"ם כשר לרב, וכ"כ הריטב"א שם. וזה כנ"ל דטעמא דעשאה מן הקוצים אינו משום לשמה. אבל התוס' והרא"ש דס"ל דטעמא דמין הקוצים פסול הוא משום דבעינן לשמה פי' דהרא"ש גם לרב דלא פליג רק בטויה וכן פרש"י בסוכה, והוכחת הרמב"ן ל"ק לשיטתם הכא שתי דאף בנכרי שייך לשמה בסתמא דהוי כלשמה, וכן הרא"ש לשיטתו שכתב בהל' ס"ת סי' ג' דמהני בעכו"ם ישראל עומד ע"ג והוי לשמה. ועי"ש בהשגות הראב"ד על בעה"מ.

⁴⁷ ואף דפסלינן משום תולמ"ה היינו משום דנעשה שלא לשם לצל אבל מחשבה לצל מהני בלא מעשה, וכ"כ שם להלכה עי"ש. וזה צ"ב דאי לא בעינן עשיה מאי גרע עשיה בפסול, ואי משום דעשוי בפסול חל פסול, הרי גם עשוי מאליו פסול כדמצינו בחוטט בגדיש, ואכ"מ.

⁴⁸ ולפי"ז יל"פ דברי המרדכי דהא דאסרינן לנשים היינו לכתחילה, ולהנ"ל יתיישב דכל עיקר הדין שצריך עשיה הוא רק לכתחילה למצוה ואינו מעכב בהכשר הדבר. אמנם בציצית משמע דלכו"ע בעינן עשיה ובמרדכי משמע שגם בציצית הוא רק לכתחילה, וי"ל בנוס"א דאף דבעינן שיהא ע"י עשיה ולא בעשוי מאליו מ"מ אי"צ עשיה של מצוה, ועכו"ם ונשים פסולים רק למצוה. ועצ"ע.

⁴⁹ ויש שר"ל עפ"י מש"כ במרומי שדה סוכה דף ח' ב' עפ"י רש"י שם ד"ב דהיכי דעשויה לשם מצוה אי"צ לכוון לשם צל, ואיכל"מ דהיכי דעשויה לשם צל אי"צ סוכת מצוה אבל בעושה לשם מצוה הוי סוכת מצוה ולכן אי"צ לשם צל. ולפי"ז איכל"מ דקטן פסול כשאין הסוכה עשויה לשם צל. וצ"ע.

⁵⁰ וגם במש"כ התוס' בשם רש"י דהוא משום תולמ"ה כתב הטה"ק דזה עפ"י דבריו בדף מ' ע"ב דפי' הגמ' שם דגזרינן שמא יקרע ויתפור ויעשה מחוט התפירה ציצית. והתם מבואר בגמ' וברש"י דהטעם משום תולמ"ה, אבל ברש"י בסוגיין מבואר דטעמא משום לשמה. אמנם אפש"ל דהכא נמי כוונת רש"י דהטעם משום תולמ"ה אלא שרק משום דבעינן לשמה הוא דלא חשיב עשיה. אבל בבהגר"א מבואר דגם אי לא בעינן לשמה איכא משום תולמ"ה, וכדבסמוך מהריטב"א בסוכה דף ט'. ועי"ע להלן.

ג. ובפשוטו לא נחלקו אלא לדעת רב אבל לשמואל דבעינן טויה לשמה כ"ש דהתליה בעינן לשמה, וכ"כ במלחמות סוכה שם דלהכי להלכה בעינן לשמה. אבל הרמב"ם פסק כשמואל דבעינן טויה לשמה ואפי"ה פסק דאם עשאה ישראל שלא בכוונה כשר, ופי' הב"י סי' י"א דאף שלא לשמה כשר ורק טויה בעינן לשמה. ועי' עוד בב"י סי' י"ד. ולעיל הובא מהשו"ע סי"א ס"ב דפסול עכו"ם הוא רק בתליה ולא בטויה ונמצא דהוא להיפך מפסול לשמה. ועי' להלן בדברי הלבוש.

אכן המשכנ"י וכן בטה"ק כתבו דגם לרמב"ם בעינן לשמה בכל העשיה אלא דאמרינן סתמא לשמה ובטויה לא אמרינן סתמא לשמה כיון דאיכא טויה לשם בגד בעלמא אבל אחר שנטווה לשמה ממילא התליה והקשירה סתמן לשמה.

ועוד כתב בטה"ק שגם הא דעכו"ם פסול אינו מגז"כ אלא משום דל"א סתמא לשמה, וכן צידד הב"ח סי' י"ד. וזה דלא כהרמב"ן דמדבעינן קרא למעט עכו"ם משמע דא"צ לשמה, וכדבריהם משמע בר"ן גיטין [כג: בדפי רי"ף] דטעמא דעכו"ם פסול הוא משום דבעינן לשמה ולמ"ד אליבא דרב דעכו"ם כשר א"צ לשמה. ע"ש.

הרא"ש בדיני עשית הציצית [סוף הל' ציצית] הביא מהעיתור דאם שזר לשמה אף שהטויה לא היתה לשמה כשר והרא"ש וכן הנמוק"י חולקים ע"ז. ע"ש.

ד. תוס' ד"ה הקוצים וכו' פי' בקונטרס משום תלומ"ה ולי נראה דמה דעביד אח"כ היינו העשיה דאמר רב גופיה וכו' דקציצתן זו היא עשייתן, אלא טעמא משום דבעינן תליה לשמה. והיינו דפליגי בתרתי, דלרש"י פסול משום תולמ"ה ומשמע דאין לפסול משום דאינו לשמה ולתוס' הוא להיפך דאיכא משום לשמה ולא משום תולמ"ה. ובשיטת רש"י הובא לעיל מביהגר"א סי' ט"ו דס"ל דלרב לא בעינן לשמה וכהראשונים הנ"ל. וכבר הבאנו לעיל שברש"י בסוכה ד"ט מבואר דרב ס"ל דבעינן עשיה לשמה וכ"מ ברש"י כאן, וכדהעיר בדמש"א⁵¹. אמנם בעמק ברכה ציצית ז' פי' דאי משום לשמה היה מועיל העשיה דאח"כ לאשוויי לשמה ורק משום דכבר עשוי שלא לשמה פסול משום תולמ"ה.

ועדיין קשה קושית התוס' דהא לרב דקציצתן זו עשיתן ליכא משום תולמ"ה. ויש שתי עפ"י מש"כ החזו"א סי' ג' ס"ק י"א דאין הקציצה עשיה גמורה אלא רק גמר העשיה והכא דלא היה עשיה קודם לא מהני קציצה. ולפי"ז אין הכוונה משום תולמ"ה שעשוי בפסול אלא דחסר עשיה והוי עשוי מאליו [ועי' לבו"ש סי' ט"ו]. ובחזו"א פי' כן בדעת תוס' בדף מ' דהקשו על רש"י גם אליבא דשמואל אף דלא ס"ל קציצתן זו היא עשיתן וליכא עשיה אלא דכוונתם דכיון שאין התליה לשמה ואין מה שיתקנם לשמה וא"צ לדין תולמ"ה. ולשון התוס' דחוק]. ולהנ"ל גם רש"י ס"ל הכי ואפי' לרב אלא דמה"ט דחסר בעשיה איכא משום תולמ"ה דהוי כעשוי מאליו.

ובעמק ברכה שם פי' להיפך דהיכא דלא היה עשיה קודם לכן הוי הקציצה עשיה, אבל הכא כבר היה עשיה אלא דהיה פסול משום דאינו לשמה [וזה דלא כהריטב"א והגר"א דלא חשיב ציצית וליכא עשיה כלל] והיכי דכבר היה עשוי בפסול לא מהני הקציצה לתקן הפסול. ובסיכוך במחובר נמי לא חשיב עשיה [עי' ריטב"א סוכה] ולהכי איכא משום תולמ"ה. אך בפשוטו הוא להיפך כמש"כ הגר"א סי' ט"ו דלדין תולמ"ה מהני גמר עשיה בכשרות ולכן מהני חיתוך החוטין קודם קשירה. אבל לשמה בעינן בכל העשיה, וכפשטות דברי התוס'.

ו. עי' לעיל דהב"י פי' בדעת הרמב"ם דאף לשמואל א"צ לשמה אלא בטויה ולא בקשירה, ולענין פסול עכו"ם הוא להיפך דבתליה פסול אבל בטויה כתב בשו"ע סי"א דעכו"ם כשר אי איכא לשמה ולכן בישראל עומד ע"ג להרא"ש כשר וגם להרמב"ם אינו פסול משום עשיית העכו"ם אלא דאינו לשמה. ועי' בלבוש סי' י"ד ס"א שפי' דתרי קראי נינהו, ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם, וגדילים תעשה לך, וקרא דועשו דממעטין עכו"ם מיירי בעשית הציצית על הבגד דכתיב על כנפי בגדיהם, והיינו בהטלת הציצית אבל הטויה אינה בכלל ועשו. ולאידך גיסא גדילים תעשה לך מיירי בגדילים ולכן הטויה בעינן לשמה שהיא עשיית הגדיל. ולהרמב"ם הקשירה אינה

⁵¹ ועי' לעיל בשם הטה"ק דמה שהביאו בשם רש"י דהוא משום תולמ"ה זה עפ"י דבריו בדף מ' ע"ב דפי' הגמ' שם דגזרינן שמא יקרע ויתפור ויעשה מחוט התפירה ציצית. והתם מבואר בגמ' וברש"י דהטעם משום תולמ"ה. אמנם היה אפשר דהכא נמי כוונת רש"י דהטעם משום תולמ"ה אלא שרק משום דבעינן לשמה הוא דלא חשיב עשיה. אבל בבהגר"א מבואר דגם אי לא בעינן לשמה איכא משום תולמ"ה, וצ"ל דלא חשיב עשיה כלל, וכמשנ"ל לעיל דהוי כבגד עצמו ולא חוטי ציצית על הבגד. ועי' ריטב"א סוכה דף ט' דלא חשיב עשיה כלל. [ולדעת רש"י שם דהטעם משום דאינו לשמה פי' דחתך החוטין].

בכלל עשית הגדיל ולכן אי"צ לשמה. [ויל"פ דפליגי אי הקשירה היא החוטין לבגד או החוטין אהדי ואכ"מ]. אך צ"ע דהרי לגבי דין תעשה ולא מן העשוי פוסל בקשירה והתם נמי נלמד מקרא דתעשה [ואדרבה בטויה לא מצינו דפסול] ולשא"ר לק"מ דעכ"פ לשמואל גם בקשירה בעינן לשמה. ועי' פמ"ג משב"ז ב' שעמד בזה. [אמנם להמשכנ"י סי' כ"א א"ש דלהרמב"ם נמי בעינן לשמה בתליה אלא דסתמא לשמה אחר שטוה לשמה].

ולאידך גיסא מצינו קולא בדין תולמ"ה מלשמה, למבואר בתוס' שבתלית החוטין בעינן לשמה ומשום תולמ"ה ליכא. [והחזו"א חולק בזה עכ"פ לשמואל עי' לעיל], וכתב הלבוש סי' י"א ס"ד דטעמא משום דקרא דתעשה מיירי בעשיית הגדיל ולא בהטלת הציצית בבגד, והקשה בביאור"ל סי' י"ד דהרי לשמה בעינן גם בתליה אע"ג דגם זה נלמד מקרא דתעשה לך. וצ"ע. אמנם להגר"א משמע דלא כהלבוש אלא טעמא דפסקן אחר שתלאן כשר הוא משום דהגמר היה בכשרות ולפי"ז משמע דהטעם משום דהגמר משוי לכל העשיה בכשרות. ודו"ק.

ו. עוד כתב הבי"ד בדעת הרמב"ם דלרב אי"צ עשיה לשמה כלל והוכחת הגמ' בסוכה היא משמואל ולא מרב וכהגאונים ודלא כהרא"ש. והו"ד לעיל. ועי' ביהגר"א שתלה בזה כמה מחלוקות הרמב"ם והרא"ש. א. הרמב"ם מפרש דעשאן מהקוצים פסול משום דאינו צמר חשוב ולא משום לשמה ושפיר איכל"מ דאי"צ לשמה משא"כ להרא"ש הטעם משום לשמה וע"כ דרב מודה דבעינן לשמה. ב. הרמב"ם הוכיח דאי"צ לשמה מהא דממעטין עכו"ם [וכמש"כ הרמב"ן], אבל הרא"ש לשיטתו דמהני ישראל עו"ג אין רא"י ושפיר בעינן למיעוטא דעכו"ם באופן שישראל עו"ג. ג. לרא"ש אין רא"י דהלכה כשמואל דהא הגמ' בסוכה קיימא גם לרב משא"כ לרמב"ם.

ביאור דברי הגמ' דפלוגתא דרב ושמואל תליא בפלוגתא דתנאי בעיבוד תפילין

גמ' כתנאי וכו' אע"פ שלא עיבדן לשמה רשב"ג אומר וכו' פסולות עד שיעבדן לשמה. ולעיל נתבאר דנחלקו הראשונים אי לרב אי"צ לשמה כלל או דרק בטויה אי"צ לשמה. ואיכא נפ"נ בזה בעיקר פי' הגמ', דלראשונים דלרב אי"צ לשמה כלל ע"כ דהגמ' מדמה עיקר דין לשמה בתפילין לציצית, ולפי"ז לרבנן בתפילין נמי אי"צ לשמה וכ"מ במלחמות לרמב"ן בסוכה. אבל לראשונים דמחלוקתם רק בטויה ע"כ דהגמ' מדמה עיבוד לטויה אבל לכו"ע בעינן לשמה בתפילין. וכן צ"ל לתוס' דפי' דרב מודה דבעינן לשמה. וכ"מ בתוס' לעיל בע"א [ד"ה ואל ימול] שכתבו דמסוגיין דמייתי תנאי מתפילין מוכח דבציצית בעינן לשמה ואף לרב, ור"ל דבתפילין ודאי בעינן לשמה ולא נחלקו אלא בעיבוד ואי לרב אי"צ לשמה בציצית כלל אין רא"י דס"ל דלא כרשב"ג, וע"כ דלכו"ע בתרויהו בעינן לשמה ומדמינן טויה לעיבוד. אולם צ"ע בתוס' ד"ה כתנאי שהקשו דלמא ציצית שאני דדרשין גדילין תעשה לך וכו', ולהנ"ל לכאורה ל"ק דהא ע"כ קי"ל דבתפילין בעינן לשמה ושפיר מדמי דעיבוד נמי הוי בכלל עשיה דומיא דטויה, ועי' בהג' ראמ"ה [בהוצ' טלמן] שתי' כן קושית תוס', ומשמע דהתוס' ס"ל דהדמיון לתפילין הוא לעיקר דין לשמה ולהכי מקשו הכא וצ"ע מתוס' הנ"ל. שו"ר בטה"ק דכוונת התוס' כאן דכיון דאין ילפותא בתפילין ע"כ דהלכתא היא וא"כ מנלן דנאמרה הלכה גם בעיבוד, ועצ"ע.

ועי' ברמב"ן שם דמפורש כנ"ל דנידון הגמ' לעיקר דין לשמה בתפילין, ועוד חידש שם דתלוי בשו"ט בגמ' סוכה דלס"ד דלשמואל דבציצית בעינן לשמה ה"נ בסוכה היינו דדין הוא בכל המצוות דבעינן לשמה, אבל למסקנא שאני ציצית דכתיב תעשה לך ולא ילפינן מיניה לסוכה, ולפי"ז גם בתפילין י"ל דאי"צ לשמה כרבנן דרשב"ג. [והיינו כעין קושית תוס' דלמא שאני ציצית דכתיב לך, ולרמב"ן באמת כן הוא למסקנת גמ' בסוכה אלא דהגמ' דידן סברה דמסברא נלמד דבעינן לשמה ודו"ק] וע"ש דכן סובר הר"י דפסק כשמואל ואפי"ה משמע דסובר כרבנן דבתפילין אי"צ לשמה⁵².

⁵² ויל"ע לרמב"ן מ"ט דרשב"ג דבעי לשמה בתפילין, ואין לומר דס"ל דאיכא ילפותא דבעינן לשמה או משם דהם עצם הקדושה סברא היא דבעינן לשמה, דעיי"ש דלרב דבציצית אי"צ לשמה ודאי תנאי היא כלומר דלא ס"ל כרשב"ג ולהנ"ל גם רב יכול לסבור כן. וע"כ דלרשב"ג סברא היא בכל המצוות דבעינן לשמה וזה דלא כרב. ונמצא דהיינו סברת הגמ' בסוכה, ולפי"ז לרשב"ג גם בסוכה בעינן לשמה וסוכה ישנה פסולה דלא כב"ה. ולפי"ז יהא מוכח ממתני' דסוכה דלא כרשב"ג וקצ"ע דהרמב"ן כתב שם דכיון שאין רא"י דהלכה כרשב"ג הדרין לכללא דהל' כרבים. ותיפו"ל דממתני' מוכח כן. שו"ר בחי' הר"ן סנהדרין מ"ח שביאר דעת הר"י שפסק כרבנן משום דלא בעינן עשיית המצוות לשמה אלא במה שריבה בהם הכתוב והוכיח כן מדק"ל כב"ה, וזה כמש"כ. וצ"ע מ"ט לא כתב כן הרמב"ן. [ועי' בר"ן גיטין שהקשה על הרמב"ן כע"ז].

והנה למבואר בגמ' דשמואל כרשב"ג נמצא דלהלכה תלוי הא בהא וכמש"כ התוס', וכ"כ בעה"מ סוכה ד"ט, ולפי מה שביאר שם דקושיית הגמ' היא משמואל כתב דלהלכה כשמואל וממילא ש"מ דבעינן עיבוד לשמה כרשב"ג. אמנם הרמב"ן כתב כמשנ"ת דלמסקנא דגמ' בסוכה דבציצית ילפינן מתעשה לך דבעינן לשמה משא"כ סוכה, ה"ה בתפילין לא דמי לציצית ואי"צ לשמה וקרנבן.

ולרש"י בסוכה וכן התוס' והרא"ש דמפרשים דגם לרב בעינן לשמה וקושיית הגמ' שם היא גם מרב א"כ הדרינן לכללא דלהלכה כרב באיסורי ולפי"ז הלכה כרבנן דאי"צ עיבוד לשמה. וכ"מ לשיטתו בדין הזמנה מילתא, ע"י להלן, אמנם התוס' לשיטתם בדין הזמנה מילתא פ"י להיפך דה"ל כרשב"ג דאי"צ עיבוד לשמה וממילא ה"ל כשמואל.

והר"ן בגיטין [כ"ג ב' בדפי הרי"ף] עשה פשרה בסברות הנ"ל, וכתב דהנידון אי רב פליג רק בטויה או בעיקר דין לשמה. תלוי בדינא דעכו"ם בעשיית הציצית דלמ"ד דרב ס"ל דעכו"ם פסול ס"ל דבעינן לשמה [והיינו כהמשכנ"י דזהו טעמא דעכו"ם פסול וע"י במרדכי סי' תתקמ"ה שכתב כן לגבי עכו"ם בכתיבת ס"ת דכיון שפסול בכתיבה ע"כ דבעינן כתיבה לשמה, ועי"ש במהר"ם בנט"ז⁵³] וע"כ דלא פליג אלא בטויה דאינה עיקר העשיה, וסוגיין סברה כוותיה ומשו"ה אמרינן דה"נ בעיבוד תפילין דאינה מעיקר העשיה אי"צ לשמה אף דבעיקר עשית התפילין בעינן לשמה וע"כ דרב כרבנן, וס"ל דגם לרבנן בעיקר עשית תפילין בעינן לשמה. אבל למ"ד דלרב עכו"ם כשר בעשיית הציצית ע"כ דאי"צ לשמה כלל ולדבריו לא מצינו דטויה לא חשיבא כעיקר העשיה, ואיכל"מ דעיבוד תפילין גרע מטויה דאינו עיקר העשיה ומעתה אף לשמואל יתכן דאי"צ לשמה כרבנן. ועוד דאיכל"מ דלרבנן בתפילין אי"צ לשמה ולא דמי לציצית. וכנראה דכוונתו כהרמב"ן די"ל דדוקא בציצית איכא ילפותא דבעינן לשמה משא"כ בתפילין [דומיא דסוכה]. ועפי"ז כתב דהסוגיא בסוכה דשו"ט בעיקר דין לשמה לגירסת הראשונים דמקשינן רק משמואל ע"כ דסברה דלרב אי"צ לשמה כלל, ומשום דס"ל כמ"ד דעכו"ם כשר לעשיית ציצית. ומעתה כל מה שהוכיחו הראשונים דלהלכה כשמואל הוא מסוגיא דסוכה והרי למבואר להך סוגיא איכל"מ דשמואל כרבנן, ואין רא"י דלהלכה כרשב"ג. ועי"ע בהשגות הראב"ד לבעה"מ סוכה שם.

סתמא לשמה

התוס' בע"א ד"ה ואל ימול הקשו אמאי עכו"ם כשר במילה ובציצית והא בעינן לשמה ונכרי לא עביד לשמה ואף ישראל עו"ג לא מהני כדאמרינן בגט דאדאתא דנפשיה עביד, ותי' דסתמא לשמה משא"כ בגט. ועי' לעיל דלהרא"ש מהני ישראל עו"ג ולא דמי לגט כיון דהכא אין עשייתו נמשכת. וכמש"כ הבי"י. אמנם ברמב"ן מבואר דבעכו"ם לא שייך עשיה לשמה ולכן הוכיח מזה דלרב אי"צ בציצית לשמה, [ולשמואל אי"צ קרא דעכו"ם פסול]. וכ"כ הבי"י אליבא דהרמב"ם ומזה הוכיח דאף לשמואל אי"צ לשמה אלא בטויה, ע"י לעיל.

ולפי"ז מבואר דלרמב"ם ורמב"ן בעכו"ם ל"א סתמא לשמה ועי' שו"ת רעק"א סי' ד' דכן הוא לרא"ש דכיון דמהני ישראל עו"ג אין לנו רא"י דסתמא לשמה, ולכן כתב השו"ע דבישראל שעשה ציצית שלא בכוונה אין לברך עליו כיון דלרא"ש לא אמרינן סתמא לשמה.

אולם צ"ע דאי לא אמרינן סתמא לשמה יקשה קושיית התוס' ממילה דלר"י בעינן לשמה ועכו"ם כשר ועי"ז תי' דסתמא לשמה, ולרא"ש ל"ק דהתם נמי י"ל דמייירי בישראל עו"ג אבל לרמב"ם ורמב"ן דס"ל דלא מהני ישראל עו"ג וגם סתמא למה לא אמרינן הדק"ל]. וכנראה דצ"ל דבמילה מודה הרמב"ם דגם בעכו"ם אמרינן סתמא לשמה [עי' חזו"א סי' י"ב ד'] ועי' ביהגר"א סי' י"א ס"ב ובדמש"א שם. [והרמב"ם כתב דלא ימול ואי"צ להטיף ד"ב, ובפשוטו משום דפסק דמדינא כשר אמנם י"מ משום דא"א לתקן מיהו מצינו במל קודם זמנו דבעינן הט"ב ואכ"מ]. עוד יל"ע דהגר"ח כתב בדעת הרמב"ם דעכו"ם מופקע מעשיה לשמה ולכן אף סתמא לשמה לא שייך בזה. וא"כ צ"ב מ"ט מילה כשרה. ועי' גליונות חזו"א שם. ועי' ברכ"מ או"ח סי' דשאני דין לשמה במילה שאינו יצירת חלות חפצא דמצוה אלא דין עשיה גרידא לשמה ובהו גם בעכו"ם שייך עשיה לשמה. ועוד י"ל עפ"י מש"כ הגר"ח דבאזכרות מהני עשיה לשמה בעכו"ם. ודו"ק.

והנה יל"ע אם הא דסתמא לשמה היינו דמסתמא מונח בזה כוונה לשמה, דכיון שעושה הציצית ע"כ הוי כמכוון לשמה. או דאף שבאמת אינו מכוון לשמה מ"מ המעשה עצמו חשיב לשמה, דכיון שעושה הקשר בחוטי הציצית ממילא הוא לשמה. ולדברי התוס'

⁵³ ראיתי שתמהו ע"ז ? מהא דמילה למ"ד ימול כותי ואל ימול ארמאי דלא בעינן לשמה ומ"מ עכו"ם פסול. ועי' בחזו"א סי' ו' דשאני מילה דהעשיה היא עצם המצוה ובעינן שהמצוה תיעשה ע"י ישראל אבל ההכנה למצוה אם אי"צ לשמה ע"כ טעמא דלא בעינן שיעשה לשם מצוה. ועי'.

דבנכרי אמרינן סתמא לשמה משמע דהפי' דבסתמא הוא עומד מצ"ע לשמה בלא כוונה שהרי מסתבר דמטעמא דעכו"ם אדעתא דנפשיה עביד אין לו כוונה כלל לשמה, וע"כ דמ"מ אמרינן דעומד מצ"ע לשמה. וכן בקדשים ודאי דסתמא לשמה אף בלא כוונה כלל כדמצינו דאף לשם חולין אמרינן סתמא לשמה [עי' ח"י מרן רי"ז הלוי], ובגמ' זבחים משמע דדמו אהדדי.

אמנם עי' ח"א כלל דמי שעשה מצוה בסתמא אמרינן דחשיב כוונה וציין לתוס' שכתבו דסתמא לשמה. ולכאורה משמע דס"ל דסתמא אמרינן דמכוון לשמה, ויל"ד. [אמנם אין כוונתו דרק לתוס' יצא יד"ח ולא לרא"ש אלא דמתוס' מוכח דאיכא סתמא אלא דלרמב"ם והרא"ש לא מהני סתמא אלא בעינן עשיה להדיא לשמה. כ"נ פשוט].

ובעיקר קושית התוס' דתיפו"ל משום דלא עביד לשמה, כתב בשו"ת רעק"א סי' ד' לתמוה דהא איכא נפ"מ בעכו"ם שנתגייר ואומר שעשה לשמה, עכ"פ לעצמו נאמן שעשה לשמה. ולזה איצטריך קרא דעכו"ם פסול אף כשיודע שעשה לשמה. ועוד נפ"מ דאי לאו פסול עכו"ם מקרא הוי ספק שמא לא עשה לשמה ונפ"מ בכלאים בציצית דלא ילקה אבל מקרא ממעטינן דודאי פסול וילקה משום כלאים. ומבואר מדבריו דהא דעכו"ם אדעתא דנפשיה עביד היינו דחיישינן דאינו עושה לשמה.

אמנם עי' חזו"א סי' ו' דעכו"ם מופקע מלשמה ואינו יכול לעשות לשמה, אלא דיכול להיות כשלוחו של מי שצוהו והוי לשמה מחמת הישראל וקמ"ל דאדעתא דנפשיה עביד ואינו עושה מחמת ישראל המצוה וליכא לשמה. ועפ"י כתב לדעת הרא"ש דמהני ישראל עוע"ג במלאכה שאינה נמשכת, דהיינו משום דעושה על דעת המצוה אבל במלאכה הנמשכת אינו עושה עבור המצוה וממילא ליכא לשמה. ויסוד דבריו מבואר גם בחי' ר"ח הלוי תפילין פ"א הט"ו בדעת הרמב"ם. אמנם הגר"ח כתב שם דלרמב"ם לא שייך סתמא לשמה בעכו"ם מטעם הנ"ל ודלא כתוס' דבעכו"ם אמרינן סתמא לשמה וא"כ לדבריהם מבואר דעכו"ם אינו מופקע מלשמה. [ואף שהגר"ח הוכיח כן מגמ' צ"ל דאין כוונתו לפרש כן בתוס' [ואולי לתוס' אף דעכו"ם מופקע מעשיה לשמה מ"מ הוי לשמה ממילא דהמעשה עצמו הוא לשמה עיי"ש בהגר"ח בד"ן אזכרות, וצ"ע].

עיבוד סת"ם לשמן

גמ' עור בהמה טהורה כשרות ואפי' לא עיבדן לשמן רשב"ג אומר וכו' עד שיעבדן לשמן. ובגמ' להלן ת"ר וכו' תפילין יש להן בדיקה ואין ניקחין אלא מן המומחה ספרים ומזוזות וכו' וניקחים מכל אדם. ופרש"י דתפילין אין נקחים אלא מן המומחה משום דבעינן עיבוד לשמן, ולפי"ז מבואר דבס"ת ומזוזות אי"צ עיבוד לשמה, וכן הביאו התוס' בשם הרמב"ם דמזוזות אי"צ עיבוד לשמה ובפשוטו ה"ה בס"ת, אלא שהקשו מהגמ' גיטין דבס"ת צריך עיבוד לשמה ולכך כתבו דשמא הכא מיירי בשאר ספרים. ובאמת הרמב"ם פ"א הי"א כתב דבס"ת צריך עיבוד לשמה ורק במזוזות אי"צ לשמה, אך צ"ב מ"ש מזוזות, ועי' בחי' ר"ח הלוי שהאריך בזה.

אולם הרמב"ן במלחמות בסוכה גרס להיפך דתפילין אי"צ בדיקה והוכיח מזה כשיטתו הנ"ל דנקטינן כרבנן דאי"צ עיבוד לשמן ולדידהו אי"צ עשייה לשמה כלל בתפילין [דבלא ילפותא לא אמרינן דמסברא בעינן לשמה], ולכן אי"צ בדיקה, אבל בס"ת בעינן לשמה דילפינן מקרא כתבו לכם ולהכי בעי בדיקה.

והתוס' פי' דהא דאין ניקחין מכל אדם היינו לענין חסירות ויתירות אבל לעיבוד לשמה הכל בקיאים ולא חיישינן. ולפי"ז אין ראי' מסוגיין לד"ן עיבוד לשמה.

ובגמ' סנהדרין פליגי אביי ורבא בד"ן הזמנה לאביי מילתא היא ולרבא לאו מילתא היא ומקשינן לאביי מברייטא דלאו מילתא היא ומתצינן תנאי היא, ועי' תוס' ד"ה עד דלרש"י אביי כרשב"ג, כלומר דעיבוד חשיב כהזמנה וכיון דמילתא היא בעינן עיבוד לשמה, ורבא כרבנן דכיון דלאו מילתא היא עיבוד לשמה נמי לא מועיל ולכן אי"צ שיעשה העיבוד לשמה, ורק השימוש משוי לה לקדושת תפילין. אבל ר"ת ור"ח פי' להיפך דרבנן ס"ל כאביי דמילתא היא ולכן סגי בהזמנה ואי"צ עיבוד לשמה, ורשב"ג כרבא דלאו מילתא היא ולכן בעינן עיבוד ולא סגי בהזמנה. וכן פי' הבעה"מ בסוכה וכן הנמוק"י בהל' תפילין [ד"ז בדפי הרי"ף]. ולדבריהם העיבוד הוא יותר מהזמנה משום דמעשה הוא. ואמנם בסוגיא בסנהדרין מיירי אף באורג בגד למת דהוי מעשה, פי' הבעה"מ דהתם לא חשיב מעשה כיון דאין בו מצוה, אבל בעיבוד רצועות איכא בהו מצות קשירה ולכן חשיב יותר מהזמנה, והוסיף שם דבעיבוד נמי קודם שחיברם בקציעה יכול לשנותם, וצ"ב דא"כ נמצא דהוי הזמנה גרידא וחזינן דאפי"ה בעינן לשמה, וצ"ע. ועי' בחי' הר"ן בסנהדרין מ"ח.

ולפרש"י דרבא כרבנן הקשו תוס' דא"כ למאי דק"ל הלכתא כרבא נמצא דהלכה כרבנן דא"כ עיבוד לשמה, והרי בגמ' גיטין נ"ה מבואר דבס"ת צריך עיבוד לשמה ושי"מ דהלכה כרשב"ג, וע"כ פ"י כר"ח דרבא כרשב"ג ומשו"ה נקטינן להלכה דבעינן עיבוד לשמה. ונפ"מ גם לציצית דלתוס' הלכה כשמואל דהא אמרינן דשמואל כרשב"ג, וכן פסק הרמב"ם. משא"כ לרש"י דהלכה כרבנן א"כ בציצית הלכה כרב שא"כ טויה לשמה. [והרי"ף פסק כרבנן אף דפסק הלכה כשמואל וכבר נתבאר לעיל ליישב בשם הרמב"ן והרי"ן].

עוד כתבו בשם י"מ ליישב שיטת רש"י דאף לרבנן דא"כ עיבוד לשמן היינו דווקא בעור הבתים דתשמישי קדושה הן אבל בגוילין דס"ת דגוף הקדושה הן לכו"ע בעינן לשמה, וא"ש הגמ' בגיטין דבעינן לשמה דמיירי בקלף של הכתיבה, אך הקשו התוס' דהבתים נמי מגוף הקדושה הן דהאיכא שין של תפילין [והוי כגוילין של כתב]. ועי' בעה"מ בסוכה דפי' כה"מ דבקדושה עצמה לכו"ע בעינן עיבוד לשמה אלא דפי' שם דהגמ' מיירי בעיבוד של רצועות דהוי תשמישי קדושה, [ועי' להלן]. ומשמעות דבריו דבתים עצמם הוי כקדושה עצמה כקושית התוס' ועצ"ע. אולם כבר תמה הרמב"ן דהא ברייתא מיירי בבתיים ולא ברצועות, וצ"ל דתרי מילי קתני ורישא מיירי בעור הבתים אבל הא דקתני עד שיעבדן לשמן מילתא אחריתי היא וקאי על הרצועות, אך זה לא משמע כלל בברייתא. ועי"ש ברמב"ן. [ועי' רמ"א סי' מ"ב ס"ג ומ"א וביהגר"א שם].

ולכאורה מהגמ' דתפילין אין ניקחים אלא מן המומחה משמע דגם לרש"י פסקינן כרשב"ג וזה דלא כרש"י בסנהדרין דרבא כרבנן כדכתבו התוס' ד"ה עד, ואמנם לרמב"ן דגריס איפכא ומדבריו נראה דכתב כן גם בדעת רש"י, לפי"ז לרש"י הלכה כרבנן וכרש"י בסנהדרין. אולם לגירסת רש"י לפנינו מבואר דבעינן עיבוד לשמה וכדהביאו התוס'. וצ"ע סתירת התוס' בדעת רש"י [ול"מ בתוס' א"ש די"ל דהכא מיירי משום הקלף שכותבין בו, אך התוס' לא ניחא להו בהכי וצ"ע].

לשמה [ג]

בסוגיא דסנהדרין דמחלוקת רבנן ורשב"ג בדין עיבוד לשמה תלוי בדין הזמנה מילתא

א. לעיל הובא מהגמ' סנהדרין דנחלקו בדין הזמנה לאביי מילתא היא ולרבא לאו מילתא היא, ואמרינן דתלוי בפלוגתא דרבנן ורשב"ג דפליגי בעיבוד לשמה, לרש"י למ"ד הזמנה לאו מילתא א"כ עיבוד לשמה כרבנן, והתוס' כתבו להיפך דאי לאו מילתא בעינן עיבוד לשמה כרשב"ג והיינו דעיבוד הוי טפי מהזמנה, וכן פ"י בעה"מ.

והנה הראשונים נחלקו אי פלוגתת רבנן ורשב"ג היא רק בעיבוד אבל לכו"ע בעינן עשיה לשמה בתפילין, או דפליגי בעיקר הדין אי בעינן לשמה בעשית תפילין [עי' לעיל]. ולב' הפירושים צ"ב מאי שייטא לדין הזמנה מילתא, לפי' אי דרב פליג רק בטויה מודה דתליה לשמה בעינן צ"ב לרש"י דעיבוד א"כ לשמה משום דהזמנה לאו מילתא א"כ לכאורה גם תליה הוי רק הזמנה, וצ"ל דבתליה הוי טפי מהזמנה וכמו עיבוד לתוס' וצ"ב, ועי' קר"א שכתב דתליה הוי מצוה עצמה וצ"ב. ולפי' ב' דפליגי העיקר דין לשמה צ"ב מאי שייטא להזמנה דהא טעמא דרבנן הוא משום דא"כ לשמה כלל.

ואמנם הרמב"ן [הובא לעיל] פ"י דבאמת אין המחלוקת בדין הזמנה, ורק לאביי דס"ל מילתא היא מפרש דרשב"ג דמצריך עיבוד לשמה ע"כ ס"ל דהזמנה מילתא היא דא"כ לא שייך עיבוד לשמה, אבל לרבנן דא"כ עיבוד לשמה איכל"מ דמודו בזה אלא דס"ל דא"כ לשמה בתפילין כלל או דסגי במעשה אחר לשמה, ורבא פליג גם אליבא דרשב"ג דבעינן עיבוד לשמה דאף דלא מהני להחיל קדושה דהזמנה ל"מ היא מ"מ בעינן עשיה לשמה. ולפי"ז לק"מ לשיטתו דלרבנן א"כ לשמה כלל כרב, ואיה"נ דטעמייהו לאו משום דהזמנה לאו מילתא.

מיהו הבעה"מ פ"י דפליגי בעיקר דין ציצית ותפילין אי בעינן לשמה [כפי' ב'], ואפי"ה מפרש כתוס' דפלוגתא דהזמנה מילתא תליא בפלוגתא דרבנן ורשב"ג וטעמא דרבנן דא"כ עיבוד לשמה משום דהזמנה מילתא היא, וביותר דכתב ומיהו הזמנה לשמה בעינן בין בתפילין בין בציצית ועוד שם בשם ר"ח דלכו"ע דרשין תעשה לך לשם חובד. וצ"ע. וזה נכלל בקושית הראב"ד שתמה על בעה"מ דודאי גם לרב בעינן עשיה לשמה ובהזמנה לחוד פליג. ועי' חי' ר"ח הלוי פ"א הי"א מתפילין שעמד בזה בתחיל"ד.

עוד עיי' בביהגרי"א סי' ט"ו ס"ב דרש"י נמי ס"ל דפלוגותתם בעיקר הדין דרב ס"ל דאיי"צ לשמה כלל [היינו לרש"י בדף מ' ודלא כרש"י בסוכה] ולמבואר ברש"י סנהדרין דרבא כרבנן ורב הרי ס"ל כרבנן נמצא דרבא כרב עיי"ש. ומבואר כנ"ל דאף דטעמא דרב דאיי"צ לשמה כלל מ"מ זה רק אי הזמנה ל"מ, וצ"ב כנ"ל⁵⁴. ועיי' בסמוך בדברי הריטב"א.

ב. לשיטת רש"י בסנהדרין דלרבא דהזל"מ ס"ל כרבנן דאיי"צ עיבוד לשמה כיון דהוי רק הזמנה, כתבו הראשונים דלפ"ז נמצא דהלכה כרבנן דאיי"צ עיבוד לשמה וכ"כ המ"א והגר"א סי' ל"ב סל"ז. והקשה בעה"מ שהרי בסוגיין אמרינן דשמואל כרשב"ג והרי קי"ל כשמואל כדמשמע בסוכה דמקשינן משמואל. אמנם כבר הובא דלרש"י לשיטתו בסוכה דקושיית הגמ' היא לכו"ע מהא דעשאה מהקוצים דבעינן לשמה, לפי"ז אין ראי' דהלכה כשמואל, ובאמת ה' כרב. וכ"מ ביהגרי"א סי' ט"ו ס"ב. ועיי' בהערה⁵⁵. ועוד יל"פ כדברי הרמב"ן דלמסקנא דגמ' בסוכה דוקא בציצית בעינן לשמה דילפינן מקראי משא"כ סוכה וה"ה תפילין אי"צ לשמה כרבנן וא"ש דס"ל נמי כרבא דהזמנה לאו מילתא. וכ"כ בביהגרי"א סי' תרצ"א ס"א.

והריטב"א בסוכה ובגיטין מ"ה כתב דג' מחלוקות בדבר, דרבנן דרשב"ג סברי דאיי"צ לשמה כלל ובה נקטינן דה' כרשב"ג והיינו כשמואל וזה לא שייך לדין הזמנה מילתא כנ"ל. אמנם איכא עוד פלוגתא דרשב"ג ס"ל דאף במשמשי דהיינו ברצועות מהני עיבוד לשמה דהזמנה מילתא היא ורבנן סברי דרק בקדושה עצמה מהני עיבוד דבה הזמנה מילתא [עיי' בסמוך]. אבל במשמשי לאו מילתא כרבא ואיי"צ לשמה [כרש"י דלמ"ד לאו מילתא אין מועיל שעושה לשמה], ובה קי"ל כרבנן וכרבא. ועיי' ביהגרי"א סי' מ"ב ס"ג שיישב את שיטת רש"י עפ"י הריטב"א, אלא שהקשה על עיקר דברי הריטב"א דהרי רשב"ג מיירי בגוף הקדושה דהיינו הבתים ומנלן דמיירי גם במשמשי המצוה.

הזמנה בגוף הקדושה

בתוס' ד"ה עד הקשו עוד על רש"י מהא דס"ת בעינן עיבוד לשמה, ותי בשם י"מ דבעיבוד ס"ת מודה דבעינן לשמה דגוף הקדושה הוא ורק בתשמיש מצוה פליג, והיינו כדאמרינן בסנהדרין דבעגלה ערופה כו"ע מודו דהזמנה מילתא. והתוס' דחו דהא בתים נמי יש בהם עיקר הקדושה משום השין של תפילין [ולדברי הרמב"ם להלן י"ל]. וצ"ל דהתוס' סברי כהרמב"ן דלא דמי לעגלה ערופה דהכא קדושתם רק מחמת הכתב, עיי"ש.

הבעה"מ כתב דבגוף הקדושה לכו"ע בעינן לשמה, ולהכי בכתובת תפילין וס"ת בעינן לשמה וכן בעיבוד הקלף שכותבין בו בעינן לשמה. ומשמע דהיינו כה"מ שבה הזמנה מילתא וכ"מ ברמב"ן דמדמי זאת לעגלה ערופה. ויל"ע דלשיטתו דס"ל כתוס' דלמ"ד דהזמנה מילתא אי"צ עיבוד לשמה דכבר חל לשמה בהזמנה, אי"כ בקדושה עצמה דלכו"ע הזמנה מילתא נימא דסגי בהזמנה ואיי"צ עיבוד לשמה. ולכאורה צ"ל דבקדושה עצמה בעינן גם עשיותיו לשמה ולא רק כדי שיחול הקדושה, ולפי"ז אין הטעם משום דבה הזמנה מילתא ודלא כתוס' [ויל"ע בדברי הגר"ח פ"א הי"א (ד"ה והנה התוס') שנראה כוונתו להני"ל, עיי"ש היטיב]. וכבר עמד בזה בחזו"א סי' ו' א' ותמה על הרמב"ן שכתב דבעה"מ מדמי זאת לעגלה ערופה עיי"ש וצ"ע.

אמנם ברצועות נראה דלבעה"מ לא הוי כקדושה עצמה ולכן תלוי בפלוגתא אי הזמנה מילתא, וכ"מ מדכתב דאף לאחר עיבוד מותר לשנותו. וכ"כ הגר"ח בה' תפילין פ"א הי"א בדעתו, ושם כתב דאף הבתים עצמם לא הוי קדושה עצמה, [ובאמת המאור לא כתב דהוי קדושה עצמה אלא בקלף]. מיהו לפי"ז צ"ע אמאי נדחק בעה"מ להעמיד הסוגיא ברצועות, וצ"ע.

⁵⁴ ובביהמ"ד ר"ל בדעת בעה"מ דבאמת לרבנן בעינן לשמה כדכתב בעה"מ וגם בציצית בעינן לשמה אלא דאין זה דין עשיה כלל אלא שיחול קדושה וכן בציצית שיהא חפצא דמצוה, וכיון דס"ל דהזמנה מילתא שוב אי"צ מעשה כלל וסגי במחשבה גרידא. אמנם זה אי"ש לבעה"מ דרב ס"ל דהזמנה מילתא אבל לרש"י דס"ל כרבא דהזמנה לאו מילתא ולכן אי"צ עיבוד לשמה דאין הכוונה לשמה מהני אי"כ כ"ש דמחשבה לא מהני, ולהני"ל מטעם זה גם בציצית אי"צ טויה לשמה, ואי"כ איך יתפרש קרא דתעשה לך לשמה, וע"כ דלא ס"ל להך ילפותא כלל ואי"כ הוי פלוגתא בקראי. וצ"ע.

⁵⁵ אלא דהגר"א שם אזיל לפרש"י בדף מ' דלרב בציצית אי"צ עשיה לשמה כלל וכ"כ בסי' י"א [וזה דלא כרש"י בסוכה כנ"ל] ועפ"י כתב דגם רבא ס"ל דאיי"צ לשמה כלל בציצית ויישב בזה דברי רש"י בדף מ', וזה צ"ע דהרי לפי"ז ע"כ הגמ' בסוכה מוכיחה משמואל ואי"כ קיימא הוכחת הראשונים דהלכה כשמואל. ולו"ד הגר"א היה נראה דרש"י בסנהדרין קאי כרש"י בסוכה דהוכחת הגמ' היא גם מרב ושפיר איכל"מ דרבא נמי ס"ל כרב אבל לרש"י בדף מ' הנ"ל צ"ל כתוס' דרבא כרשב"ג, וצ"ע.

והנה הבעה"מ נתקשה לדרכו [כתוס'] דרשב"ג מצריך עיבוד לשמה משום דהזל"מ, דמ"ש מאורג בגד למת דאף ע"י מעשה הוי רק הזמנה וכתב דברצעות מהני עשיה ולא חשיב הזמנה גרידא **כיון שיש בהם מצות קשירה**. וצ"ב. ואפשר דר"ל דכיון שיש בה מצוה הוי עשיה חשובה. אמנם בחי' הר"ן בסנהדרין הביא בשמו דהוי כקדושה עצמה והוי עשיה טפי. וכ"כ בביהגר"א סי' מ"ב. וצ"ע דל"מ הכי בבעה"מ. והר"ן הקשה דאי הוי כקדושה עצמה הרי סגי בעשיה כל דהו, והיינו כקושיא הנ"ל דכיון דבזה לכו"ע הזמנה מילתא אי"כ אי"צ לשמה בעיבוד. ולהנ"ל בדעת בעה"מ י"ל קצת דאף בקדושה עצמה לאו מילתא היא אלא דבקדושה עצמה בעינן כל העשיות לשמה, וגם זה רק משום דלאו מילתא היא אבל אי הוי מילתא אי"צ יותר ולהכי מוכח מרשב"ג כרבא דלאו מילתא היא. ועצ"ע.

ובנמוק"י בהל' תפילין [דף ז' א'] פי' דטעמא דרשב"ג משום דהזמנה לאו מילתא היא והיינו כתוס' דלהכי צריך עיבוד. והנה הנמוק"י בסנהדרין מ"ח כתב דבגוף הדבר בעצמו מהני הזמנה כגון עיבוד הקלף או הקציצה [הבתים] ואסור להשתמש אבל הרצעות לא בעי עיבוד לשמה דמשמשינן ניהו והזמנה לאו מילתא היא וכדמשמע במנחות בפלוגתא דרבנן ורשב"ג, ומשמע כרש"י דלמ"ד הזמנה ל"מ אי"צ עיבוד לשמה אלא דכל זה במשמשינן אבל בקדושה עצמה לכו"ע מילתא היא וצריך עיבוד לשמה [וס"ל דבתים מודו רבנן וכבעה"מ]. וכן פי' המ"א סי' מ"ב ו' אך הקשה דהבעה"מ סותר דבריו בהל' תפילין דפי' כתוס', אולם בביהגר"א שם כתב דהנמוק"י בסנהדרין נמי ס"ל כתוס' אלא דס"ל כבעה"מ דגם עיבוד הוי כהזמנה ורק בגוף הדבר מהני עיבוד טפי מהזמנה, אלא דבעה"מ ס"ל שגם הרצעות חשיבי גוף הדבר והנמוק"י ס"ל דרק הבתים חשיבי גוף הדבר אבל הרצעות חשיבי משמשינן ובזה העיבוד הוי כהזמנה דלא מהני. ועדיין הדברים צ"ב.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם הל' תפילין פ"ג הט"ו כתב דעור הרצעות צריך עיבוד לשמה אבל עור הבתים אי"צ לשמה כיון שאין צריך עיבוד כלל, וזה להיפך מהנמוק"י. וע"ע בפ"א הי"א והי"ד דהגולין של ס"ת ותפילין צריך עיבוד לשמה וכן צריך לכתוב האזכרות לשמה. והרשב"א בגיטין נ"ה וכן הבי"י בסי' ל"ב סל"ח כתבו דפסק כרשב"ג דבעינן עיבוד לשמה, והיינו דאף לרשב"ג רק הרצעות צריכין עיבוד לשמה אבל הבתים אי"צ לשמה כיון דאי"צ עיבוד כלל. וכ"כ החזו"א סי' ו' ג' ובגליונות פ"א הי"א. וצ"ל כבעה"מ דאף דרישא דציפן וכו' מיירי בבתים אבל הסיפא מיירי ברצעות. וזה דחוק כדקשה הרמב"ן.

ובכס"מ וכן בב"י בבד"ה שם פי' דהרמב"ם ס"ל כת"ק וכ"כ בביהגר"א סי' ל"ג סי"ג וביאר דס"ל כרש"י דרבא דס"ל דהזמל"מ ס"ל כרבנן, [ולפי"ז מחלוקתם בעור הבתים כפטות הברייתא], וס"ל כה"מ דהקלף עצמו כיון דקדושה עצמה הן לכו"ע מהני עיבוד לשמה וס"ל שגם הרצעות חשיבי כקדושה עצמה, [עי' שבת כ"ח דהכל מכלל התפילין] ולפי"ז ע"כ גם הבתים הם כקדושה עצמה ולהכי הוצרך הרמב"ם לפרש הטעם משום דאי"צ עיבוד כלל, וצ"ע דא"כ מאי שייטא לדין הזמנה לאו מילתא, וגם צ"ב מ"ט דרשב"ג, ועי' בחי' ר"ח הלוי דאי הזמנה מילתא אף הזמנה שאי"צ מהני ורק למ"ד דלאו מילתא ובעינן לטעם דקדושה עצמה היא, זה רק בהזמנה הנצרכת לקדושה, עישיה. ולפי"ז א"ש לרשב"ג דכיון דהזמנה מילתא בעינן לשמה אף שאינה נצרכת.

בדעת הרמב"ם בעיבוד לשמה [המשך]

בדברי הרמב"ם דטעמא דאי"צ עיבוד לשמה משום דאי"צ עיבוד כלל, עי' לעיל מהגר"ח דכל זה רק אי אתינן עלה משום דהוי קדושה עצמה אבל אי הזמנה מילתא אף עיבוד שאינו נצרך צריך לעשותו לשמה. וזהו טעמא דרשב"ג. והיה נראה דכוונתו דאף שאם לא יעשה עיבוד כלל כשר מ"מ כשעושה עיבוד בעי שיעשה לשמה, וע"ע בלשונו בד"ה והנה בא"ד, ולא גרע נעבד שלי"ש מהיכא דחסר העיבוד לגמרי דכשרין ג"כ, ורק דאם הזמנה מילתא אז חייל בה דין לשמה משום מעשה ההזמנה, [ומשמע גם דבאמת אי"צ שיהא לשמה אלא שאם עשאו לשמה חל בה קדושה אולם אי"א לומר כן דהרי רשב"ג אמר דבעי עיבוד לשמה]. שו"ר בגליונות חזו"א שהבין כן בדבריו ותמה ע"ז. ומה שתמה אמאי לא הזכיר הרמב"ם ד"ז שאם עושה עיבוד צריך שיעשה לשמה, דבריו צ"ע דהרי להרמב"ם שפסק דהזמל"מ אף אם עושה עיבוד לא שייך לשמה וכתבנו.

אכן עי' ביהגר"א סי' ל"ג סי"ג דהרמב"ם הוכיח מהגמ' בעירובין דאי"צ עיבוד וכתב דמזה הוכיח דסוגיין כת"ק. ומשמע דרשב"ג ס"ל דבעינן עיבוד, וצ"ע דא"כ אין הפלוגתא בדין הזמנה מילתא. וע"כ כוונתו דאף שאין העיבוד עצמו נצרך לתפילין אבל מדין הזמנה לשמה הוא דבעי עיבוד כדי שיחול לשמה דבלא מעשה אי"א לעשות לשמה. ומשא"כ לת"ק דהזל"מ אין העיבוד משוי לשמה ולכן אי"צ עיבוד

כלל. והביאו שכן מבואר ברמב"ן בסוכה דלרשב"ג אי"צ עיבוד אלא בשביל לשמה ולכן סגי בעבוד כל דהו. עיי"ש. ולפיי"ז י"ל גם להגר"ח דכיון דמדין הזמנה מילתא חל בה לשמה ממילא בעינן שיעשה עיבוד כדי שיחול בה דין לשמה.

כתיבת ס"ת ותפילין לשמה

בגמ' [לעיל] ס"ת ותפילין ומזוזות שכתבן כותי ועכו"ם פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם וכו' ובתוס' בע"א הקשו דתיפול"ל דסתמא לאו לשמה כדמוכח מהגמ' גיטין נ"ד, ותי' דאיה"נ לא איצטריך לעכו"ם, עוד תי' דסתמא לשמה ובגיטין גרסינן איפכא או דשאני התם דמיירי באזכרות ובזה סתמא לאו לשמה. עיי"ש. אמנם המרדכי סי' תתקמ"ט כתב להוכיח מזה דא"צ כתיבה לשמה. אולם בגיטין מ"ה מבואר דלרשב"ג דבעי עיבוד לשמה כ"ש דכתיבה לשמה בעי, וצ"ל דס"ל דלרבנן אי"צ כתיבה לשמה, עיי"ש במהר"ם בנט⁵⁶. וכ"כ הרמב"ן בסוכה וכשיטתו דתפילין אין זה גוף הקדושה ואף בכתיבה [ול"ד לעגלה ערופה], אולם הבעה"מ בסוכה כתב להדיא דלכו"ע בעינן כתיבה לשמה ומשום דהוי גוף הקדושה והא דמקשינן התם מרשב"ג הוא לאלומי הקושיא אבל באמת כו"ע מודו בזה.

ובגמ' גיטין שם איכא תנא דס"ל ס"ת שכתבו עכו"ם יגזו ואיכא תנא דס"ל דקודין בו ומפרשינן דלמ"ד דיגנזו משום דאינו בקשירה אינו בכתיבה ותנא דקורין בו היינו רשב"ג דעכו"ם שכתב קורין בו וה"ט דלא בעינן בר קשירה, ומקשינן דמ"מ הרי אינו כותב לשמה ולרשב"ג בעינן כתיבה לשמה, ומסקינן דמיירי בגר שחזר לסורו וכותב לשמה עיי"ש. ונחלקו למסקנא איך מתפרש הברייתא דקורין בו. א. המהרש"א פי' דמיירי בעכו"ם ויודעים שעשה לשמה, והאחרונים פליגי עיי"ז⁵⁷. ב. המהר"ם תי' דהברייתא דקורין נמי מיירי בגר שחזר לסורו, אבל בעכו"ם פסול משום לשמה, ועיי"ש דכ"מ בתוס' שם דל"פ כן בברייתא דיגנזו. ולדבריהם לא מצינו מ"ד דעכו"ם כשר לכתוב, וזה כבעה"מ דלכו"ע בעינן כתיבה לשמה. ג. המהדו"ב פי' דלת"ק דרשב"ג עכו"ם כשר אף דאין כותב לשמה כשר והא דמיתנין מרשב"ג הוא רק בדין דאינו בקשירה דלתרוויחו אי"צ שיהא ראוי לקשירה, אבל בדין לשמה פליגי ותנא דקורין כת"ק דרשב"ג דא"צ לשמה והיינו כהרמב"ן.

ואיכא עוד נפ"מ בזה דבשו"ע סי' ל"ט ס"ג כתב דגר שחזר לסורו מחמת יראה כשר לכתוב תפילין וכ"כ הרא"ש. והמ"א שם סק"ז כתב דברי"ן משמע דפסול וכתב דכ"מ לפי' המהדו"ב דגר שחזר לסורו אינו ב"ק שהרי מזה מיתנין ת"ק להוכיח שא"צ ב"ק וא"כ לדין דבעינן ב"ק פסול לכתוב תפילין. ודלא כהשו"ע שם וכ"כ בביהגר"א שם. ומשמעות דבריהם שלמה"ם כשר והיינו דלמסקנא באמת אין רא"י מרשב"ג דלא בעינן שיהא ב"ק. ועיי"ש במ"א והגר"א שהסכימו עם המהדו"ב.

הרמב"ם פ"א ה"ט"ו מבואר דרק באזכרות בעינן כוונה לשמה ולא בכתיבת הספר עצמו, וקשה דהא בעיבוד הקלף ס"ל דבעינן לשמה וא"כ כ"ש בכתיבה עצמה. ועי' חי' ר"ח הלוי שם דבאמת בעינן לשמה אלא דבעיקר הכתיבה אמרינן סתמא לשמה, והא דאמרינן התם דכ"ש בכתיבה בעינן לשמה היינו בעכו"ם דלא שייך סתמא לשמה, עיי"ש שהאריך.

שיטות הראשונים לדינא

לרש"י - דרבנן כרבא אי"צ לשמה בעיבוד הבתים, אולם מברייתא דאין ניקחין מכל אדם מבואר דנקטינן כרשב"ג, ול"מ דבעיבוד הגויל לכו"ע בעינן עשיה לשמה משום דהוי קדושה עצמה, א"ש דמשו"ה אין ניקחין מכל אדם מחמת הקלף, ולפיי"ז כ"ש בכתיבה. אולם במזוזות ובספרים אי"צ לשמה. אמנם בס"ת כתבו תוס' דודאי בעינן לשמה והכא מיירי בשאר ספרים.

לתוס' דרבא כרשב"ג בעינן עיבוד לשמה אף אי לא הוי קדושה עצמה ואף ברצועות וכן הוא לבעה"מ [ולשיטתו בקדושה עצמה אף לרבנן בעינן לשמה]. ולשיטת התוס' אף ספרים ומזוזות בעינן לשמה והברייתא דניקחין מכל אדם משום דלא חיישינן שלא יעשו עיבוד לשמה.

⁵⁶ ובמרדכי להלן כתב איפכא דאף למ"ד לא בעינן עיבוד לשמה מ"מ כתיבה לשמה בעי כדמשמע מדפסיל עכו"ם. ועי' חזו"א סי' ו' י"ג שעמד בזה וצ"ע.

⁵⁷ עי' קרני ראם ופנ"י שתמהו איך שייך לשמה בעכו"ם והרי אמרינן דאדעתא דנפשיה עביד ובק"ר תי' עפ"י הב"י דזהו רק ספק ולענין קרה"ת דהוי דרבנן אזלינן לקולא. אמנם הפנ"י תמה עוד דא"כ אמאי דלא מוקי לה הכי בגמ'. ולכאורה מוכח מזה כהגר"ח והחזו"א דעכו"ם מופקע מלשמה. [ולפיי"ז צ"ע גם לרא"ש דמהני ישראל עוע"ג]

לרמב"ן ה' כרבנן וכרש"י ואף בקדושה עצמה ואף הכתיבה עצמה אי"צ לשמה, ובברייתא גרסינן איפכא דבתפילין ניקחין מכל אדם וכן מזוזות, אמנם בס"ת בעינן לשמה משום דילפינן מקרא.

לרמב"ם ברצועות ובקלף, ובבתיים אי"צ עיבוד לשמה וכן במזוזות וספרים דהיינו מגילה. ועי' לעיל ב' פירושים אי ס"ל כרשב"ג ולפ"ז רק בבתיים אי"צ משום דאי"צ עיבוד כלל, או דס"ל דה' כרבנן אלא דבקדושה עצמה בעינן לשמה ובבתיים אף דקדושה עצמה הן כשר כיון דאי"צ עיבוד כלל. ולענין הכתיבה נתבאר לעיל דהא דמשמע ברמב"ם דאי"צ כוונה לשמה פי' הגר"ח דהוא משום דסתמא לשמה.

בשו"ע סי' ל"ב סעי' ל"ז כתב שהיכי דאפשר צריך שהבתיים יהא מעובד לשמה, ומשמע דבא"א יש לסמוך על הרמב"ם ועי"ש במ"א דיש לסמוך על זה כיון דגם רש"י ס"ל הכי. ועי' ביאוריה"ל שנסתפק אם כוונתו דאף בלא עיבוד כלל כשר כהרמב"ם או דלרש"י בעינן עיבוד אלא דאי"צ לשמה עי"ש מש"כ עפ"י ביהגר"א. ובביהגר"א סי' ל"ב ס"ח פי' הטעם שבקלף צריך עיבוד לשמה משום דה' כרשב"ג וכתוס', וצ"ע שהרי השו"ע סומך בדיעבד על הרמב"ם והול"ל דהקלף צריך עיבוד לשמה משום דהוי קדושה עצמה.

לשמה ושלא לשמה

עי' תוס' ד"ה טעימה דלשמה ושלא לשמה נמי פסול וכן הביאו מקדשים, ומבואר דמדמו להדדי. וכבר הקשו בשם הגר"ח וכע"ז בקר"א דשאני קדשים דאיכא דין מחשבת פסול הפוסלת ולכן בשלא לשמה אף דאיכא נמי לשמה פסול, משא"כ הכא דאין זה מחשבת פסול אלא משום דחשב שלא לשמה [ובכ"ה לא הוי סתמא לשמה] מנלן דבלשמה ושלא לשמה נמי חסר בלשמה. ועי' קה"י זבחים סי' ב'.

השלמת סוגיות שלא נלמדו

שיעור הטלית - דף מ' ע"ב - שו"ע סי' ט"ז

גמ' טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו והגדול יוצא בה דרך ארעי חייבת. ונחלקו הראשונים והפוסקים אי מה שהגדול יוצא בה דרך ארעי הוא תנאי נוסף או דקמ"ל דאע"ג שיוצא רק דרך ארעי אם הקטן מתכסה בה חייבת. עי' רש"י בסמוך לענין כלאים דמשמע דבעינן בציצית שיהא הגדול מתכסה בה, וכ"מ מדפי' שאינו בוש לצאת, והרמב"ם פ"ג ה"א לא הזכיר תנאי דגדול יוצא בו ארעי וכ"ה בשו"ע סי' ט"ז, אבל הטור כתב ב' התנאים וכ"כ המ"א בדעת הרמ"א [והט"ז חולק].

הב"י הוכיח בשם מהריב"ח כהרמב"ם מדלא נקט איפכא ואין גדול יוצא ארעי פטור, וע"כ דהא דקתני הגדול יוצא הוא לפרש דמיירי בגדול שלובש ולא לענין חיוב הקטן. ועי' מ"א וביהגר"א שהקשו דא"כ אמאי נקט גדול יוצא הול"ל גדול לובש וע"כ כרש"י שהוא שיעור הבגד שהגדול אינו בוש לצאת בו. ועוד הוכיח כן הגר"א דא"כ יקשה מהך ברייתא למ"ד חובת טלית הוא דאי"צ כלל לבישה. ועי"ש שהרמב"ם גורס באו"א, ועי' חזו"א סי' ג' ל' דמיישב עפ"י הפרישה דבאמת נקט שיעור אלא דכוונת הברייתא דשיעור שהקטן מתכסה בו הוא שיעור שהגדול לובש ארעי.

ועי' ב"ח דמשמע שאם הגדול יוצא בו בקבע אי"צ שיהא ראוי לקטן, ועי' ביאוריה"ל דכוונתו שכן דרך המקום שהגדולים הולכים בו בקבע אבל לא סגי שהלובש רגיל בכך שבזה בטלה דעתו ודלא כהא"ר ופמ"ג. ובחזו"א סי"ג ל"א תמה על עיקר דיוק הב"ח.

ופי' קטן עי' ברמב"ם שהוא קטן שיכול לצאת לבדו לשוק והטור כתב דהוא בן ט', ועי' ב"י דשו"ט אי פליגי. ועי' סמ"ק דמיירי בקטן שהגיע לחינוך ופי' הב"ח דזה דלא כהטור אמנם המ"א ס"ק א' כתב דהטור ס"ל שזהו שיעור חינוך ועי' גליון רעק"א דהחינוך מפרש בבן ו' ז'. אך עיקר הדבר צ"ב אמאי תלוי בדין חינוך הרי הכא מיירי בשיעור בגד.

השיעור שראוי לכיסוי בשו"ת נחפה בכסף סי' א' כתב שמדד השיעור בקטן בן ט' ומצא שבאמה אורך על חצי ברוחב יש בו לכסות ראשו ורובו **מאחוריו** והיינו דאי"צ לכרוך הבגד מסביבו ובשו"ת לב חיים סי' צ"ט כתב דסגי בג' רבעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב והו"ד במ"ב סק"ד, אך המחח"ש כתב דאין לזה מקור אלא בעינן אמה על אמה ועכ"פ לכה"פ ג' רבעי אמה ברוחב, ועי' ארה"ח בשם סי' משמחי לב שמצא דשיעור כיסוי קטן בן ט' הוא אמה וחצי ואי סגי באמה על אמה ע"כ מיירי בבן ז'.

ובגמ' להלן מ"א א' ושוין שלא יטול אמה על אמה וכו' וכתב הצ"ק שם דלפי הנמוק"י דהוא פסול משום תולמ"ה מבואר דאין באמה על אמה שיעור בגד ולפרש"י דלא פירש כן ס"ל דיש בו שיעור בגד אולם ע"י מחה"ש כאן דלמ"א סט"ו סק"ג דגם רש"י ס"ל כהנמוק"י דהפסול משום תולמ"ה אלא דמפרש אמאי חשיב תחילתו בפסול לפי"ז לכו"ע ליכא שיעור בגד. וע"י ארה"ח אר"י י"ז שהעיר דא"כ מאי רבותא דאמה על אמה וע"כ דלמ"ד דאין בו שיעור צ"ל דהרבותא דבזה ליכא שיעור אבל יותר מזה איכא שיעור. וכתב שם דמנהג חסידים שיהא אמה על אמה מלפניו וכן לאחריו והו"ד במ"ב שם סק"ד. וע"י חזו"א סי' ג' ל"א דמעיקר הדין סגי באמה על אמה כפשטות הגמ' הנ"ל אלא דיש לחוש לחומרא.

האחרונים נסתפקו בטלית ארוכה וצרה שאין בה שיעור שראוי ללבישה אלא ע"י ע"י שיכרוך האורך כמה פעמים אי חשיב ראוי לכיסוי. ע"י ברכי יוסף וע"י חזו"א שם.

דין הכתפים - ע"י מ"א ריש הסי' בשם מהר"ל דבעינן שיהו רחבים דלא נימא אתי אורא, וע"י שע"ת בשם שאילת יעבץ ומחה"ש דפליגי עפ"י התוס' ערובין י' ע"ב דרק אורא הצריך ליחשב כסתום מבטל העומד ולא האורא שחוץ למחיצה. וע"י מ"ב סק"א דבעינן שיהיו רחבים ויהיה עליהם תורת בגד, ובחזו"א ס"ב ט' העיר דלא סגי בזה אלא בעינן שלא יהא הנקב מרובה אף על אחד מהם דאין עומ"ר מב' רוחות מצטרף, ואף שיש עומ"ר מהאורך לא מהני לסתום בין הכתפים ע"י"ש. ובס' אשר לשלמה ח"ג ס"ג ת"י דעת המ"ב דאף דעומ"ר מב' צדדים אינו מצטרף מ"מ אינו מתבטל ולא חשיב כמי שאינו [משא"כ באתי אורא וכו'] והכא לא בעינן שיהיו הכתפים רחבים אלא כדי לצרפם שלא יחשבו כב' בגדים ולזה סגי בעומ"ר מב' צדדים. ודבריו א"ש למ"ב שכתב בס"ק ד' בשם הארה"ח דמקום הכתפים אינו מצטרף לשיעור אמה על אמה, אמנם החזו"א סי' ג' ל' כתב דמצטרף אם יש בו עומ"ר. וצל"ע.

ציצית חובת טלית או חובת גברא - דף מ"א א'

גמ' רבה בב"ח איכסי גלימא אחריני וכו' מי סברת חובת גברא הוא חובת טלית היא, ולהלן בזמן דאיכא ריתחא ענשינן אי אמרת בשלמא חובת גברא הוא היינו דמחייב **דלא קא רמי** וכו' נהי דחייביה כי מיכסי כי מיכסי טלית דלאו בת חיובא היא מי חייביה רחמנא. והיינו דס"ד דחיוב ללבוש טלית המחויבת ולמסקנא אין חיוב ללבוש אלא שאם לובש חייב להטיל ציצית. וע"י רש"י ד"ה חובת גברא לקיים מצות ציצית באחת מהן דתיפטר בהך אחריתי. וזה לס"ד דחובת גברא היא ללבוש בגד החייב בציצית ורק דסגי בבגד אחד משא"כ אי חובת מנא היא חייב בכל בגד שראוי ללבישה.

אמנם ע"י תוס' ד"ה ענשיתו דהמקשה הקשה על המלאך דאין חייב לקנות בגד המחויב אם אין לו. ומשמע מדבריהם דגם להו"א אין החיוב ללבוש בגד של ד' כנפות עם ציצית ואין זה עשה גמור אלא דמ"מ יש חיוב להתחייב, וצ"ב. וע"י מהרש"א שנראה שכיון לקושיא זו מיהו מדבריו נראה דס"ל הכי לדינא וצ"ע דהא ודאי דאין חיוב לקנות בגד המחויב בציצית וע"י קר"א, וצ"ע.

ולמסקנא אמרינן **אלא** הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשך וכן גירסת רש"י. והיינו דלמסקנא אזדא הרא"י דלכו"ע אין ראוי ליפטר מציצית אף דאינו עובד בעשה, אבל התוס' ד"ה הכי לא גרסי אלא, דלמסקנא נמי נשאר הרא"י דחובת גברא היא דא"כ אין לענשו כיון דלית ליה בגד וצ"ב מאי נפ"מ אי חובת גברא או חובת מנא. וע"י שפ"א שאם הוא חובת מנא אין חייב לקנות דבמצוות שבגופו מוטל עליו להשתלם בהם להשלים גופו אבל כשאניס בגופו אין חיוב דלא מצינו שצריך לקנות שדה להתחייב בתרו"מ. וצ"ב מ"ש.

גמ' לימא מסייע ליה חסידים הראשונים כיון שארגו בה שלש היו מטילין בה תכלת, וברש"י ואי חובת גברא למה לה ציצית עד שיתכסה בה. וצ"ל דאיכא שיעור בגד ולכן למ"ד חובת מנא שפיר חייב. וצ"ל דקאי למסקנת הגמ' לעיל שמייירי בפצעו בה ג' כלומר שנשאר פחות מג' לאריגת הבגד וכבר איכא שיעור בגד. אמנם ע"י רגמ"ה דלס"ד אין הבגד ראוי לכיסוי [דלא הורידו מהעץ של האריגה] וצ"ב דא"כ גם למ"ד חובת מנא אמאי חייב. וע"י במדרכי סי' תתקל"ט וצ"ע.

אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית ובפשוטו היינו דס"ל דחובת מנא הוא וכ"מ בראשונים. אולם בעיטור ש"ב ח"א [עמ' ע"ג] הקשה דא"כ אמאי לא אמרו לעיל דמ"ד חובת מנא מסייע ליה לשמואל וכו' וע"כ יצא לחדש דהא דמחייב שמואל כלי קופסא בציצית קאי גם כמ"ד חובת גברא דכיון שיש לו בגד העומד לכיסוי חייב. ועוד הוכיח כן מהא דלהלן ע"ב אמר שמואל מתירין מבגד לבגד וקשה דהא מבטל מצות הטלית, וע"כ דבאמת שמואל ס"ל דחובת גברא הוא ורק דחייב אף כשאינו לובש הטלית. אמנם ע"י"ש בתוס' דפי'

באוי"א. וצ"ב לדבריו במה פליגי, ועי"ע להלן מ"ב דלמ"ד חובת מנא הוא מברך בשעת עשיה ומשום דהוי גמר מצוה ומבואר דלמ"ד חובת גברא הוא לא קיים המצוה עד שלובש וכ"כ העיטור גופיה [עמ' ע"ו] וא"כ צ"ב אמאי יתחייב בכלי קופסא. וצל"ע.

ועי"ע בהעמ"ש ש' קכ"ו דלמ"ד חובת טלית הוא אין איסור שיהא לו בגד בלא ציצית אלא רק חיוב להטיל ציצית אבל למ"ד חובת גברא הוי איסור ללבוש בלא ציצית ולכן מברכין על העיטוף עצמו [וזה דלא כהמרדכי].

שם ומודה שמואל בזקן שעשאה לכבודו דפטורה מ"ט אשר תכסה בה וכו'. עי' נמוק"י דאף שלובשה בחייו פטור כיון שאין עיקר עשיתו ללבישה בחייו דדמי לכסות לילה ביום דפטורה. וזה כהרא"ש דכסות לילה ביום פטורה כיון דמיוחדת ללבישה הפטורה אבל לרמב"ם חייבת כיון דהשתא לובשה בזמן חיוב ולפי"ז ה"ה בתכריכין שלובשה בחייו חייבת. אמנם הב"י סי' י"ט כתב דהכא אף לרמב"ם פטורה דלאו כסותך היא, משא"כ בכסות לילה דהוי כסות שעומד ללבישה אף דאין זה לבישה המחייבת מ"מ חשיב כסותך. אולם בנמוק"י דמדמה זאת לכסות לילה מבואר דלרמב"ם דחייבת ה"נ בעומד למת אזלינן בתר הלבישה [וכ"כ בביהגר"א]. ועי"ש במ"א שם ס"ק ב' שהקשה על הב"י דא"כ אמאי ממעטינן הכא מאשר תכסה בה הו"ל למעט מכסותך והוי פטור אף למ"ד חובת גברא, ועי"ש בלבו"ש ופמ"ג דכוונתו להקשות על הב"י דאמאי אמרו מודה שמואל הרי גם לרב קמ"ל דלא דמי לכסות לילה כיון דאינו עומד לכיסוי [וכ"ה בביהגר"א] וע"כ דהכא אין הנידון בלובש בחיים, דבזה באמת להרמב"ם חייב דומיא דכסות לילה ביום [למ"ד חובת גברא], אלא הכא מיירי בשעה שאינו לובשה דחייב רק למ"ד חובת מנא וקמ"ל דהכא אין הבגד חייב דאינו עומד ללבישה⁵⁸.

אמנם להרא"ש דאף כסות לילה ביום פטורה ה"נ הכא דמיוחדת לאחר מיתה ואינה עומדת ללבישה פטורה אף שלובשה בחייו וכמבואר בנמוק"י. מיהו צ"ב דפשיטא דלא עדיף מכסות לילה [וכע"ז הקשה בפמ"ג להטור דס"ל כהרא"ש אך שם הקשה דאף לרב איכא הכא חידוש וצ"ב דלכאורה קשה איפכא ואפשר דהכא קמ"ל דאף דלפעמים לובשה בחייו לא דמי לכסות יום, אלא דמקשה הפמ"ג דא"כ אף לרב קמ"ל]. ואפשר דלס"ד למ"ד חובת טלית היא אף כסות לילה חייבת דסגי במה שראויה ללבישה וקמ"ל דבעינן בגד העומד ללבישה המחויבת. שו"ר בקר"א שהעיר בזה, וצל"ע.

ובתוס' קידושין ל"ד וברכות י"ד מבואר דלמ"ד חובת מנא אף כסות יום בלילה חייבת דאין תלוי בזמן אלא בכסות, [ובסוגיא דכסות לילה הובא דכ"כ כמה אחרונים בדעת רש"י שסתר דבריו אי כסות יום בלילה חייב]. אמנם הרש"י בקידושין וכן הרעק"א בברכות הקשו דמ"ש, וכ"כ הקר"א דף מ' ב' דגם למ"ד חובת מנא החיוב הוא רק בזמן שהגברא חייב אם היה לובש הבגד.

האחרונים הקשו למ"ד חובת מנא אמאי מותר כלאים בציצית שהרי גם כשמונח בקופסא מקיים המצוה ואין המצוה בלבישה וא"כ אין כאן עשה דלדחי לל"ת. עי' עונג יו"ט סי' א' דבעינן שיהא ראוי ללבישה ואם לא יהא מותר ללבוש לא יתקיים המצוה.

ובהעמ"ש ש' קכ"ו ז' כתב דגם למ"ד חובת מנא איכא מצוה גם בלבישה. והביא שכ"מ בעיטור ש"ג ח"ב [עמ' ע"ו] בהא דאמרינן בדף מ"ב דלמ"ד חובת טלית מברך בעשיה דחשיב גמר מצוה, שכתב ואע"פ שהוא חייב להתעטף מצות הטלית השלים עי"ש. וכ"כ הקר"א כאן ובדף מ"ג א' וכ"ה בפמ"ג א"א סי' ט"ו ב'.

וכן הוכיחו הקר"א והעמ"ש מדברי הבה"ג [בתוס' לעיל מ' ובשטמ"ק הכא] שהוכיח מדמברכין להתעטף ש"מ שהמצוה בעיטוף, ואמאי לא הוכיח מעצם מה שמברכין בשעת עיטוף, וע"כ דלכו"ע איכא מצוה בעיטוף. מיהו צ"ע דא"כ אין ראוי מלשון הברכה, ובאמת העיטור כתב דאין ראוי מדמברכין להתעטף משום דלכו"ע איכא מצוה בעיטוף. ועי"ש בהעמ"ש דעל עשית הציצית אין מברכין משום דאם לא ילבש כלל נמצא דהוי בגד הפטור ולכן מברכין רק כשלובש, אלא דאי איכא מצוה בטלית הו"ל לתקן שיברכו בשעת לבישה על מצות הטלית. מיהו יל"ע אמאי למ"ד חובת מנא לא מענשינן ליה כשאינו לובש טלית הרי מבטל חובת גברא.

⁵⁸ ומשמע בפוסקים הנ"ל דהפלוגתא אי חובת גברא או חובת מנא היא בפי' קרא דאשר תכסה, דלמ"ד חובת גברא מפרש דהיינו בשעה שאתה מכסה ולמ"ד חובת מנא מתפרש בגד שעומד לכיסוי. ודו"ק.

ובגמ' בע"ב איתא דלשמואל מתירין מבגד לבגד והקשו התוס' [ד"ה רב] דהרי ס"ל דחובת טלית היא ואי מתיר מבגד זה הרי הוא מבטל מצות הבגד ותי' דמירי דאין לו אלא כדי טלית אחת ועדיף להטיל על מה שלובש, וביאר הפמ"ג והעמ"ש דהיינו כנ"ל דאיכא נמי מצוה בלבישה ולכן עדיף להטיל בבגד שלובש בו, [אמנם בהעמ"ש כתב דבתוס' משמע שזה רק עדיפות⁵⁹].

ובהעמ"ש הוסיף דחובת טלית אין זה איסור שיהא לו בגד בלא ציצית אלא חיוב וכשאין ציצית לא עבר משא"כ חו"ג הוי איסור ולכן צריך להטיל בבגד שלובש.

שיעור אורך החוטין

דף מ"א ע"ב - שו"ע סי' י"א ס"ד

גמ' וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ארבע וב"ה אומרים שלש. ומצינו ד' פירושים. א. רש"י פי' דקאי אענף שיהא ארבע, ולפי"ז כתבו התוס' דשיעור כל החוט הוא ו' דהגדיל הוא שליש החוט כמבואר בגמ' דף ל"ט א' דנוי מצוה שיהא שליש גדיל ובי' שליש ענף. ב. ר"ת פי' דקאי אגדיל שיהא ארבע והוכיח כן מהספרי, וכ"פ רש"י בבכורות ל"ט ב' בל"ב וכ"ה בהלכות ציצית לרש"י שהובאו בשבלי הלקט, ולהנ"ל דהגדיל הוא שליש נמצא דכל החוט הוא י"ב אצבעות. ג. שיטת הרמב"ם וכן צידד הרא"ש דהגמ' מירי באורך כל החוט דכולו הוא ארבע. ד. רש"י בבכורות [בל"ק] פי' משולשת תלויה למטה מן הכנף שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה שלש אצבעות מהבגד ובתוס' שם נראה דפי' דכוונתו דזהו דקאמרי ב"ה שתהא משולשת ג' כלומר שמהנקב עד שפת הבגד יהא ג' ולב"ש הוא ד'. והקשו דלהלן מ"ב אמרין להיפך שלא יהא יותר מג'. אמנם בביהגר"א סי' י"א כתב דלרש"י קאי על אורך כל החוט וכהרמב"ם [ולפי"ז כוונת רש"י רק ששיעור זה הוא מלבד מה שנוסף על הכנף]. וכ"כ בשו"ת לב חיים להר"ח פלאגי סי' ע"ט דלוי"ד התוס' נראה כוונת רש"י כהרמב"ם [אלא שסיים דהתוס' בקיאים יותר בדברי רש"י ועי"ש עוד באו"א].

ועי' ברא"ש שנוהגין כר"ת שצריך י"ב אצבעות. וכן הובא בשו"ע סי' י"א, ועי' ב"י בשם מהר"י אבוהב ששיעור זה הוא מלבד הקשרים ולהכי כתב הכל בו שיעשה י"ג אצבעות. ועוד נתקשה בב"י אמאי לא פי' שצריך עוד להאריך החוטין משום מקום תלית החוט בבגד, וכתב דשמא גם זה הוא מכלל הגדיל⁶⁰, אך יותר נראה דבאמת שיעור זה הוא רק מהכנף וצריך להוסיף עוד ב' או ג' אצבעות. עכ"ד. וכ"כ הרמ"א דבעינן י"ב מלבד הקשרים ומקום שתולה על הבגד וכ"כ המ"א ס"ק ח'. ועי' מאמ"ר. אמנם בשו"ת לב חיים שם כתב שבס' הפרדס משמע דשיעור י"ב גודלין הוא בכל החוט מדכתב דאחר שיכפול הוי שיעור זרת עי"ש שהאריך בזה. אולם הסברא צ"ע שהרי כיון שהגדיל הוא ד' ממילא צריך ענף ח' לאחר שיתמעט מהקשרים, ועי' שיעורים של תורה סי' ה' שביאר דכיון דשיעור י"ב הוא רק משום נוי מצוה שיהא ב' שליש ענף אי"צ שיעור מדויק. [אמנם זה אי"ש רק אי נימא דאין זה שיעור אלא לנוי מצוה ואמנם כן דעת הלב חיים כדלהלן, אבל בשו"ע ל"מ הכי וכדלהלן].

בלבוש סי' י"א ס"ד כתב דשיעור י"ב גודלין הוא מדרבנן משום נוי מצוה. וכתב בעולת תמיד דלדבריו חיוב מצוה הוא רק ד'. ועי' א"ר דהבין דס"ל כהרמב"ם דהשיעור הוא ד' בכל החוט אלא דבעינן י"ב משום נוי מצוה והא"ר חולק דס"ל דהחיוב הוא י"ב אלא שגם זה הוא רק מדרבנן משום נוי מצוה וגם למ"ד דשיעורו ד' הוא לנוי מצוה ומה"ת אין לו שיעור, והו"ד בגליון רעק"א סי' י"ב ב'. ועי' ביאורו"ל ד"ה אין דר"ל דמה"ת אין שיעור כלל אלא שיהא גדיל וענף ובח"א פי' דמה"ת בעינן כדי עניבה. עכ"ד. ועי"ע בסמוך.

ועי' פמ"ג א"א ח' ששיעור י"ב גודלין לר"ת הוא לעיכובא ויש בזה חשש ברכה לבטלה וכ"כ המאמ"ר והו"ד במ"ב ס"ק כ' ומבואר שם דזה קאי גם ללבוש דמה"ת אין לו שיעור דמ"מ מדרבנן בעינן שיעור. ובביאורו"ל הביא ממנהר"ם בנט שמסתפק בזה [ול"מ כעת]. ועוד הביא מהחינוך מצ' שפ"ו דמשמע דאינו מעכב. [וצל"ע דהחינוך לא הביא כלל שיעור י"ב אלא שיעור כדי ד' חוליות וענף ובדיעבד סגי

⁵⁹ ובעיטור הוכיח מהגמ' שם דשמואל ס"ל חובת גברא וכנ"ל, ואע"ג דס"ל דלמ"ד דחובת מנא נמי איכא מצוה בעיטור, וצ"ל דלא ניחא ליה לפרש דאין לו יותר מכדי ציצית אחת.

⁶⁰ ובשו"ת לב חיים שם כתב שלכאורה צ"ל דהוא מכלל הענף דהרי אין בו כריכות ועוד דאי מכלל הגדיל אי"כ כנגד זה בעינן ב' שלישי ענף והוי שיעור גדול, דחלק זה לבד הוי קרוב לג' אצבעות.

בחוליא אחת עיי"ש]. ובחזו"א סי' ג' ב' כתב דאינו מעכב וכדבסמוך. [וכן משמע בתוס' בכורות ל"ט]. וכ"כ בלב חיים שם עפ"י הלבוש והעו"ת הנ"ל.

אמנם בשו"ע סי' י"ב סי"א משמע שהוא לעכובא וכדציין בביאור"ל שם, והיינו מדכתב לדעת ר"ת דכדי עניבה לא מהני אא"כ נשאר ב' שלמים בשיעור י"ב גודלין, ומקורו בנמוק"י שם וכ"ה בראבי"ה ה"ל ציצית [סי' אלף קנ"ב] ושי"מ דאין זה לנוי בעלמא אלא שיעור חיוב עכ"פ מדרבנן, ועי' חזו"א סי' ק"ו שהקשה על הנמוק"י, וצ"ע שלא העירו הלב חיים והחזו"א מהשו"ע.

והנה לפרש"י ור"ת דאין זה שיעור כל החוט אלא רק הגדיל או רק הענף, יל"ע אמאי לא נקט שיעור של כל החוט, ועי' משכנ"י סי' י"ד שהקשה כן וכתב דמזה משמע כהרמב"ם. וצ"ע. ובפשוטו משמע דלרש"י באמת השיעור הוא רק בענף וכן לר"ת הוא רק בגדיל אלא דכיון שלמדנו דבעינן לנוי הציצית שיהא החוט שליש גדיל ממילא בעינן שיהא החוט ארוך יותר ו' או י"ב, אבל אין זה שיעור החוט. וכן מבואר בחזו"א והוכיח מזה כנ"ל ששיעור י"ב אינו לעיכובא אלא למצוה משום נוי הציצית, ועוד הכריח כן דהרי שיעור ד' משמע בגמ' דמעכב מדמקשינן מינה על הברייתא דאין לה שיעור, והרי הגדיל עצמו גם חוליא אחת כשר והרי בזה ודאי אין ד' וע"כ דהשיעור ד' הוא בכל החוט אלא דלכתחילה אמרו חז"ל שיעשה כל אורך ד' בגדיל. עיי"ש.

ולכאורה נראה שזו כוונת הלבוש שכתב דשיעור י"ב אצבעות שנתנו חכמים משום נוי מצוה, ויל"פ דקאי רק על שיעור י"ב דקשיא ליה כנ"ל דבגמ' לא הוזכר אלא שיעור ד' אגדיל ולזה כתב דשיעור י"ב הוא רק משום נוי מצוה, [נמו"מ י"ל שבפחות מכאן לא הפסיד רק נוי מצוה די"ל דמשום זה נתנו שיעור], ולפי"ז איכל"מ דשיעור ד' הוא מה"ת, אך זה דלא כהא"ר והמ"ב. ושו"ר כן בלב חיים.

ולשיטות הנ"ל דלר"ת אין שיעור י"ב בכל הציצית לעיכובא, יל"ע מהו שיעור הענף ולכאורה הוא משהו וכדאמרין לעיל ל"ט כרך רובה כשרה, אך בחזו"א סי' ג' ב' כתב דלשיטת רש"י לעיל ל"ח דשיעור גרדומין בכדי עניבה הוא בענף, ע"כ דמתחילה בעינן טפי מכדי עניבה ומזה למד דשיעור ד' אצבעות, ולכאורה צ"ל דרש"י לשיטתו דהכא שיעור ד' הוא בענף משא"כ לר"ת אבל צ"ע לרש"י בבכורות בל"ב דפ"י כר"ת, ובחזו"א נדחק שגם לר"ת עיקר שיעור ד' הוא בענף ורק משום נוי אמרו דיהא ד' בגדיל. וצ"ע דסתירת הראשונים ל"מ הכי.

שיעור האצבעות

גמ' וג' שב"ה אומרים אחת מארבע בטפח של כל אדם. והיינו אגודל כדאמרו בגמ'. והקשה השפ"א אמאי אמרו כן רק לב"ה הרי גם לב"ש דבעינן ד' לכאורה היינו ד' גודלין שיש מהם ארבע בטפח. וכתב שמזה משמע דלב"ש שיעור ד' הוא באצבעות בינוניות, וכן מבואר בעיטור ש"א ח"ב [והו"ד בשש"ת סי' ה'] דד' אצבעות לב"ש נמדד באצבעות שיש חמישה מהן בטפח וכתב דהנפ"מ ביניהם היא ברבע אצבע בינונית [והיינו פחות מחצי ס"מ], וכ"כ בהעמ"ש קכ"ז ז' בדעת השאילתות, אמנם לפי"ז למאי דקי"ל כב"ש אי"צ ד' גודלין, אולם הרא"ש והסמ"ג והטור סי' י"א נקטו דשיעור הציצית י"ב גודלין ומשמע דגם ד' דב"ש [דנקטינן כוונתייהו] הם גודלין. [ובהג' שער חדש לעיטור מבואר דאיכא ב' פירושים בזה]⁶¹.

גמ' ורמינהו וכו' אין ציצית אלא משהו וכו' ציצית אין לה שיעור, ומסקינן אין לה שיעור למעלה אבל יש לה שיעור למטה. ופרש"י והא דקתני משהו היינו בגרדומין. ולעיל נחלקו רש"י ותוס' אי שיעור כדי עניבה הוא מהגדיל או מהענף וכתב הקר"א דאזלי לשיטתייהו דלרש"י דשיעור ד' מיירי בענף ה"נ הא דקתני כל שהו מיירי בענף, ואין רא"י דמהני גרדומין בגדיל⁶², ולתוס' דהכא מיירי בגדיל מבואר דמהני גרדומין גם בגדיל. וכ"מ במרדכי סי' תתקל"ט דמגמ' דידן משמע כתוס' ועיי"ש במהר"ם בנט דס"ל כתוס' דשיעור

⁶¹ ובשש"ת שם ר"ל דגם לרא"ש הגדיל הוא ד' אצבעות מתוך ה' בטפח והא דבעינן י"ב גודלין הוא משום דהקשירה ממעטת אצל שיעור אורך החוט אחר הקשירה הוי י"ב אצבעות שיש חמש מהן בטפח, וזה דחוק, וגם בב"י ל"מ הכי שהרי כתב ששיעור זה הוא מלבד מה שמתמעט בקשרים וכן הביא מהכל בו דמה"ט בעינן י"ג אצבעות כדי שלא ימעיטו הקשרים את השיעור, אלא דבשש"ת נקט הכי לפוסקים שלא כתבו שצריך להוסיף משום הקשרים, וצ"ע. ועיי"ש עוד שדן בשיעור זרת שהוא חצי אמה דיש שכתבו להוכיח מזה שאמה היא מ"ח ס"מ כשיעור הקטן, שהרי זרת אינו יותר מכ"ד ס"מ. ושם ר"ל דזרת הוא חצי אמה בת חמשה, אך הקשה ע"ז מהא דכתב האשכול דשיעור החוטין אחר שיכפול הוא זרת ומבואר די"ב גודלין היינו זרת ושי"מ דהוא חצי אמה בת ששה, וכתב דאי נימא דשיעור י"ב אצבעות הוא באצבע בינונית וי"ב גודלין הוא רק משום הקשרים י"ל דשיעור זרת הוא חצי מ"ב אצבעות בינוניות. אך ברגמ"ה מבואר דזרת הוא י"ב גודלין.

⁶² עיי"ש דהגדיל צריך שיהא בשלמות, והמגיה שם העיר שמשמע דלרש"י לא מהני גרדומין בגדיל כלל וכן משמעות המרדכי, וזה דלא כביאור"ל דגם לרש"י מהני גרדומין גם בגדיל אלא דבעינן גם ענף.

ד' הוא בגדיל ולזה הוכיח דברייתא נמי מיירי בגדיל מדמקשינן מינה ועלה מסקינן דאין לה שיעור למעלה וה"נ הא דקתני כל שהו דקאי על גרדומין מיירי בגדיל, אבל לרש"י לק"מ דה"נ מיירי בענף והיינו כמש"כ הקר"א. [ועיי"ש דלפ"ז אין להחמיר כתרומתו להצריך שיהא מין אחד שלם בשיעור י"ב גודלין כר"ת ובגדיל החסר כדי עניבה מהענף כרש"י].

ובעולת שלמה הקשה דהא גרדומין בעינן כדי עניבה. ומזה הוכיח דהיכי דאיכא ב' שלמים אי"צ כדי עניבה וכמש"כ התוס' שם. אמנם מהאחרונים הנ"ל נראה דמשהו היינו כדי עניבה וכ"מ בגמ' לעיל ל"ט דגרדומין כל שהו ומשמע דכדי עניבה נמי קרינן ליה משהו. [ואי נימא דמשהו הוא כפשוטו, יל"פ לדרך התוס' שם דבגדיל מהני גרדומין כדי עניבה והכא מיירי בענף ומהני בכ"ש].

טלית שאולה

דף מ"ד ע"א - שו"ע סי' י"ד

גמ' טלית שאולה כל שלושים יום פטורה, ועי' תוס' חולין ק"י ע"ב דגם לאחר ל' יום מה"ת פטורה כיון שאינה שלו אלא מדרבנן חייבת משום דנראית כשלו.

ולענין ברכה בטלית שאולה בתוך ל' יום עי"ש בתוס' וכ"כ הרא"ש שם סי' כ"ו דאין לברך אף לר"ת דנשים מברכות על מצוה שפטורות דהכא דכל אדם פטור בטלית שאולה אין לברך ור"ל דבנשים הוי מצוה אלא שהם פטורות אבל טלית שאולה דבכה"ג כולם פטורים אין זה מצוה. אמנם סיימו התוס' דהמברך לא הפסיד וכ"כ הרא"ש וכ"ה במ"א סי' י"ד סק"ה דדמי לנשים, וכ"כ המעדני יו"ט דיכול לסמוך דשפיר דמי לנשים.

וברא"ש שם כתב דכששואל טלית מצויצת מברך דאדעתא דהכי השאילה לו כדי לקיים המצוה ועי"כ דכיון להקנותה לו. והוכיח כן מהשואל בגד לבקר את החולה דרשאי לקרוע. והיש"ש שם תמה דשאני התם דאין יכול לילך ערום ועי"כ הקנהו לו, וצ"ב דאמאי צריך שיחא שלו, ועי"כ שהקנהו לקיים מצות קריעה. והט"ז ס"ק ד תמה דאף שהרשהו לקרוע אבל מנלן דדעתו להקנותה לו. ועי' בהגהות רעק"א לשו"ע [מ"י] שראיתו מאתרוג דמקנהו לקיים המצוה אלא דיל"ד דהתם הוי מצוה המחוייבת משא"כ הכא אם אין לו טלית אין חייב במצוה ועי"ז הוכיח מקריעה דהתם נמי אם אין לו בגד אין חייב לקרוע, ועי"כ דמ"מ ניחא ליה דלקיים מצוה בממונו. ולכאורה עדיין יל"ד דבקרעה הוא חייב אלא דאנוס משא"כ הכא ויל"ע.

עוד כתב הרא"ש דיכול ליטול אף שלא ברשות דניחא לבעלים דליעבד מצוה בממונו ויכול לברך עליה. ובמ"א סק"ח הקשה דהכא דהוא שלא מדעתו ליכא למימר דדעתו להקנותה לו, ותי' דאין כוונתו שחייב לברך אלא שיכול לברך וכנ"ל דאף כשאין מקנה לו מ"מ דמי לנשים, ובגליון הרעק"א שם הקשה דהרי השו"ע פוסק דנשים אין מברכות על מצוות שפטורות וא"כ אמאי יברכו על טלית שאולה. עוד הקשה דאף לדין דנשים מברכות אף שאין מצוות ומדמו התוס' טלית שאולה לנשים כ"ז כשהציצית שלו אבל הכא שגם הציצית אינם שלו הרי אין יכולים לקיים המצוה בכה"ג. והא דלאחר ל' יום דחייב מדרבנן יכול קיים המצוה אף שהציצית אינם שלו י"ל דכיון דמדרבנן חשיב כשלו אמרינן דגם הציצית נחשב כשלו, [ועי' ארה"ח שתלה זה במחלוקת הראשונים אי מברכין על חיוב משום מראית העין] אבל קודם ל' יום דפטור ולא חשיב כשלו אלא דמברך משום דמ"מ מקיים מצוה הרי כשהציצית אינם שלו אינו מקיים מצוה⁶³.

⁶³ וראיתי בשם הגר"ר רייכמן שליט"א דאי נימא דהא דנשים אין מברכות משום דאין מצוות י"ל דאיש שמחויב במצוה יכול לברך אף באופן דפטור. ומה שהקשה רעק"א מציצית שאינה שלו, בפסקי הר"י מפאריש משמע דכמו דחייבו מדרבנן לאחר ל' יום ממילא גם קודם שלושים יום מדרבנן מקיים מצוה, וכנראה הביאור דהא דמדרבנן חייב לאחר ל' יום אין הפירוש שעשאוהו כשלו, אלא דחייבו אף שאינו שלו וכיון דמצינו חיוב באינו שלו מדרבנן, ממילא גם קודם ל' יכול לקיים מצוה דרבנן אף שאינו חייב. ועצ"ב.